

TV 15

Natisnili smo 40 000 izvodov

LETO XIV. — Št. 39 30. IX. 1976

V soboto in nedeljo je bilo v Babnem polju, v snežniških gozdovih, v Loški dolini za uvod v praznovanje občinskega praznika občine Cerknica veliko partizansko slavlje z odkritjem veličastnega spomenika SLOVENSKIM VOJNIM PARTIZANSKIM BOLNIŠNICAM — SNEZNIK, terenski lekarni »Planjava«, z razstavo »Slovenska partizanska saniteta« in ponazoritvijo evakuacije partizanskih ranjencev z letališča pri vasi Nadlesk. Pomemben dogodek so počastili tudi France Popit, Janko Rudolf, Rudolf Hribernik-Svarun, Anica Kuhar, Jože Ožbolt, pa tudi številni nekdanji ranjenci, aktivisti, terenci, zdravniki in bolniško osebje. Med udeleženci slavlja so bili tudi borci, ki so med NOB kakorkoli sodelovali v bojih in pri organizaciji te enkratne partizanske ustanove, in to s slovenske kot s hrvaške strani in številni krajan in mladinske pohodne enote ter taborniki od vsepovsod, ki so z zborovanja poslali protestno pismo v zvezi z dogajanjem v Avstriji.

Po odkritju spominske plošče, največji in najuspešnejši ilegalni lekarni »Planjava« na osnovni šoli v Babnem polju, ki sta jo vodila Boris Andrijanič in Branko Grahek, se je množica ljudi, okrog 3.000 zbrala na Županovem lazcu. Slavnostno in spominsko besedo je imel Janez Nedog, eden nekdanjih političnih komisarjev teh bolnišnic, v katerih se je v letih 1942—1945 zdravilo približno dva tisoč ranjenih in bolnih partizanov, okrog sto pa jih je umrlo in so pokopani v bližnji grobnici. Tja je delegacija odnesla venec, na častni straži pa so bili pripadniki TO. Venec so položili tudi k vzhodu osrednjega spomenika SVPB — S, ki ga je izdelal akademski kipar Peter Černe, odkrila pa dr. Božena Ravnihar-Nataša.

V četrtek 23. septembra je pripravilo naše uredništvo v sodelovanju z občinskim odborom ZZB NOV Radovljica ustni časopis v Sindikalnem domu v Kropi. Vse o Lipniški dolini VČERAJ, DANES, JUTRI lahko preberete tudi v sestavkih:

Zebjarstvo je zanelo plamen

str. 4

Mi, kar nas je kovačev, mi bomo vsi kovali

str. 5

Tvorci boljšega jutri v Kropi

str. 6

Danes smo prišli do vas, da bi kaj spoznali nas

str. 7

»Dejstvo, da je tudi ta vaja pomenila svojevrsten prispevek k uresničevanju sprejetih načel iz Helsinkov, je pripomoglo, da smo lahko prikazali celovitost in bojno pripravljenost vseh struktur splošne ljudske obrambe. To vsekakor veliko pove, kako odgovorno in tudi rahločutno je bilo treba voditi dinamiko boja. Zategadelj je bila ta vaja za nas tako vojaški izpit bojne pripravljenosti enot, njihove enovitosti in visoke bojne morale, hkrati pa tudi kazalec vloženih prizadevanj in naporov vse od komande beograjskega armadnega območja do vojakov v temeljnih enotah. Cenim, da smo vse možnosti in okoliščine izkoristili kar najbolje, rezultati so izredno ugodni, zaupanje v nas pa opravičeno!«

Tako je izjavil načelnik štaba beograjskega armadnega območja generalmajor Zorko Čanadi pred nekaj dnevi, ko so se sklenili zadnji boji med napadalci in branilci na veliki združeni vojaški vaji Golija 76 v jugozahodni Srbiji. Ocena, kakršno so dali on in drugi naši najvišji vojaški poveljniki, prav gotovo ne pomeni malo, kajti v vaji so sodelovale tako enote kopenske vojske in vojnega letalstva ter protiletalske kot tudi enote teritorialne obrambe ter vse »civilne« strukture — varnostni organi z enotami narodne zaštite, CZ, družbenopolitične skupnosti in organizacije, mladina... vse prebivalstvo. In prav zaradi te vseobsežnosti, ki je zahtevala izredno uskladenost, sodelovanje in sodejstvovanje, je odlična ocena še toliko več vredna.

M. U.

To so dejstva

Odmev na »Kakšna je resnica o razveljavljanju delovne dobe«

V 31. številki »TV 15« sem med utrinki in odmevi prebral prispevek Rudijskega Habichta in pripis uredništva, pa se pridružujem vsebini in razmišljanju tovariša Rudijskega.

Pravzaprav verjamem, da je tistim, ki niso doživljali vojne dni oziroma povojne dni, težko dopovedati, kako je bilo takrat in kakšno je bilo življenje nas mladostnikov. Jaz pa sem bil eden tistih štirinajstletnih kratkohladičnikov, ki je marsikaj delal izza okupatorjevega hrbita.

Bilo je 20. maja 1942. leta, ko sem štirinajstletni smrčavec v hlačnih žepih nesel šest ročnih jugoslovanskih granat in to iz vasi Laze v zaselek Ravnik pri postaji Planina pri Rakeku. Hlače so bile napete, kot bi nesel jabolka in se zato nisem prav nič bal Italijanov, ki so prav takrat imeli svojo postojanko v našem in nad našim stanovanjem (delavska baraka). Tu jih je bilo več kot 150. Nekaj dni zatem je iz iste barake odšla prva skupina k partizanom, ki sem jo spremljal tja do Ivanjega sela. Potem so me odstavili, češ da

naj grem nazaj. Odhod je bil izdan in Italijani so zasedli vse področje. Bilo je tako, da so domačini (nekateri) trepetali, kaj bo, če me dobe v roke. Neopazno sem prišel domov.

V drugem primeru sem s prijateljem zažgal osje gnezdo na starem parobku in ogenj se je ponoči raz-

plamtel. Italijani so iz bunkerjev na postaji Planina in sosednjih čuvajnic nekaj ur ponoči nepretrgoma trošili strelivo. Drugo jutro so kraj raziskali in raznesli vesti, da so bili tam partizani, eden celo na konju. Mi pa smo se na tihem smejali.

Se je bilo primerov: pisanje paroli oziroma lepljenje letakov izpred nemške postojanke v vasi Laze in podobno. To se je delalo podnevi, to se je delalo ponoči, zahvaljujoč staršem, ki so podpirali naša prizadevanja.

Ko pa se govori o povojnem času in o pripadnikih KNOJ, bi povedal, kaj se je zgodilo 1946. leta v Tolminu. Ob roborju je bila demarkacijska črta. Lepega dne so po nekem hudourniku začeli prodirati italijanski čerini. Fantič, doma menda iz Idrije, je bil ubit. Priplazili so se za njegov hrbet in ustrelili. Tudi komandir karavle, doma s Krasa, in mlad partizan sta bila žrtvi, ko sta pritekla na pomoč. Torej že v lepi svobodi, pa je ugasnilo troje življenj.

To so dejstva. In še mnogo je dejstev.

Bilo je mladih in še mlajših, ki so žrtvovali svojo mladost ter okusili marsikaj žalostnega in hudega. Pa je človeku hudo, če se najde oseba, ki pravi, kdo te je silil in ali ti je bilo to treba početi in podobno. To človeka žali in boli! In kdor ne ve, naj mu še enkrat povem: še v povojnih letih so ugašala mlada življenja branilcev naših meja in drugih pripadnikov JLA, še dolgo je bilo treba s samoodrekanjem stati na teh branikih, pa smo kljub vsemu vzdržali.

Zato je potrebno, da družba vsaj moralno prizna to, kar je v resnici bilo. Sploh pa bi bilo potrebno cenzurno že predhodno podobne izjave in članke odpraviti... To povzroča brezpotrebno hudo kri. Saj večina borcev ne povzdiguje tega ali onega, odgovoriti pa mora, če se nepravilna in včasih celo žaljiva stališča pojavijo.

IVAN POZENEL
Dolinska 22, p. Koper

V Grosupljem je bila 25. septembra osrednja proslava ob 25-letnici smrti pisatelja Louisa Adamiča, ki so se je udeležili vsi vidnejši družbenopolitični delavci SR Slovenije, slavnostni govor pa je imel književnik Ivan Bratko.

Na fotografiji je Adamič četrti z leve, na prslavi »slovenskega dne« 8. julija 1945 v Clevelandu.

Louis Adamič na dveh frontah

Kdo izmed izseljencev si ni vsaj enkrat želel vrniti v rodni kraj? In vsak, ki je prišel, je potem na dolgo in široko pripovedoval o svoji domovini, rojstnem kraju, saj nova domovina je bila tudi del novega življenja. Pa re samo pripovedoval, kdor je znal, je tudi kaj napisal. In Louis Adamič, eden naših največjih ljudi, ki so šli v svet, je napisal Moja rodna dežela, ki je še danes eden bestsellerjev na ameriškem knjižnem trgu. Celo politiki in vodilni ameriški časopisi so mu bili hvaležni za izčrpen in objektivni prikaz slovenskih razmer, ki so v majhnem lahko predstavljale širšo domovino in kazale takratno politično in socialno podobo Jugoslavije, do katere so lahko po branju Adamičeve knjige, zavzeli določeno in tudi pravilnejšo sodbo.

Kot večina izseljencev je tudi Louis Adamič preživel prva leta praktično na dnu, opravljal je vsemogoče posle, dokler se ni prebil do uglednega publicista in končno pisatelja ter praktično posredovalca med jugoslovanskim in bolj natančno, slovenskim osvobodilnim gibanjem in ameriškim vladnimi krogi. Rodil se je v mali vasi Blato na Dolenjskem in nikoli ni pozabil, da je sin slovenske matere. Nekajkrat se je vrnil v Jugoslavijo, enkrat z ameriško štipendijo kot nagrado za svoje knjižno delo, drugič, ko mu je umirala mati. Vsakokrat je spoznaval tudi resnično politično in družbeno sliko domovine, o njej razmišljal, se zavzemal za napredne ideje in podpiral narodno-osvobodilni boj nasproti javnemu mnenju, ki je poslušalo klerikalne kroge in prehitro podleglo protikomunistični gorji.

Na nek način je postal vzgojitelj in

glasnik izseljencev. V tem kontekstu je napisal odlično študijo o ameriškem prebivalstvu in njegovih koreninah v delu Narod narodov. Med drugo svetovno vojno je Adamič žrtvoval veliko časa pa tudi sredstev za uspešnost narodnoosvobodilnega boja, poleg tega, da je prikazal Ameriki in svetu naše partizanstvo v pravi luči. Morda je prav njegov zagrizen boj za svobodo in pravilnost komunističnih idej plačal z lastnim življenjem. Leta 1951 so ga našli mrtvega v njegovi hiši v New Jerseyu.

V času NOB je bil Adamič častni predsednik in član SANS (slovensko-ameriški narodni svet) in predsednik Združenega odbora južnoslovanskih Američanov. V svoji viziji prihodnosti, ki je bila oprta na dobro poznavanje razmer, saj je bil ves čas v intimnih stikih z vodstvom partizanske vojske — oblasti, se je zavzemal za svobodno in demokratično Slovenijo, pod vlado pravih narodnih zastopnikov, ki so se takrat organizirali v slovenski parlament pod predsedstvom Josipa Vidmarja in v katerem je bilo osem duhovnikov in več ljudi, ki so bili ameriškim Slovincem znani. Govoril je, da je za tisto Slovenijo, ki že obstoji, ki je že organizirana, s tem misli na čas NOB, in ki je prišla v obstoj v zvezi z junaško borbo slovenskih partizanov, ki so bili uradna slovenska vojska, prva slovenska vojska v vsej zgodovini. Prav ta vojska je bila zanj in za problem zamejstva izredno važna, kajti če bo zavzela, kot je trdil, kraje in mesta na Primorskem, Gorico, Trst in del Koroške, Štajerske, Prekmurske, bi to bila glavna stvar, odločilna za bodočnost teh krajev in vse domovine. Danes so se te besede in misli izkazale še za kako resnične.

Svojo zvestobo domovini je Louis Adamič potrdil vsaj trikrat: prvič, ko je pred vojno razkril Američanom protiljudsko diktaturo kralja Aleksandra; drugič, ko je med vojno podpiral partizanski boj v Jugoslaviji in tretjič, ko se je ob izbruhu kominforma postavil v bran Jugoslavije proti Stalinovemu pritisku. Bil je izrazit primer angažiranega pisatelja. V taki luči ga prikazujejo tudi vsi eksponati, ki so jih pripravili strokovnjaki etnografskega muzeja v Adamičevem muzeju na njegovi domačiji v Prapročah. Njegova zapuščina ga slika kot literata in družbeno političnega delavca. Njegova velika vloga je bila tudi v tem, da je bil vedno pošten, zahteven in brez rokavic do drugih in tudi do samega sebe. Tako je lahko ostal zvest samemu sebi, idejam, ciljem, obema domovinama in se je lahko vključil v boj za sodobni demokratični socialistični razvoj doma in v svetu. Kot takega ga Slovenci pravzaprav na novo odkrivamo, zato v okviru praznovanja njegove 25-letnice smrti tudi učne ure o Adamiču po vseh šolah. Zeleti je, da se njegov pomen pokaže v kompleksni luči, če ne v jugoslovanskem merilu, pa vsaj v slovenskem.

Ze Oton Župančič, njegov dobri prijatelj, je zapisal, da je bil Louis Adamič največ, kar nam je dala naša emigracija. Bil je kronist in slikar naših izseljencev in velik pisatelj svetovne mere. Prav njegove literarne in politične vrednote so tiste, ki spreminjajo Louisa Adamiča, ki je po svojih nazorih lahko tudi pristen Američan, v človeka, ki je ostal do zadnjega diha zvest svoji rodni grudi in svobodnemu slovenstvu. Tako ga imamo tudi pri nas, in ne le v svetu, za svojega pisatelja in človeka, ki bo dobil z letošnjo izdajo njegovih zbranih del pravo mesto v slovenski literarni zgodovini in slovenski družbi ter njenem razvoju.

NEVA MUZIC

NE DAMO SE PREŠTEVATI

SOLIDARNOST
S
SLOVENCMI

»Nismo samo številke, smo ljudje, smo narodna skupnost, ki se ni z orožjem v roki uprla nacističnemu nasilju zato, da bi ji s krvjo priborjene pravice odvzeli s trikom številčnega ugotavljanja, ampak zato, da bo živelo enakopravno med enakopravnimi!«

To je sklep protestnega zborovanja v Globasnici, kjer se je sredi Podjune zbrala množica koroških rojakov.

»Za nas ni druge alternative, kakor da se upremo ugotavljanju naše številčne moči.« Je dejal predsednik ZSO dr. Franci Zwitter, »čeprav so koroški Slovenci še vedno pripravljani na dialog z vlado. Toda Dunaj mora prej zagotoviti možnosti za enakopravno pogajanje ne glede na številčno moč slovenske narodne skupine v Avstriji.«

Zgodovina kaže, je na koncu zborovanja poudaril tovariš Matevž Grille, da je pravica tista, ki mora končno zmagati, včasih tudi po čudnih poteh. In v to pravico mi, koroški Slovenci, trdno zaupamo ter smo dovolj močni za to preizkušnjo.

Foto: EDI SELHAUS

Izpolnjen sistem varstva

Pred časom smo vas seznanili z glavnimi spremembami, ki jih prinaša predlog zakona o spremembah in dopolnitvah temeljnega zakona o vojaških invalidih. Kljub temu, da je raven varstva te kategorije občanov zelo velika, ostaja še mnogo odprtih vprašanj, ki jih bo večinoma odpravil zakonodajalec, nekaj pa jih bo potrebno rešiti na druge ustrezne načine s pomočjo samoupravnega sistema.

Predlog za spremembo temeljnega zakona o vojaških invalidih, vsebuje med drugim določila o uskladitvi z ustavo, vnaša pa tudi določene spremembe in dopolnitve varstva vojaških invalidov o katerih smo že pisali.

KREATIVNOST UDELEŽBE

Nazivanje delegatskega sistema in proces podružljanja varstva invalidov in borcev NOV narekuje aktivno udeležbo vojaških invalidov v krajevnih in samoupravnih interesnih skupnostih in sicer predvsem v skupinah za socialno varstvo, zdravstvenem zavarovanju, v stanovanjskih skupnostih in skupnostih pokojninskega in invalidskega zavarovanja. V programih navedenih skupnosti bi zato morale biti prisotne tudi zadeve vojaških invalidov. V mislih imamo predvsem tiste zadeve, ki jih ni mogoče vedno reševati na osnovi zakona.

SPREJETA STALIŠČA

Upoštevanje spremembe in dopolnitve temeljnega zakona o vojaških invalidih je potrebno uskladiti tudi invalidnine invalidov nižjih skupin z 20–50-odstotno telesno okvaro in sicer v odvisnosti od invalidnin, ki so bile v veljavi leta 1959. Omeniti moramo tudi predloge, ki opredeljujejo usklajevanje invalidnin v prihodnje in sicer v določenem odstotku tudi v fiksnem znesku, tako kot pokojnine. Invalidnine navedenih invalidov namreč z rednimi valorizacijami zelo zaostajajo.

ORTOPEDSKI DODATEK IN PARTICIPACIJA

Glede ortopedskega dodatka velja ponoviti že znano zahtevo po tem, da bi ta dodatek dobivali tudi invalidi VII. skupine s 50-odstotno invalidnostjo. Kot smo že nekeje zapisali, mnogi smatrajo, da je pri tej stopnji telesne okvare invalidu nujno potreben invalidski dodatek.

Prav tako velja omeniti zahtevo po oprostitvi plačevanja participacije pri nabavi zdravil za osebe vojaške invalide na osnovi temeljnega zakona. V SR Sloveniji so vojaški invalidi oproščeni plačevanja participacije za zdravila po republiškem zakonu o vojaških invalidih. Isto pravico imajo tudi upravičenci do invalidskega dodatka, ki prejema poln invalidski dodatek. Ker je zdravstveno varstvo ena od osnovnih in temeljnih oblik varstva, bi bilo vsekakor pravilno, če bi omenjeno pravico vseboval temeljni zakon o vojaških invalidih.

Glede invalidskih prejemkov vojaških invalidov moramo omeniti zahtevo upravičencev po izvedbi valorizacije že v mesecu januarju in povsem razumljivo je, da je članje do zdravljenja v naravnih zdraviliščih in do ortopedskih pripomočkov.

ZDRAVSTVENO VARSTVO

Po zakonu o vojaških invalidih so zdravstveno zavarovani tisti invalidski upravičenci, ki nimajo pogojev, da bi bili zavarovani iz drugega naslova. Ob upoštevanju spremembe oziroma dopolnitve temeljnega zakona bodo zdravstveno zavarovani tudi invalidski upravičenci — kmetje. Pri tem je predviden enak obseg varstva, kot ga imajo osebni vojaški invalidi z izjemo pravice do zdravljenja v naravnih zdraviliščih in do ortopedskih pripomočkov.

»Bolezenske invalide«, kot jih imenujejo, sicer ocenjuje po 13. členu zakona, naj bi zdravniške komisije ponovno pregledale in jim tako ponovno določile odstotek vojaške invalidnosti, ki ustreza trenutnemu zdravstvenemu stanju. Pri navedeni kategoriji invalidov se je namreč v veliki meri pri letu 1960 zdravstveno stanje zelo poslabšalo.

ORTOPEDSKI PRIPOMOČKI

Glede kvalitete ortopedskih pripomočkov imajo vojaški invalidi veliko pripomb, saj se dogaja celo to, da invalidi ne morejo nositi novega ortopedskega pripomočka in so ga prisiljeni vrniti v izpopolnitev ali popravilo ali pa ga sploh ne nosijo, oziroma uporabljajo.

VČASIH KAR NEVZDRŽNO STANJE

Do leta 1976 so vojaški invalidi lahko naročali izdelavo ortopedskih čevljev tudi pri posameznih čevljarstvih mojstrih, trenutno pa jih morajo naročati samo pri zavodu SRS za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani, ki pa nikakor ne more ustreči vsem naročnikom. Dogaja se namreč, da invalidi, ki so upravičeni do ortopedskih čevljev vsakih 6 mesecev, ne morejo živeti v normalnih pogojih tudi dlje časa, saj zavod dobavlja invalidom ortopedske čevlje šele po štirih mesecih od prejete naročila. Ker invalidi dobivajo naročilnice za izdelovanje novih ortopedskih čevljev po preteku določene dobe trajanja, se jim s tem očitno omejuje pravice pri oskrbovanju z ortopedskimi pripomočki. Pri invalidih ženskega spola se pojavlja še dodaten problem, saj zavod za rehabilitacijo ne upošteva njihovih želja glede estetske vrednosti ortopedskih čevljev.

NEKAJ PREDLOGOV

Z namenom izboljšati stanje na področju problematike vojaških invalidov so bila od 14. do 25. maja organizirana področna posvetovanja s predsedniki komisij za vojaške vojne invalide občinskih odborov ZZB NOV v različnih mestih Slovenije. Udeleženci posvetovanj so imeli več predlogov za izboljšanje omenjenega stanja, omenili pa bomo samo nekatere.

— Pri republiškem komiteju za vprašanja borcev in vojaških invalidov naj prične z delom komisija, ki bo v zavodu za rehabilitacijo invalidov sodelovala pri naročanju in prevzemanju ortopedskih pripomočkov invalidov.

— Ker ustrezni organi pošiljajo vojaške invalide na toplotsko-klimatsko zdravljenje tudi v zelo oddaljena zdravilišča, pa do teh zdravilišč z avtobusom, ladjo ali po železnici pa je največkrat tako naporna, da jo mnogi invalidi težko prenašajo, naj se upravičencem omogoči tudi potovanje z letalom.

— Invalidom I. skupine naj se dodeljuje »komfortnejša« vozila z avtomatskimi prestavami, zlasti še, če invalid vozi vozilo sam.

— Invalidom, ki imajo amputirane in težko poškodovane okončine naj se omogoči nakup avtomobilov z avtomatskimi prestavami, kajti »saksomatik«, ki jih invalidom vgrajujejo v avtomobile sedaj, nikakor niso primerna rešitev.

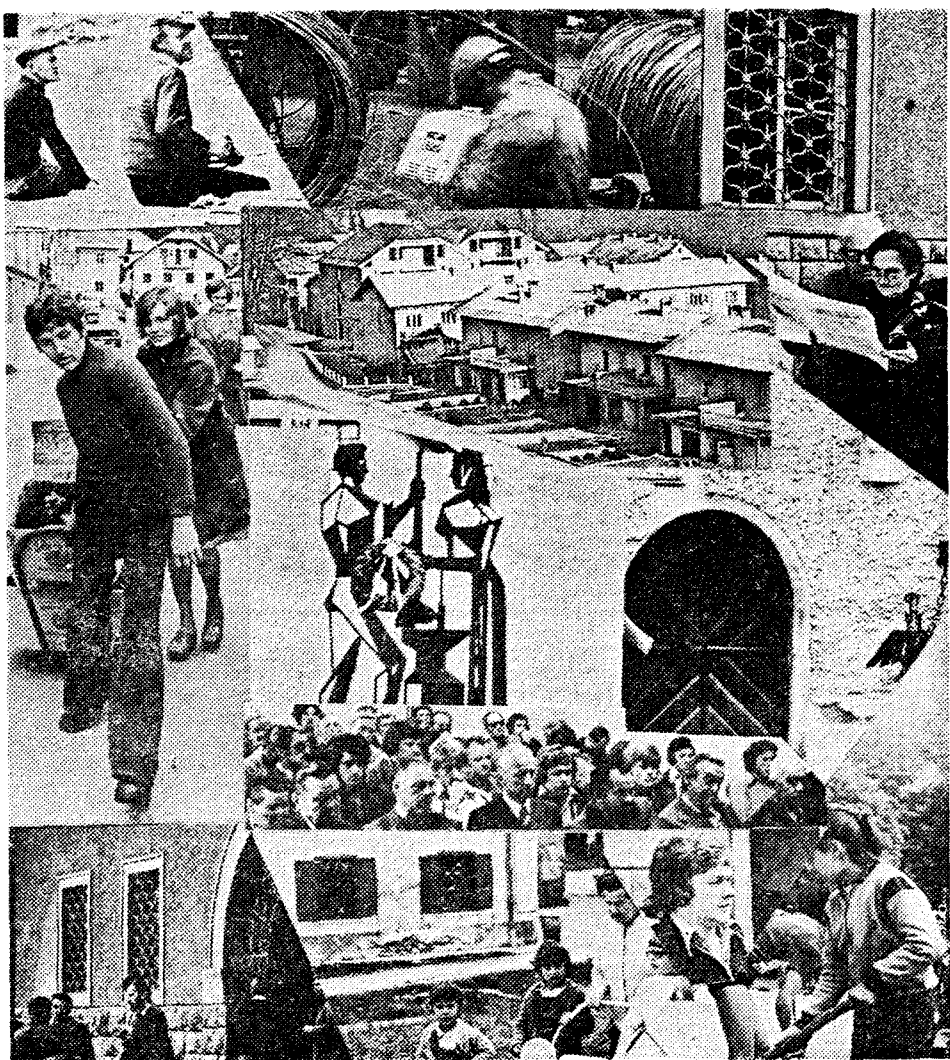
— Starostni pogoj za dodelitev invalidskega dodatka naj se pri ženskah zniža od 55 na 50 let.

Pri odmeri invalidskega dodatka naj se upoštevajo le dohodki upravičence, saj v mnogih primerih invalidski upravičenec zaradi bolezni ali visoke starosti živi pri svojih sorodnikih, kjer mu nudijo postrežbo in pomoč.

— Na posvetu v Postojni in Ljubljani so udeleženci menili, da je gradnja domov za upokojece velikokrat predraga, kar ima za posledico visoke stanarine, ki niso dostopne invalidom z nižjimi dohodki.

S tem seveda nismo izčrpali celotne problematike vojaških invalidov, zato naj na koncu ponovno poudarimo, da je cela vrsta invalidskih vprašanj, ki jih bo potrebno reševati ne samo s pomočjo zakonskih določil, temveč v smislu družbenega dogovarjanja in samoupravnega sporazumevanja, kot nosilnih faktorjev procesa deatizacije in decentralizacije v jugoslovanski skupnosti.

Pripravil:
ANDREJ SKALERIC

LIPNIŠKA DOLINA

Lipniška dolina obsega porečje Lipnice, ki izvira pod Jelovico za vasjo Zg. Lipnica in se pri Podnartu izliva v Savo. Proti jugu jo zapira predalpska planota Jelovica, proti severu pa reka Sava. Ker je dolina precej ozka, so se tudi na planotah ob dolini razvila naselja, ki so sedaj vključena v pet krajevnih skupnosti: Lancovo, Kamna gorica, Kropa, Srednja Dobrava in Podnart. Po štetju leta 1971 so imele 3550 prebivalcev.

V začetku tega tisočletja je Lipniška dolina spadala v ortenburško zemljiško posest s sedežem v Radovljici. Proti jugovzhodu je mejila na freišniško in proti zahodu na brikseniško posest. Na prvotno redko naseljenem kmečkem območju se je takrat začelo razvijati železarstvo, za kar sta bila izpolnjena dva osnovna pogoja: v apnenčasti zemlji so bila nahajališča železne rude, obsežni jelovski gozdovi so imeli bogate zaloge lesa za pripravo oglja.

Iz prvotnega kmečkega železarstva so se v 13. in 14. stoletju ob potokih razvile štiri fužine, po ena v Kolnici in Kamni gorici ter dve v Kropi. Na te železarske centre je bilo navezano tudi kmečko prebivalstvo okolišnih vasi; kot ručarji, ogljarji, drvarji in prevozniki so bili vključeni v fužinske skupnosti.

Pomemben zgodovinski dokument za to dobo je Ferdinandov rudarski red, izdan leta 1550 za fužine v Kropi, Kamni gorici in Kolnici. Železne rude pa je kmalu začelo primanjkovati. Železarstvo je pojemalo in ob koncu 19. stoletja propadlo. Ogrožena je bila tudi zadnja dejavnost — želbljarstvo v Kropi in Kamni gorici — borba za obstoj je uspela samo z združenjem v Želbljarski zadrugi, iz katere se je razvila današnja tovarna vijakov Plamen. Iz podobnih osnov so se razvila tudi nekatera druga podjetja, ki dajejo danes celotnemu območju izrazit industrijski značaj: Jelplast v Kamni gorici, UKO v Kropi, Mehanizmi — Iskra v Lipnici, Kemična in LIP v Podnartu.

V Lipniški dolini živi od industrije približno 80 odstotkov prebivalcev, izključno s kmetijstvom se jih ukvarja 8 odstotkov. Zaradi razdrobljenosti posestev je v vseh precej mešane, tj. industrijsko-kmetijske dejavnosti.

Polde Pernoš, predsednik skupščine občine Radovljica

LJUDJE OPOZARJAJO NA PROBLEME IN JIH TUDI REŠUJEJO

Lipniška dolina ima v okviru naše občine pomembno mesto. Problemi, ki jih imajo krajevne skupnosti v tej dolini, so pravzaprav značilnosti celotne radovljiške občine, ki ima dvajset krajevnih skupnosti. Najbolj neurejeno je povsod komunalno vprašanje. Nekatere vasi in zaselki še vedno niso povezani s primernimi cestami. Slednje so še toliko večji problem v zimskem času. V občini skušamo te probleme reševati z zbiranjem finančnih sredstev na osnovi samoupravnega sporazuma. Vsi zaposleni v občini prispevajo trideset tisoč starih dinarjev. Od tega naj bi šlo tri petine tako zbranih sredstev neposredno v KS, v kateri delavec živi. Dotok teh sredstev ni najbolj zadovoljiv; pa vendar smo že začeli reševati nekatere probleme. Nobenega dvoma ni, da smo v preteklosti preveč zane-marjali komunalna vprašanja. Smo pred ustanovitvijo komunalne interesne skupnosti, v čigar okviru bomo skušali združevati kar največ sredstev. Toda za to bo potreben čas.

V najkrajšem času bomo začeli z deli na cesti Podnart—Kropa. Ta cesta je postala problem, toliko večji, od kar je odprlo cestno podjetje kamnolom. Kropa je močno vezana na Podnart. Ne le, da hodi mnogo zaposlenih tja na vlak; po tej cesti gre iz dneva v dan na stotine ton v Plamen in obratno smer. Sicer pa bomo za končni plan gradnje cest v naši občini izvedeli v mesecu novembru.

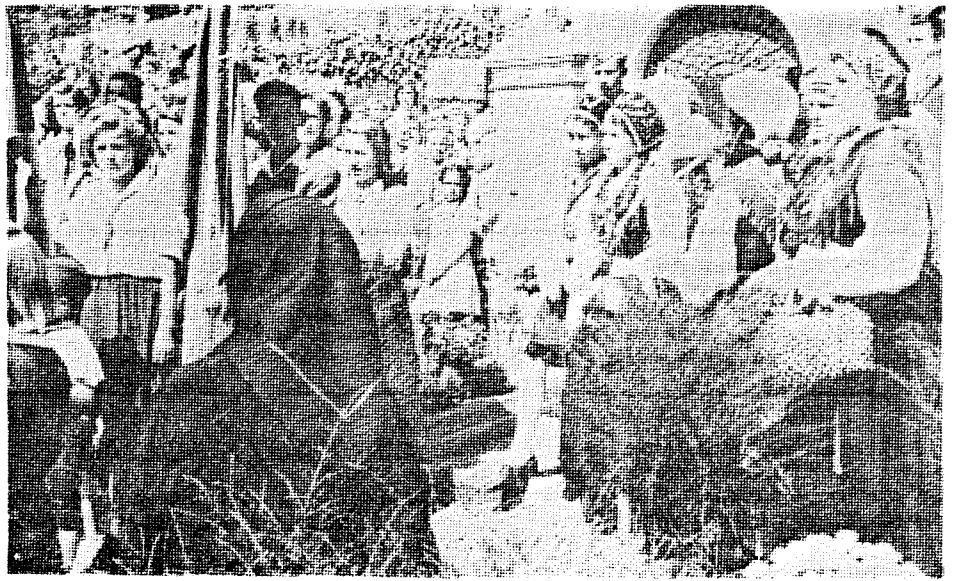
V Lipniški dolini ostaja še en velik cestni problem — obvoznica proti Radovljici in s tem v zvezi prevoza delavcev in materiala v radovljiško in blejsko smer. To obvoznico bomo zgradili z večjim delom sredstev, ki jih bomo zbrali s posojilom za ceste (doslej je zbrano približno 124 odstotkov teh sredstev!).

Seveda, problemov je precej in če jih naši občani ne bi nakazovali, bi bilo to slabo. Naši ljudje niso brezbržni, nasprotno; vedno so pripravljeni postaviti vse moči za napredek in boljši jutrišnji dan.

Lipniška dolina med NOB

Lipniška dolina leži odmaknjena od glavnih prometnih žil pod pobočjem Jelovice, med dvema industrijskima centroma, Kranjem in Jesenicami. Največji kraj tega območja je Kropa, ki je imela pred vojno nekaj manj kot 600 prebivalcev. Okupator ji ni namenjal posebne pozornosti. Svoje postojanke je postavil le v Podnartu ob železniški progi in v Kamni Gorici.

Okupacija Jugoslavije prebivalce Lipniške doline ni našla nepripravljenih. Po zaslugi Staneta Žagarja, ki je poučeval na Srednji Dobravi, je delalo na tem območju nekaj naprednih, požrtvovalnih političnih delavcev, članov KP in SKOJ. Le-ti so se neposredno po okupaciji vključili v osvobodilno gibanje in organizirali odbor osvobodilne fronte. Na planini Vodice je bila iz prvih skupin ilegalcev 29. julija 1941 ustanovljena Jelovska četa. Teden dni pozneje (5. avgusta) se je združila z Jeseniško četo v Cankarjev bataljon.

Ob »partizanskem dnevu« v Kropi 1945. leta so počastili tudi spomin padlih

Cankarjev bataljon je bil oborožena partizanska udarna sila, ki je dajala ton in pobudo vsemu osvobodilnemu gibanju na Gorenjskem od avgusta 1941 do pomladi 1942, ko je bil organiziran Gorenjski odred. S svojimi akcijami je nastopal od Poljanske doline do Radovljice in Bohinja. Vrh tega obdobja je bila legendarna dražgoška bitka.

Pri svojem delovanju je imel Cankarjev bataljon vedno močno oporo v Lipniški dolini, kjer je bil deležen vse podpore prebivalstva. Po likvidaciji okupatorjevih pomagačev (prvi december) je okupator izselil iz Dobrave in okolice vrsto družin.

USTANOVITEV PREŠERNOVE BRIGADE

Po hudi zimi 1941–1942 se je spomladi oboroženi upor ponovno razširil. Ustanovljen je bil Gorenjski odred, ki je nadaljeval z akcijami. Čez zimo razredčene vrste borcev, so se dopolnile z novimi prostovoljci. V poletju 1942 so bile najpomembnejše borbe druge grupe odredov, ki je bila takrat na pohodu čez Gorenjsko proti Štajerski. Med dvema velikima ofenzivama okupatorskih sil na Jelovico, pa so borci Gorenjskega odreda (29. avgusta) napadli in onesposobili za nadaljnje delo tovarno Plamen v Kropi.

V tistem poletju je bila tudi živahna dejavnost političnih aktivistov med prebivalstvom Lipniške doline. Utrjevale so se obveščevalne in kurirske zveze, ustanavljali so mladinske trojke, ustanavljali so

prve gospodarske komisije. Hud udarec za partizanske vrste je bila izguba treh glavnih voditeljev in organizatorjev. Stane Žagar je padel že 27. marca pri Črncrobu, Jože Gregorčič 9. septembra na Lipniški planini in Lojze Hebe 10. decembra nad Jamnikom.

Od leta do leta so se partizanske vrste približno petkrat povečale. Od februarja 1943 dalje je to pospeševal sam okupator z mobilizacijo mladine v nemško vojsko in delovno službo; na to pa so partizani odgovorili s pozivi mladini, ki se je množično odzvala in odhajala na Jelovico. Takoj se je število borcev Gorenjskega odreda povečalo na 1200 borcev. Po ukazu Glavnega štaba NOV in POS je bila 12. julija ustanovljena Prešernova brigada.

BRIGADE V OKVIRU 31. DIVIZIJE

Poleti 1943 je bila utrjena mreža političnih organov z rajonskim komitejem KPS in rajonskim odborom OF Jelovica. Razen v neposredni bližini okupatorskih postojank je osvobodilno gibanje potekalo popolnoma javno, brez strahu pred izdajo. V Kropi so večkrat organizirali partizanski miting. Čez Lipniško dolino in čez Savo sta potekali reletna in vojaška kurirska linija, ki sta vodili od osvobodjenega ozemlja čez Gorenjsko na Koroško.

Na tem območju sta se takrat izoblikovala, kot sedeža številnih terenskih organizacij, dva večja partizanska centra s karavli na Pečeh pri Brezovici in v Kroparski gori. Spomladi 1943 se je rajon Jelovica preimenoval v okraj Jelovica, je-

seni pa sta se združila kranjski in jelovski okraj. V septembru 1944 je bil razformiran Gorenjski odred in ustanovljeni so bili Škofjeloški, Jeseniško-bohinjski, Dolo-mitski in Kokrški odred. Takrat je bila osnovana tudi Komanda mesta Kranj, ki je imela čez zimo sedež v Kroparski gori.

Gospodarska dejavnost osvobodilnega gibanja v Lipniški dolini, oziroma v Jelovškem rajonu se je kazala v mreži vaških gospodarskih komisij ter v organizaciji partizanskih delavnic; čevljarke in krojaške delavnice ter ciklostilne tehnike, kroparski žebjarji pa so delali v kovaški delavnici na Cerkljanskem. Mnogi obrtniki so delali za partizane kar v domačih delavnicah.

Partizansko šolstvo je bilo organizirano od poletja 1944 dalje v osnovni šoli v Kropi ter v šolskih krožkih v Lipnici in na Mišcah. Pionirski odred Jelovica je združeval kroparske pionirje, ki so organizirali akcije in pogosto sodelovali s partizanskimi enotami. Sredi avgusta 1944 je bilo v jelovškem okraju 25 vaških odborov OF, 17 odborov SPZZ in 12 aktivov ZMS, v katerih je delalo približno 400 odbornikov.

Oborožene akcije proti okupatorju so takrat izvajale že partizanske brigade v okviru 31. divizije. Ob pohodih na Gorenjsko so napadale okupatorske postojanke in rušile komunikacije. Z njimi so vedno sodelovali tudi odredovci in terenci. Takrat je najbolj prišlo do izraza sodelovanje prebivalstva z našo vojsko. Ljudje so jo oskrbovali s hrano, obleko in obutvijo.

Večje akcije so bile: napad na posto-

janko v Kamni gorici 12. jan. 1. 1944. Temu je sledil okupatorjev požig Jamnika 27. februarja. V maju so bili boji Prešernove brigade na Jelovici, v juniju napad vseh brigad 31. divizije na železniško progo Ljubljana–Jesenice. V jeseni in pozimi je bilo še več pohodov posameznih bataljonov Prešernove brigade čez Savo na mobilizacijske in prehranjevalne akcije.

NAJHUJŠE OBDOBJE OKUPACIJE

V jeseni 1944 so se na Gorenjskem začele pod okupatorjevo zaščito razvijati domobranske postojanke. Takrat se je začela za prebivalstvo Lipniške doline najtežje obdobje okupacije. Domobranci so napadali iz postojank v Kranju, Kovorju in na Brezjah. V februarju so domobranci zamenjali nemško posadko v Kamni Gorici. Ko so se v marčni ofenzivi partizani večinoma umaknili proti Primorski, je izgledalo, da je prebivalstvo prepuščeno na milost in nemilost domobranskemu teroru. Zato so bili toliko bolj veseli in navdušeni, ko je v maju 1945 prišla svoboda, za katero so dali toliko žrtve.

Ko danes pregledujemo kroniko osvobodilnega boja v Lipniški dolini, lahko ugotovimo, da je potekala prav po sodobnih načelih in pravih splošnega ljudskega odpora, od organizacije prebivalstva, političnega dela in organizacije gospodarskih dejavnosti, do neposredne oborožene borbe in da nam lahko služi kot primer pri vzgoji mladine za obrambo domovine.

JANEZ SMITEK

Žebjarstvo je zanetilo plamen

Pred približno 100 leti so v krajih pod Jelovico ugasnili plavži, ki so tod goreli skoraj 500 let. Takrat, ko je 20. maja leta 1880 ugasnil še plavž kroparske Zgornje fužine je bil utrjen konec kroparskega in kamnogoriškega železarstva, ki je zaradi pomanjkanja železne rude pešalo že dalj časa. Štirinajst let kasneje je bila ustanovljena žebjarstva zadruga.

Skoraj istočasno s plavži so utihnile tudi fužince — cajnarice, ki niso imele več železa, da bi ga prekovale v cajne. Nekatere so bile predelane v žagarske obrate, Janez Zupan pa je po vojni eno predelal v stanovanjsko hišo z delavnico za umetno kovaštvo. Podobno je bilo z Benkovo fužinco, pa Johanovo v Polanki, ki je še leta 1906 obratovala kot kovačnica za orodje. Od sedmih fužinic je ostalo do danes le malo sledov. Ohranjen pa je naš najstarejši železarski spomenik — Slovenska peč.

Končni izdelek kroparskega in kamnogoriškega železarstva so bili vseh 500 let skoraj izključno žebli. Ze sredi 19. stoletja so na svetovnih tržiščih strojni žebli z nižjo ceno začeli izpodrivati ročno kovanje žeblice (vigenjce). Vigenjci so bili obsojeni na propad, k čemur so pomagale tudi pogoste vojne in gospodarske krize.

Žebjarstva zadruga, ki je v prvih desetletjih obstoja nakupovala fužinske deleže, vigenjce in posamezne ješe, stavbe in parcele in je bila edini večji gospodarski obrat v tem okolišju, je postala žrtev pomanjkanja lastnega kapitala, potrebnega za kakršnokoli modernizacijo. Žebjarstvo je iskalo rešitve v ročno kovanem izdelkih, kjer strojna proizvodnja še ni popolnoma izpodrinila ročnega dela: verige, tračniki in planinčarji. Možnosti za obstoj je iskala tudi na drugih področjih kot je umetno kovaštvo, športno okovje, gravirstvo in izdelarstvo, vijaki in maticice ...

Dokončno preoblikovanje železarstva v Kropi in Kamni gorici pomeni tovarna »Plamen«. Zadnjih trideset let v razvoju »Plamena« pomeni zaključek petstoletnega žebjarstva. V prvih letih po vojni je bilo v podjetju približno sedemdeset različnih

tehnoloških operacij obdelave kovin — podjetje je imelo preveč želez v ognju. »Nehavanje« vigenjcev je trajalo petdeset let. Obrat v Kamni gorici je prenehal z izdelovanjem ročno kovanih tračnikov in planinčarjev v letu 1963. Ukinitve so zavlačevali, da so v njem še zadnji kovači dočakali upokojeve.

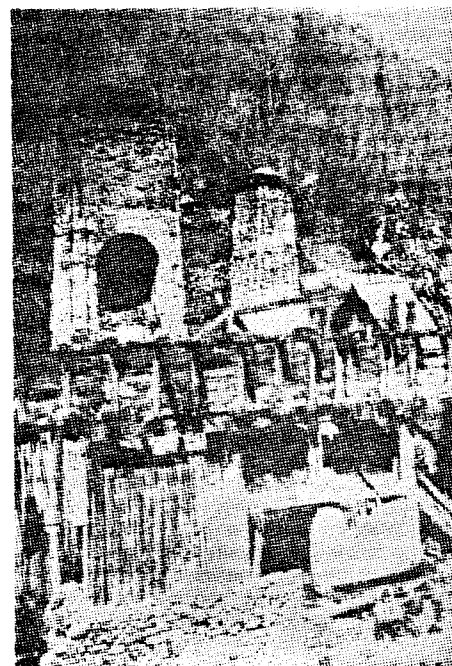
Iz obrata v Lipici so leta 1950 preselili stroje za žičnike v tovarno verig Lesce. V Lipnici so se preusmerili na proizvodnjo stenskih ur »Tulipe«. Ta obrat naj bi bil zasnova splošne preusmeritve »Plamena« v precizno mehaniko. Toda takrat za to ni bilo finančnih sredstev. Zaradi tega je bil obrat leta 1956 priključen k tovarni Iskra Kranj. Ko se je tega leta tudi umetno kovaštvo izločilo iz sestava podjetja »Plamen« in se osamosvojilo kot obrtno podjetje »UKO«, je bila omogočena specializacija in napredek proizvodnje vijakov in matic.

☆

Iskanje najprimernejšega proizvodnega programa tovarne »Plamen« je bilo dolgotrajno. Ob propadanju ročnega žebjar-

stva je bilo najbolj preprosto iskati rešitev v strojni proizvodnji žebeljev. V »Plamenu« enostavni proizvodni proces osnovnih izdelkov (žebeljev) ni dajal možnosti strokovne zaposlitve kvalificiranega in tehničnega kadra, ki je prihajal iz industrijskih in tehniških šol.

Novo široko področje asortimentov se je odpiralo z razvojem proizvodnje vijakov in matic. Osvajanje višje proizvodnje se je začelo v letu 1922.

Plavž Zgornje fužine v Kropi

☆

Znano je, da je bilo izkoriščanje vodne sile za pogon mehov in kovaških klavir prva oblika mehanizacije gorenjskega železarstva. Električna vodna centrala je še nekaj let po vojni dajala skoraj četrtino potrebne energije tovarni. S širjenjem podjetja so rasle potrebe po električni energiji; dandanes ima »Plamen« štiri transformatorje.

Naslednja stopnja tehničnega razvoja je bila avtomatizacija, samodejno vodenje strojev in naprav. Slednje pa je tudi zahtevalo temeljitejšo strokovno usposobljenost človeka pri stroju. Sedanja množinska proizvodnja vijakov in matic poteka izključno na strojnih avtomatih.

☆

Priučevanje delavcev se je v dobi železarstva in žebjarstva izvajalo neposredno pri delu na delovnem mestu. Po propadu železarstva se je število delavcev zaradi izseljevanja močno zmanjšalo. V dobi pred nastankom zadruga v Kropi je bilo še približno 500 kovačev — žebjarjev. V letih 1941–45 je bilo registriranih v »Plamenu« 185 žebjarjev, od tega v Kropi 123 in v Kamni gorici 62.

Z razvojem proizvodnje so se razvijali novi poklici. Po sedanji sistemizaciji ima »Plamen« 520 zaposlenih na 200 različnih delovnih mestih. Med zaposlenimi je 172 nekvalificiranih, 108 polkvalificiranih, 54 srednje, 6 višje in 4 visoko strokovnih delavcev. Med zaposlenimi je 186 žensk.

»Plamen« je dočakal svoj prvi jubilej (80 let) skoraj v celoti prenovljen in nenevarnejši tudi obogaten s 25-letnimi izkušnjami pri razvijanju samoupravnih odnosov.

LETO GOSPODARSKIH PREIZKUŠENJ

Na območju Lipniške doline je sedem delovnih organizacij industrijske in obrtne dejavnosti, ki so v letu 1975 zaposlovale 1104 delavce. Nov način ugotavljanja in obračunavanja dohodka je povzročil v začetnih mesecih letošnjega leta precejšnje težave. S planom predvidenih nalog te delovne organizacije niso uresničile.

Podjetje »Plamen« ima težave v tem, da je to proizvodni proces precej ustaljen, da izdelki na tržišču nimajo zadovoljive tržnosti in da slednje povzroča naraščanje zaloga.

V Iskri — Lipnica je položaj delovne organizacije na osnovi dosežkov precej ugoden. Podjetje beleži zadovoljivo stopnjo rasti proizvodnje.

Kemična industrija je dosegla v občini najvišji nivo produktivnosti dela, toda sedaj že nekaj let ostaja na istem nivoju in beleži zelo nizke stopnje rasti. Planiranih nalog tudi Kemična v Podnartu ni dosegla.

Za LIP TOZD Podnart je položaj podoben kot je v celotni delovni organizaciji, pa vendar se njihova proizvodnja dokaj dobro vključuje v program razvoja lesne industrije.

Jelplast v Kamni gorici je obrtna delovna organizacija, ki je zaključila polletno gospodarjenje z izgubo, vendar bo položaj do konca leta, s pomočjo že izdelanega sanacijskega programa, verjetno ugodnejši.

UKO v Kropi sodi v vrsto tradicionalne obrti. Povpraševanje po njenih kovaških proizvodih je veliko, vendar imajo tod problem pomanjkanja kvalificirane delovne sile.

Anton Ažman,
načelnik za gospodarstvo in finance
skupščine občine Radovljica

PET KRAJEVNIH SKUPNOSTI IN PRECEJ VEČ TEŽAV

ZDRAVKO STEFELIN, KS LANCOVO:

»... V našo KS je vključenih sedem vasi, ki so ena od druge precej oddaljene. S tem v zvezi imamo pri reševanju komunalnih zadev velike probleme. V zvezi s šolstvom in delno tudi otroškim varstvom, smo naslonjeni na Radovljico, z ostalimi težavami pa na Lipniško dolino.

Dandanes se le štiri ali pet družin ukvarja izključno s kmetovanjem pa še to so starejši ljudje. Ostali so zaposleni v gospodarskih in obrtnih podjetjih.

Naš največji problem je cestna povezava, ki nas še posebno pesti v zimskem času, ko so nekateri kraji odrezani od sveta. Na osnovi srednjeročnega programa smo v dveh vaseh že rešili vprašanje cestne povezave z občinskim središčem. Seveda pa v naši krajevni skupnosti nimamo industrije in nimamo s tem v zvezi dohodka. Imamo le del TOZD Lip s približno trideset zaposlenimi. In še to naj poudarim, da je naša KS ena največjih v občini Radovljica in obsega kar pol je lovce. Če smo z vsem bolj na tesnem, imamo pa toliko več »vikendašev«, ki se seveda tudi vozijo po naših cestah, med katerimi smo eno lani asfaltirali. Na stotine ur so delali naši vaščani, prispevali v lesu in denarju (tudi občina je veliko prispevala!), kar pa »vikendaše« ni toliko prizadelo, da bi vsaj malo priskočili na pomoč.

Do leta 1980 bi želeli urediti cesto v Zg. Lipnico, kamor sploh ni mogoče z avtomobilom. Ostal pa bo še problem vasi Ravnica, Selc...

Letos smo vložili precej sredstev v Zadržni dom na Lancovem, katerega polovico vzdržujemo, čeprav ni naša last. Lani smo spet dobili v lastništvo planšarski dom, ki smo ga obnovili, saj bi sicer propadel.

JOŽE LEŠE, KS SREDNJA DOBRAVA:

»... Seveda, po vojni smo v našem kraju zelo napredovali. Saj človek včasih misli, da je v vasi več avtomobilov kot ljudi! Uredili smo tudi nekdanjo zelo slabe ceste. Po referendumu so prispevali v vsaki hiši približno stari milijon dinarjev. Kljub temu, da je ta dotok denarja reden, ne moremo dobiti kredita za dobo petih let. To nam seveda otežkoča delo, zaradi katerega smo izglasovali samoprišpevek. Denarja pa je vse manj, vsako leto pa je vse precej dražje!

Ne, pri nas višji standard ni odtujil ljudi. Naj skliče sestanek mladina ali krajevna skupnost, katerakoli družbenopolitična organizacija, udeležba je vedno polnoštevna. Tako je tudi na zborih občanov, kjer ljudje zavzeto diskutirajo.

V naši krajevni skupnosti imamo skromen bife, ki nam daje sredstva za oskrbovanje stavbe. V njej je tudi knjižnica s

»Plamen« je v preteklosti doživil tudi težke trenutke in preizkušnje, vendar so delovni ljudje tega kolektiva znali poiskati izhod in v novem delovnem zagonu doseči še boljše rezultate. Delovni kolektiv »Plamena« je bil tudi pobudnik nekaterih pomembnih akcij, ki so po izvirnosti in vrednosti daleč presegle tovarniške zidove in občinske meje. Ob tem pa velja še posebno omeniti znano akcijo »80-delovnih ur za stabilizacijo« ob 80-letnici tovariša Tita.

Predsednik Tito je prvič obiskal delovni kolektiv tovarne vijakov »Plamen« v Kropi 6. avgusta leta 1948 in drugič 7. novembra leta 1970, ko je bil narejen tudi ta posnetek.

Mi, kar nas je kovačev, mi bomo vsi kovali

približno 2000 knjigami. Čeprav nimamo v naši KS takšne ali drugačne delovne organizacije, se lahko sleherni zaposli v bližnji okolici.

JANKO POGACNIK, KS KAMNA GORICA:

»... Naša KS je ena najmanjših v občini in ima seveda tudi zelo skromna denarna sredstva s katerimi gospodarimo. To je stara, spomeniško zaščitena vas. S tem v zvezi imamo vrsto težav okrog adaptacij. Pri spomeniškem varstvu je zelo težko priti do dovoljenja za popravilo hiš. In tako se dogaja, da naši občani na svojo roko začno s popravili.

Med 500 prebivalci naše vasi ni niti enega kmeta, čeprav tudi industrije nimamo. Pač, imamo manjše obrtno podjetje Jelplast, ki je doslej bolj živovarilo. Morda bo po integraciji uspešnejše?

Problemi? Izredno slaba komunalna urejenost (neurejenost) naselja. Nimamo niti kanalizacije. Velik problem imamo s kulturnim domom, ki je bil preurejen iz hleva. Vanj bi morali vložiti približno šestdeset starih milijonov, kar pa za nas sploh ni mogoče. Upamo, da ga bomo letos po-

pravili vsaj za silo, da bo le lahko služil svojemu namenu.

Naše pokopališče je premajhno, človeka pa moraš pokopati. Pa se že sprašujemo kam!

V zadnjih sedmih letih je bilo zgrajenih približno trideset stanovanjskih hiš; za približno štirideset imamo še odprtih gradbenih zemljišč. Vse to pa zahteva pospešeno komunalno urejanje naselja.

V zadnjih letih smo se precej angažirali pri izgradnji smučarskega centra — zgradili smo vlečnico. Močno se je razvilo gasilsko društvo...

CIRIL ROZMAN, KS PODNART:

»... Krajevna skupnost Podnart ima 900 prebivalcev, ki se lahko pohvalijo s kemično tovarno (140 zaposlenih) in LIP Bled — obrat Podnart, ki zaposluje 24 delavcev. Tod je tudi železniška postaja, kjer dela dvanaest ljudi, pa še 45 trgovnih delavcev. V vasi imajo trgovino, gostilno in pošto, krojačo, galvanizerja, mizarja, avtomehanika, kleparja in avtoličarja. Želeli pa bi imeti še tesarja, zidarja in frizerja.

NA USTNEM ČASOPISU V KROPI

V KS so zelo razgibane družbenopolitične organizacije. Ni lahko naštetih vseh delovnih uspehov po vojni pa vendar je še veliko načrtov. Želeli bi imeti večjo trgovino in gostilno, ki je sedaj last pošte in jo bo čez pet let le-ta potrebovala za svoje namene. Do leta 1980 bo potrebno zgraditi otroško varstveno ustanovo, parkirni prostor pri pokopališču in spomeniku padlim, protipožarne bazene. V šestih vaseh še nimajo telefona in svetlobnih teles. Večina krajevnih cest še nima fine asfaltne prevleke in odbojnih ograj, ki so na nekaterih mestih nujno potrebne.

Ze deset let načrtujejo cesto za povezovalo z Besnico.

In na koncu še posebnost: družbenopolitične organizacije in društva dobijo pri KS dotacije po potrebi. Skupščini KS morajo predložiti letne programe dela in prikazati manjkajoča sredstva. Če plane uresničijo, predložijo za manjkajoča sredstva račune, ki jih KS poravnava. S takim načinom se brez dvoma povečuje aktivnost v kraju.

FRANC JELENC, KS KROPA:

»... V naši KS je približno 900 prebivalcev, od katerih je 385 zaposlenih v industriji (295 v Plamenu). Težave so podobne kot v drugih krajevnih skupnostih Lipniške doline. Toda imamo to srečo, da je na območju naše KS precej delovnih organizacij, od katerih dobivamo sredstva.

Največja prednost naše krajevne skupnosti pred ostalimi je tovarna »Plamen«, saj so bile skoraj vse akcije, ki so bile po vojni začete in izpeljane v Kropi, rezultat sodelovanja in pomoči te tovarne.

Asfaltirali smo skoraj vso Kropo, zgradili TV pretvornik, kopališče, smučarsko vlečnico, most čez Črni potok...

Da, komunalni problemi tudi nas pestijo. Res je, da so včasih govorili, da je v Kropi konec sveta. Iz tega kraja si lahko nadaljeval pot samo peš ali s konjem. Pa smo speljali cesto čez Jamnik in Dražgoše v Selško dolino. Je sicer makadamska, a med občino Radovljica in Škofja Loka že tečejo pogovori, da bi jo asfaltirali.

Letos smo v Kropi odprli tudi vrtec za 60 otrok. Dobili bomo tudi novo telefonsko centralo s 160 priključki in...

FRANC MLAKAR, DIREKTOR TOVARNE »PLAMEN«:

»... Sodimo v zelo specializirano podjetje, ki proizvaja vijake izdelke v zelo ozkem izboru po dimenziji, obliki in kvaliteti uporabnega materiala. Vijaka industrija je že tako v Jugoslaviji predimenzionirana in mora že sedaj izvažati več kot 40 odstotkov svojih izdelkov. Tudi naše podjetje je v osmih mesecih letošnjega leta izvozilo 70 odstotkov svojih izdelkov. Pri izvozu pa se letos srečujemo s težavami. Morali smo pristati na nižje izvozne cene (v ZSSR za 4 odstotke, na Madžarskem za 10 odstotkov). Ponovno skušamo oživljati izvoz v ZDA, od koder tudi uvažamo opremo in določen repromaterial. Tam pa je položaj še dosti slabši, saj s prodajno ceno komaj pokrivamo stroške za repromaterial in orodje.

Kljub temu, da je bila po količini v osmih mesecih letošnjega leta proizvodnja za devet odstotkov večja kot lani, zaznamujemo vseeno 32 starih milijard izgube. Tudi če se bo položaj do konca leta izboljšal, bo dohodek verjetno nižji kot lani. Če bomo vztrajali na tem programu moramo pričakovati, da bomo prej ali slej začeli stagnirati. Imamo pa nove načrte...! Sicer pa smo v Kropi tudi prostorsko zelo utesnjeni. Iščejo nove proizvode in se zavedamo, da nekoliko težja perspektiva zahteva od nas dodatne napore. Pri izdelavi srednjeročnega plana smo bili zelo previdni. Glede na deficit delovne sile na tem območju smo sklenili, da števila zaposlenih ne bomo povečevali.

DAMJAN HAFNER, DIREKTOR TOVARNE MEHANIZMA ISKRE V LIPNICI:

»... V teh dneh smo praznovali 20-letnico obstoja podjetja. Dandanes imamo 300 zaposlenih. Optimizem in delovna vna je dala ob podpori Iskre izjemne rezultate dela. Naš kolektiv ima v Lipniški dolini vse večji pomen. Po brutoproduktu se vzpenjamo že v sam vrh. Svojo vrednost in znanje smo dokazali tudi na tujem tržišču.

Mislím, da bi morala v naši dolini hitreje dozorevati miselnost, da brez novih programov, oplemenitenih z znanjem, ne bo prave prihodnosti, da bo tudi nastal v Lipniški dolini kmalu problem zaposlitve. Vemo, da se tod prodajajo več kot pol stoletja eni in isti izdelki. To nas ne vodi nikamor. Z manj materiala in več znanja se mora tudi več narediti. Prihodnost te doline je samo v tej smeri!

S.T.

Tvorci boljšega jutri v Kropi

O življenju in delu borcev v Kropi oziroma v celotni Lipniški dolini so nam pripovedovali Ciril Rozman, narodni heroj Anton Dežman, Janez Lazar, Janez Strgovšek — predsednik občinskega odbora ZZB NOV Radovljica, Alojz Kos in Angela Podobnik.

Najprej nas je zanimalo, kako poteka razvijanje tradicij NOB v teh krajih in kdo ima za uspešno delo največ zaslug na tem področju: o tem je spregovoril Ciril Rozman in dejal:

Za razvijanje tradicij NOB skrbijo predvsem družbenopolitične organizacije kot so MO ZZB NOV, krajevni odbor ZRVS in OO ZSMS ter športno društvo »Plamen«. V začetku vsakega leta organizirajo in sodelujejo v množični prireditvi »Po stezah partizanske Jelovice«. Zaradi pomembnosti te prireditve so izdali tudi tiskani bilten. Kot zanimivost velja omeniti, da je uvodne besede v biltenu napisal narodni heroj Anton Dežman. V pisani obliki bomo letos objavili tudi spomine na dražgoško bitko, je nadaljeval tovariš Ciril Rozman, tekmovalna pravila, program vseh prireditev in fotografije vseh spominskih obeležij v Lipniški dolini. V letošnjem letu smo povabil k sodelovanju tudi več gospodarskih organizacij. Nikakor ne smemo pozabiti v glasilu »Plamen« objavljene kronike NOB v Kropi, ki je izhajala v nadaljevanjih. To kroniko je s svojimi sodelavci pripravil inž. Janez Šmitek.

K uspešnemu razvijanju tradicij narodnoosvobodilnega boja prispeva velik delež organiziranje pohodov ob spominskih obeležjih NOB, kjer zavzeto sodeluje tudi mladina.

V nadaljevanju našega razgovora smo prisluhnili narodnemu heroju Antonu Dežmanu ki je o stanju in problemih borcev v Lipniški dolini povedal največ zanimivega. Z zgoščenim opisom je prikazal celotno borčevsko problematiko ob socialnega varstva do stanovanjskih vprašanj. Po njegovih besedah je v občini Radovljica 3500 članov ZZB NOV, ki delujejo v 19 osnovnih organizacijah. Med njimi je 1540 aktivnih borcev in aktivistov s priznanim posebnim dobo.

Na območju Lipniške doline imamo 5 osnovnih organizacij, je nadaljeval tovariš Dežman, v katerih je vključeno 378 članov, med njimi pa je 232 aktivnih borcev in aktivistov.

OBMOČJE VPRASANJE

V občini Radovljica imajo 176 osebnih invalidov, v Lipniški dolini 15, med katerimi so trije, ki spadajo v 3., 4. in 6. skupino, dva, ki spadata v 7. skupino, dva v 8., pet v 9. in trije v 10. skupino. V občini je nadalje 284 družinskih invalidskih upravičencev, v Lipniški dolini pa 34.

Glede priznavalnin velja omeniti, da pravice iz omenjenega naslova prejema 18 borcev v občini in trije v Lipniški dolini. Glede na dejstvo, da je višina občinske priznavalnine različna glede na gospodarsko moč posamezne občine, moramo dodati, da znaša najnižja priznavalнина 447,00 din, najvišja pa 1.137,00 din.

Družbeno pomoč v Lipniški dolini prejema samo ena oseba in sicer v višini 305,00 din.

STANOVANJSKA PROBLEMATIKA

Na tem področju varstva je v občini nerešenih še 8 stanovanjskih vprašanj, ki jih bodo skušali rešiti v dveh ali treh letih in sicer v sodelovanju s solidarnostnim skladom pri občini in drugimi družbenimi dejavniki. Med navedenimi problemi je nekaj takih, kjer gre za borce s premajhnimi stanovanji, nekaj pa je tudi takih, ki bi stanovanja radi zamenjali.

ZDRAVSTVENO VARSTVO

Vsi borci, ki imajo priznano posebno dobo, so bili v Lipniški dolini pregledani in sicer 232 sistematično, z izjemo nekaterih, ki so zaposleni, saj so prednost pri teh pregledih dali predvsem upokojenim borcem, borcem-kmetom in tistim borcem, ki že dlje časa niso bili pregledani. Vse te borce so pregledali v zdravstvenih do-

movih v Radovljici, Bledu in Bohinjski Bistrici.

Pretresljiv je podatek, da so morali po teh pregledih takoj odpeljati v bolnišnico kar trideset borcev, ki so bili v izredno slabem zdravstvenem stanju.

Po mnenju tovariša Antona Dežmana, je glede na izvedbo sistematičnih pregledov potrebno poskrbeti za nadaljnje zdravljenje in če je potrebno, tudi topliško-klimatsko zdravljenje ter tako doseči največjo učinkovitost omenjenega varstva.

O STANOVANJH — ŠE NATANČNEJE

V obdobju med letom 1967 in 1969 je bilo vloženih 890 vlog za rešitev stanovanjskega problema in sicer za dodelitev posojila za adaptacijo stanovanj, popravila stanovanj in novogradnje. Uspešno so rešili 548 prošelj, v Lipniški dolini 34. Posojila so v glavnem dodelili borcem-domačinom, ki so imeli sicer svoje hiše, a večkrat velike težave zaradi slabih higienskih razmer (črne kuhinje, neustrezna stranišča in podobno).

Občina je poskrbela za izgradnjo dveh blokov za borce in sicer v Bohinju in na

Namesto uvoda bomo objavili samo odlomek iz »kroparske kronike NOV« iz katerega je mogoče razbrati, da je zavednost Slovencev na tem majhnem koščku slovenske zemlje resnično velika.

Dva tedna po končani nemški ofenzivi na Jelovico v mesecu avgustu leta 1942, ko so se Nemci hvalili, da so partizane na Gorenjskem uničili, so borci prve skupine odredov ponovno prešli v napad. Napadli so tovarno »Plamen« in razne okupatorjeve ustanove v Kropi. V vojaškem smislu omenjena akcija res ni zahtevala posebnih priprav, saj v Kropi ni bilo nemške postojanke, najbližji sta bili erozniški postaji v Kamni gorici in Podnartu. Prav tako tudi tovarna ni bila zavarovana s tovarniško stražo. Uničiti tovarno kovinarske zadrage »Plamen« in preprečiti nadaljnjo proizvodnjo pa je vsekakor pomenilo veliko. Okupatorju so tako zmanjšali proizvodne zmogljivosti, Slovenci pa so spoznali, kaj pomeni dosledno izvajanje poziva OF: »Ne delajte za okupatorja, sabotirajte proizvodnjo, uničujte njegov gospodarski in vojaški potencial!«

poudaril, da kljub temu, da v času, ko prireditve poteka, v Sloveniji ni nobene podobne, ne morejo priti iz neke zaprtosti, kot jo je imenoval. Brez dvoma je to prireditve, ki ji mora celotna slovenska skupnost nameniti več pozornosti in povsem odveč je komentar in razlaga o pomenu dogodkov med vojno, ki jih prireditve simbolizira.

ODDIH BORCEV

Ker smo malo prej navedli misli tovariša Lazarja glede oddiha borcev, velja omeniti tudi besede Janeza Strgovška, ki je sicer predsednik občinskega odbora ZZB NOV Radovljica. Omenjeno problematiko je dopolnil z obrazložitvijo, da so domovi, ki so namenjeni oddihu borcev, kot je to dom na Vodiški planini in v Novem gradu, v dokaj neugodnem položaju, saj so odvisni samo od uspešnosti lastnega poslovanja. Cene so po njegovem mnenju sorazmerno nizke, za druge goste, v kolikor borci domov ne zasedejo v celoti, pa so višje samo za 5 dinarjev.

V kasnejši razpravi, ki je potekala še vedno na temo »oddih borcev«, je bilo mogoče razbrati, da je tudi tu situacija do-

dije trajajoče zdravljenje. V kolikor bi vsako leto poslali samo deset borcev na tako zdravljenje, bi potrebovali izredno veliko sredstev, saj je potrebno plačati tudi več kot 3000 din na osebo. Zaradi omejenih dejstev so se v občini dogovorili, da bo v primeru, ko gre za borca, ki je nujno potreben takega daljšega zdravljenja, zdravstvene usluge plačalo »socialno zavarovanje«, borec sam plača v tem primeru polovico za hrano in stanovanje, drugo polovico sredstev pa prispeva družbenopolitična skupnost.

Tako so v občini dosegli kar zadovoljivo stanje, saj jim je v zadnjem obdobju uspelo poslati na omenjeno zdravljenje že 10 borcev v letu.

AKTIVNO SODELOVANJE BORCEV V GOSPODARSTVU OBČINE

Povedali so nam, da so pred kratkim v občini naredili analizo z namenom ugotovitve deleža aktivne udeležbe borcev v gospodarstvu in družbenopolitičnih organizacijah, komisijah, odborih in podobno. Leto je pokazala, da borci nosijo velik del

Partizanski spomenik sredi Kroke

Bledu, nekaj stanovanj pa so kupili tudi v Radovljici. Skupno so omogočili vselitev v nova stanovanja 60 borčevskim družinam. Za nakup omenjenih stanovanj so porabili kar milijardo dinarjev, 500 milijonov pa so namenili za posojila za adaptacijo, za popravila in novogradnje borcev, ki gradijo svoje hiše.

Tovariš Dežman nas je v zvezi s stanovanjsko problematiko seznanil še s problemom, ki je na nek način svojstven in seveda zelo zanimiv:

Večina borcev, ki so dobili omenjena posojila za rešitev stanovanjskega problema, je priseljenih iz drugih krajev, zato je komisija, ki je reševala ta vprašanja namenila 500 milijonov izključno za borce domačine, saj bi v nasprotnem primeru nastala sila neugodna situacija.

V nadaljevanju našega pogovora je sodeloval, kot smo že omenili tudi Janez Lazar, ki je spregovoril o možnostih oddiha in poudaril, da si mnogi borci zaradi nizkih osebnih prejemkov ne morejo zagotoviti primerne oddiha, posebno tisti, ki zaradi narave obolenja ne morejo bivati v gorskih ali obmorskih krajih.

Tovariš Lazar je opisal tudi stanje prireditve »po stezah partizanske Jelovice« in

kaj svojstvena glede na razmere drugod po Sloveniji. Omenili smo že, da domovi, ki smo jih navedli, ne dobivajo nobene finančne pomoči, pri borcih v Lipniški dolini pa gre v glavnem za ljudi z nizkimi osebnimi prejemki, torej za »čisti delavski življenjski kot se je izrazil tovariš Lazar, ki si kljub sorazmerno nizkim cenam ne more privoščiti oddiha.

Proti koncu našega pogovora, ki je potekal v izredno prijetnem vzdušju, je prisotnim borcem zastavil vprašanje tudi tovariš Jože Blatnik (TV-15), ki je v razgovoru sodeloval kot izredno dober poznavalec borčevske problematike predvsem pa problematike vojaških invalidov. Zanimalo ga je, kako deluje komisija pri skupščini občine Radovljica v smislu podeljevanja enkratnih in stalnih pomoči borcem, pomoči otrokom borcev pri šolanju in podobno.

Ponovno smo prisluhnili Antonu Dežmanu, ki je predsednik že omenjene komisije. Dejal je, da komisija za vprašanja borcev pri skupščini Radovljica primerno skrbi za borce glede priznavalnin, enkratnih in občasnih pomoči, pomoči otrokom borcev pri šolanju in podobno, vedno znova pa se zatakne pri pošiljanju borcev na

bremena na vseh področjih družbenega življenja. Njihova aktivnost je posebno velika pri SLO, saj s svojo dejavnostjo borci »pokrivajo« vsak »kotiček« v občini, je povedal Alojz Kos.

BORCI — MLADINA

Skrb za razvijanje tradicij NOB v sodelovanju z mladino je dobila pravi obseg šele v zadnjih letih, je dejal tovariš Strgovšek. Mladi, je nadaljeval, v zadnjih štirih ali petih letih skrbijo za obeležja NOB na območju občine, aktivno sodelujejo pri komemoracijah v Dragi, Begunjah, Bledu in Gorjah pri Bledu. Skratka, mladi so povsem opravičili zaupanje borcev in leti so ponosni na njihovo delo. Isto zavzetost mladine je čutili tudi v Srednji Dobravi, so nam povedali udeleženci srečanja, kjer vsako leto poteka komemoracija v počastitev spomina na Staneta Žagarja.

Od borcev v Kropi smo se poslovnili s presenetljivim spoznanjem, saj so nam na koncu povedali, da je še vedno zelo veliko pomembnih dogodkov, ki so se zgodili med NOB, nezapisanih, kar nas zavezuje, da bomo Kropo ponovno obiskali.

ANDREJ SKALERIC

Danes smo prišli do vas, da bi kaj spoznali nas

Kot gomila se mi zdi kroparsko naselje, je dejal domačin in zrl gor na Jelovico. V bukove, smreke in ciprese, pa skalovje, dokler ni izginil za ovinek. Vsa Lipniška dolina pa ni taka. Črko T ima v svoji obliki in meje ji postavljajo Kroparica, Lipnica in Sava. To vse je desni breg, pravijo. Na levem pa je drugi svet. Od tam smo prišli mi, z drugega sveta. Jutro je bilo mrzlo in skoraj strupeno sivo. Le jesenske barve so nekoliko milile zadržanost in togost ljudi, kot tudi nekaj hladnega v naravi. Povest teh krajev je bilo ubogo življenje, otepanje z bedo in revščino, mučno, trdo delo od zore do noči. Imeli pa so tod vseeno pevce, godbe, pesnike in pisatelje, imeli so športnike in seveda mnogo, mnogo kovačev. Vse to imajo še danes, v dolini, ki leži trudna in dremajoča prav blizu nas, kjer se tiho stiskajo hiše ob bregove, kjer čepe žebljarski obrati ob potoku, ki je nekoč pestoval vigenjce in poganjal vodna kolesa. Vse tu je zaznamovano z železom. Delo, dom, umetnost. Ze dolga stoletja troši ta dolina v svet svoje rudarje, fužinarje in žebjarje. Čeprav so živeli bedno življenje, za vse še danes velja rek: veselo srce ne scaga, če nima, pa strada.

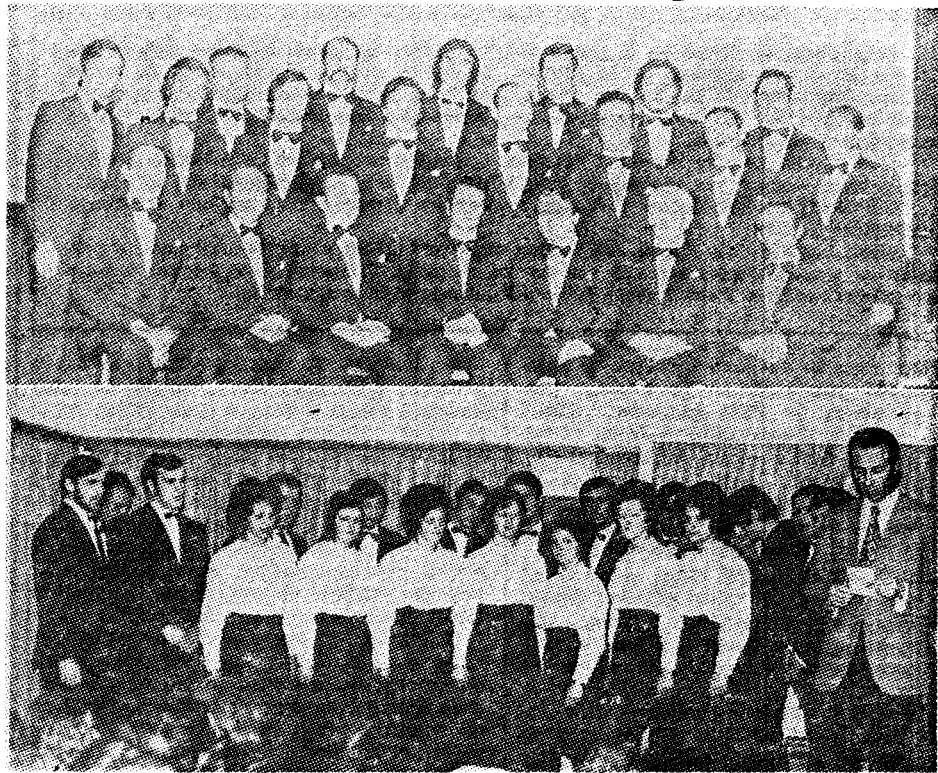
Srce vsakega naselja je trg. Kroparski trg pa je nekaj čisto posebnega. Sveti Florjan čuva kraj pred požarom, golido ima vedno polne vode. Vseeno so bili v Kropi tudi požari, pa prav veliki, a Kroparji se nikoli niso dali. Živel so neko posebno življenje, saj pa so tudi bili nekaj posebnega. Še danes jim je ostalo mnogo tega. Vse kar se govori o teh krajih seveda ni verjeti, marsikaj se pripoveduje, kaj je res, večasih je pa kaj tudi po krivici podtaknjeno.

Vendar pa, verjemimo ali ne, tu se je odigralo veliko dejanje stvarjenja sveta, pravi zgodba, ko je bog delal figurice iz glin, jih sušil in pošiljal v svet. Tako se suši na mostu zadnja taka družina, pa se ti zaleti vanjo angel in vse popada z ograje na tla. Figure zveržene in popačene in bog se je prav grozno razburil. A ker je bil že utrujen ni hotel ničesar popravljati. Naj ostanejo taki kot so, je rekel. Sicer jih ne kaže pošiljati po svetu, naj ostanejo kar tukaj, bodo pa Kroparji. Kaj Kroparji mislijo o tem, jih raje ne vprašajte.

Povedati je treba še to, da je trg tako majhen, da kroži o njem tale anekdota: če hočeš na njem obrniti, moraš dati voz narazen ali cigaro prelomiti. Pa vendar so bili tod mitingi že tri mesece po začetku vojne, potem pa še nešteto drugih in tudi velika proslava ob osvoboditvi, ko še ni bilo kulturnega doma. Pevci, recitatorji, godbe pa so tod živele skoraj od vekomaj in vsaka živa duša iz teh krajev je igrala na kakšen instrument. Pravijo, da se Kropar ob glasbi in petju že rodi in da potem vse življenje prav pridno nadaljuje s to de-

nico zborovskega petja, petdeset letnico zbora Svobode in petnajst letnico zbora Stane Zagar iz Kroke ter deset letnico zbora Svobode iz Podnarta. Zbori so bili tod vedno močno zastopani, bili so mešani, dekliški, moški, spremljali so jih tudi orkestri ali godba na pihala, danes tega ni več toliko. Zanimivo je, da je prav v času propada železarstva zagorel iz hude revščine plamen kulture. Pesem je ohranjala narodno zavest in slovenski jezik, z odra se sliši domača beseda že več stoletij. Vsa glasba, ki se je ohranila od ljudskega izročila ali je v teh krajih nastajala, je nosila v sebi ljudski duh in domačo občutenost. Čitalnice so tudi opravile svoje, trdo so zasidrale v zavest tukajšnjih ljudi pomen kulturnega in družbenega, tudi družabnega življenja. Vse kronike govore, da so po Lipniški dolini vedno veliko peli in telovadili. Tako je še danes. Izrednega pomena je tudi tradicija govorov, igranja, deklamiranja, to razgibano kulturno dramilo je še danes temelj amaterskih društev, kakršno koli ime že nosijo.

Danes se v teh krajih ponašajo še z mnogimi udarnimi akcijami, ki so omogo-

Komorni moški zbor Stane Zagar, Kropa in Mešani zbor iz Podnarta

saj Zavod za spomeniško varstvo uvršča med spomenike I. kategorije v Kropi 30 hiš, v Kamni gorici pa 20. Poleg umetniških predmetov iz železa, so znamenite še freske v Češnjici, pa poslikano pohištvo, ki je občasno na razstavi v Sivicevi hiši v Radovljici. Arhitektura v teh krajih je res nekaj posebnega, trgi se kar šibijo od hiš, ki je vsaka zase izredna in prav malo je turistov, ki ne bi poleg Bleda obiskali še Kropo, skratka vso lipniško dolino. Kdor pa sem pride, ne odide brez vsaj enega izdelka umetne kovaške obrti. O vsem tem govori tudi Valvazor v svoji Slavi vojvodine Kranjske. Danes imajo Kroparji veliko manj pokazati, precej so jim odpeljali tuj-

v naseljih. Danes opravlja to delo šola, nova šola v Lipnici, kot nekakšen center vsega dogajanja v Lipniški dolini. Dolgo časa so se učenci prekladali iz ene šole v drugo, dolgo so čakali na popolno osemletko. Sedaj jo imajo. Vanjo prihajajo iz Kamne gorice, Zgornje, Srednje in Spodnje Dobrave, Lipnice, Brezovice, Mišac, Kroke, na zunanjo enoto Ovšiče pa se prijavljajo otroci iz Podnarta, Češnjice, Rovt in Prezrena, celo Jamnika. Šola ima pouk v dveh izmenah v devetih učilnicah. V njih imajo v dveh učilnicah razredni pouk v ostalih pa kabinetni in se tako vključujejo v najsoodobnejši način poučevanja, čeprav kabineti niso še tako opremljeni kot bi si profesorji in učenci želeli. Še zlasti pa imajo pretesne garderobne prostore. Da je šola res središče vzgoje priča vsakoletni pohod na enega od partizanskih krajev, kjer prvoborci obujajo spomine iz narodnoosvobodilne borbe, po drugi strani pa je treba preživeti en dan v njihovi telovadnici in vsakdo bo spoznal ne le ljudi teh krajev, ampak tudi s čim se ukvarjajo. Prav prostor tolikšnega množičnega obiskovanja, pa je v nevarnosti največje škode, ker streha pušča že skoraj od samega začetka. Kje dobiti sredstva? To tare občane in vodstvo šole, ki z raznimi samoprispevki in referendumu rešujejo, kar se rešiti najbolj nujno mora.

Kam gredo učenci po končani osemletki? V svet, kot nekoč njihovi dedje, ko ni bilo več kruha doma. Morda je kovaštvo pretežno delo, morda kraj prepust, morda je v ljudeh vendarle nekaj ciganske krvi in morajo pogledati v širni svet. Vedno pa se vsi proti koncu življenja vrnejo domov, v kraje, ki so dali naši družbi dobre glasbenike in športnike, v kraje, ki jih poznamo tudi po tekmovanju »Po stezah partizanske Jelovice«, v kraje, ki imajo edino predsednico SZDL v občini, kraje, ki bi lahko še veliko storili, ker volja je, če bi se družba malo bolj zavedala, da je pod Jelovico ena skromna dolina, Lipniška po imenu, kjer so tudi eni mirni in delovni ljudje, ki še danes, kot nekoč v fužinah, pravijo, dol gori, potem pa tiho umro.

NEVA MUZIC

KULTURNI OBZORNIK

čile postavitev kulturnih domov, tod okoli celo veselice ali druga prijetna praznovanja prerastejo v kulturno manifestacijo. Sliši se partizanska, umetna in narodna pesem, ki udarja v ušesa poslušalcev z isto močjo in zavestjo kraja kot so nekoč udarjala težka kladi v mračnih kovačnicah. Navdušene dramske skupine igrajo ljudske igre, recitatorji pripravljajo proslave, pevci so navzoči prav povsod. Skupine gostujejo, se udeležujejo tekmovanj, pojavljajo se na vseh proslavah in otvoritvah, sodelujejo z zamejskimi Slovenci, v domače kraje vabijo mnoge amaterske in profesionalne skupine. Življenje se je spremenilo in z njim tudi navade, a domači besedi in pesmi vsi radi prisluhnejo. V Lancovem se borijo z Kmetijsko zadrugo za svoje prostore, v Kamni gorici bodo izboljšali dom, v Podnartu so si zgradili lepega, novega, v Kropi imajo Sindikalni dom, povsod se najde nekakšen prostor, da skupine pokažejo rezultate svojega prostovoljnega in zagnanega dela, ki nikakor ni zaradi tega nekvaliteten, prav nasprotno, skupine prejemajo mnoga pokrajinska in republiška priznanja, snema jih radio in televizija in njihovo delo poslušajo in gledajo po vsej deželi. Odlično sodelujejo z vojsko in s svojim prispevkom bogatijo slovensko in jugoslovansko kulturo, širijo tradicije, za katere še posebej skrbi koordinacijski odbor. Včasih je kar težko razumeti, kaj je tisto, kar privlači ljudi k temu kulturnišemu udarništvu, ki mora največkrat v sebi iskati motive za vztrajno delo in vedno večjo kvaliteto.

»HLADNA« UMETNOST

Kakor Kropa sama, prav tako njeno delo sega daleč v preteklost. Tudi prvi začetki umetnega kovaštva gredo v sklop ranega železarstva. Ljudje so že takrat varovali svoja okna s kovanimi mrežami in če stoje malo pred okni, je to prav tukajšnja posebnost. Posebnosti je še veliko,

ci, nekaj jim je odnesla revščina, še najbolj pa jim je žal, da se morajo prilagajati okusu kupca, ki nima pravega posluha za čiste in preproste oblike, ki pa mnogo več povedo in dajo veliko lepši estetski videz.

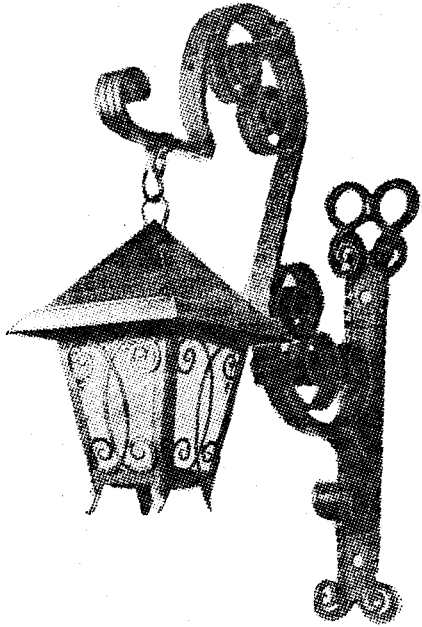
Tudi umetna kovačnica Žebljarske zadruge Plamen, njen naslednik je danes UKO, ki je bila ustanovljena že leta 1937, je ponesla slavo teh krajev, posebno pa še Kroke, v svet. Pa ne le slavo, z izdelki, ki si jih danes lahko v vsej razvojni zgodovini ogledamo v kovaškem muzeju, z njimi so šli v svet tudi elementi slovenske kulture, ne glede na to, kateremu stilu so pripadali, gotskemu, renesančnemu, baročnemu. Kropa je ves čas kljubovala prodirajočemu industrijskemu izdelovanju umetniških izdelkov, iz kroparskega ognja, kladi trpljenja in bolečine je rasla čista lepota in raste še danes. Lepota svečnikov, lestencev, latern, konzol, pepelnikov, mizic, stojal za rože v obliki petelina, srca, kaktusovega cveta, storža, želoda, trtnega lista, vrtnice, čaplje, kače, gosi, lista. Ponos so tudi točlene figure in izdelki iz bakra, kar vse je tradicija nekoč primitivnega kovaštva po tehniki, a velike ljubezni do dela in domače zemlje, ki so jo prebivalci zapuščali res samo v največji stiski. Domišljija risarjev je imela in ima tod pristo pot, veselje kovačev, ko oblikujejo železno ali bakreno maso v nek končni izdelek pa je tolikšno, da pozabijo na krvave žulje rok in bolečine v hrbtu. Človek brez dela je nesrečen brez cilja, pravijo in kljub skromnim razmeram žive svoje pošteno življenje naprej.

VČASIH SO BILI UČITELJI, DANES PA JE ŠOLA

Še pred vojno je bilo tako. Vsak starejši domačin se bo spomnil imena naprednih učiteljev, ki niso bili le to, ampak praktično tudi srce in duša vseh kulturnih dejavnosti in nosilci politične zavesti

V POGOVORU SO SODELOVALI:

Vinko Fister, predsednik KPD Jelovica, Lancovo
Marjan Majš, predsednik športnega društva Plamen, Kropa
Janez Erman, predsednik krajevne konference SZDL, Podnart
Janez Smitek, zastopnik kovaškega muzeja
Anton Solar, predsednik Svobode, Podnart
Miran Kalan, sekretar TVD Partizan Kamna gorica
Danica Zupan, predsednica koordinacijskega odbora za razvijanje tradicij pri SZDL, Kropa
Jošt Rolc, predsednik izvršnega odbora KS Radovljica
Barbka Blaznik, predsednica krajevne konference SZDL, Kropa
Dušan Poljšak, ravnatelj o.š. Stane Zagar, Lipnica

javnostjo, amatersko pa tudi profesionalno, podoknice in gostilniške predstave lahko pri tem zlahka izpustimo in bo povprečje še vedno zelo visoko.

DANAŠNJI KOLEDNIKI

Pevci tod okoli pravijo, so zmes in usedlina vsaj treh narodnosti. Malce zlobni sosedje trdijo, da je tudi nekaj ciganske krvi zraven primešane in v tem kotlu je dolga stoletja živo plalo in se kuhalo. Tako se prebivalstvo tod okoli povsem loči od ljudi iz kmečke okolice in čeprav se čudno sliši, je pa res, pelo se je tod tudi za žalost in po trdem delu.

Danes je amaterska pevska dejavnost prav tako razširjena kot nekoč, proslavljali so v teh krajih lani in letos že sto let-

Kmet, umakni se s svoje poti!

Filip Sitar, iz Misač št. 5, pošta Kamna gorica, je kmet. Možakar ima 73 let, ki mu jih človek nikakor ne bi prisodil. To toliko manj, ko izve, da je še vedno aktiven družbenopolitični delavec, pa naj gre za delovanje v kmetijstvu in njegovih organizacijah, za krajevno skupnost, za borčevsko organizacijo ali socialistično zvezo delovnega ljudstva.

Prav zaradi tega se morda z veseljem spominja mladih let in začetkov svojega kmetovanja, čeprav vse skupaj ni bilo lahko. Pri liši je dorasčalo kar 12 otrok.

Ni manj ni bilo lahko tudi njegovi, danes 67-letni, ženi, saj sta v zakonu »pridelala« 7 otrok.

Zlasti hudo je bilo takrat, ko je Filip začel sodelovati v narodnoosvobodilni borbi in je seveda v njej vztrajal vse do osvoboditve. Težave so bile, ampak z ženo sta prestala tudi to. Vseh 7 otrok je doraslo, dandanes so vsi v službi.

Filip Sitar in njegova žena pa še kmetujeta. Od leta 1936, ko je kmetijo prevzel od očeta, je Filip gospodar. »Kmet sem«, poudari, »čeprav sem se izučil za kolarja in bil, dokler nisem prevzel kmetije, v raznih službah. Toda kolarstvu je že zdavnaj odklenalo. Tudi takšnim lesenim vozovom z gumijastimi plašči, kakršnega sem na našem koncu prvega naredil jaz.«

VPRAŠANJE: Tovariš Sitar, vi se že od leta 1936, ko ste od očeta prevzeli kmetijo, ukvarjate s kmetijstvom. Povejte mi, prosim, kateri so osnovni problemi kmetijstva danes na tem vašem območju Lipniške doline.

ODGOVOR: Osnovne probleme naše lipniške planote bi označil takole: na prvo mesto bi dal odhajanje mladine s kmetijstva. Na kmetijah ostajajo le starejši ljudje, tako da lahko rečem, da je povprečna starost kmečkih ljudi, za delo pripravljenih na kmetijah, danes na našem območju okrog 55 do 60 let.

Če mladina ne ostaja na kmetiji, je to predvsem zaradi tega, ker delavec na kmetiji še zdaleč nima istih pogojev in iste osnove, kakor jo ima delavec v industriji. Kmet recimo nima dopusta, njegova pokojnina je tako skromna, da je niti ne moremo imenovati za pokojnino. Kmet nima prostih sobot, niti nedelj, zlasti če ima živino. Kajti živino je treba nakrmiti tudi v nedeljo.

Naslednji vzrok za odhajanje mladine s kmetij je mehanizacija. Pri nas smo nekoč imeli strojno zadrugo, kasneje tudi kme-

tijsko zadrugo. Te zadruge smo vodili kmetje sami, sami smo jih upravljali in imeli nekatere stroje v skupni lasti. Danes pa si je kmet prisiljen nabavljati mehanizacijo kakor ve in zna. To pa je za našega kmeta zelo draga reč. Zato bi bilo potrebno ustanavljati strojne zadruge, ker si bomo le na ta način kmetje lažje nabavili kmetijske stroje. Z nakupom mehanizacije v okviru strojne zadruge in v okviru neke vasi po vnaprej dogovorjenem načrtu, bi lahko prišli do cenejše mehanizacije.

Eden od velikih vzrokov za odhajanje mladine s kmetij so tudi neusklajene cene kmetijskih pridelkov in živine s cenami reprodukcijskega materiala. Vemo, da so cene umetnih gnojil iz leta v leto višje, da so kmetijski stroji in rezervni deli iz leta v leto dražji, kmet pa mora prodajati po cenah, ki jih predpiše »oblast« ali se o njih dogovorijo drugi, potem je jasno, da kmet ne dobi poštenega plačila za svoje delo.

Poleg tega pa nastajajo težkoče tudi s tistim, kar kmet prodaja v kooperaciji, še večje za tisto, za kar nima kooperacijske pogodbe. Trenutno je velik problem s prodajo sadja. Vedno več je sadnih plantaž. Ljudje gledajo obliko jabolka, njegovo lepoto za oči, ne vidijo pa, da so sadno dreve v teh plantažah 10-krat tudi 15-krat škropili preden je dozorelo. Kmetje ne škropimo tolikokrat, če sploh škropimo, zato naša jabolka niso tako lepa za oko. Kakovostna tod so naša jabolka in okusna, to je sigurno. Ker pa nimajo tako le-

pe oblike in ker niso tako lepa kot plantažna, jih je težko prodati, če jih sploh kdo odkupi.

Razen omenjenega, nas pesti še drug problem. Naša zemlja je zelo razdrobljena. Če hočemo imeti preusmerjene kmetije, je treba misliti tudi na komasacijo ali zlozbo zemlje.

Mi imamo primer v kraju Prezrenje, kjer so kmetje že v stari Jugoslaviji zemljo zložili in jo še danes tako obdelujejo. Prav zaradi tega dosegajo boljše uspehe kot v drugih vaseh lipniške planote.

VPRAŠANJE: Kako pa je na vašem območju s preusmeritvijo kmetij?

ODGOVOR: Na našem območju so pravzaprav samo 4 kmetije, ki so se preusmerile v živinorejo na podlagi pašno-kosnega sistema. Toda tudi to so kmetije, ki so imele svojo zemljo zaokroženo. Vse druge kmetije pa ne bodo imele možnosti za preusmeritev, dokler ne bo zemlja zložena ali vsaj zaokrožena v okolici kmetije.

VPRAŠANJE: Ali ste tu pri vas po vaseh in med kmeti razpravljali o osnutku zakona o združenem delu, posebno o tistem delu, ki se tiče kmetov in kmetijstva?

ODGOVOR: Pri zadrukah so o tem delno razpravljali po forumih, v samih vaseh pa o tem skoraj nismo govorili. Včasih je bila za nas samostojna kmetijska zadruga Radovljica. Ta zadruga se je priključila Kmetijsko-živinskemu kombinatu Kranj. Seveda je to že takorekoč industrija in ta ima sama s sabo veliko opravka, tako, da za kmeta nima toliko časa in toliko strokovnjakov kolikor bi bilo za razvoj kmetijstva potrebno, da bi kmetom v težavah pomagali.

Na našem območju je kmetu v večjo pomoč Gozdno gospodarstvo Bled. Gozdno gospodarstvo je bilo prvo, ki je pri nas dalo kmetom kredite za preusmeritev kmetij v pašno-kosni sistem. Ti krediti so bili po zelo ugodnih pogojih in po enoodstotni obrestni meri.

VPRAŠANJE: Kmetje na območju GG Bled imate verjetno obrat za kooperacijo. Kako je to samoupravno urejeno in kakšne so cene za les?

Filip Sitar

ODGOVOR: Pri GG Bled obstoja tudi obrat za kooperacijo kmetov — lastnikov gozdov. Ta obrat ima svoje samoupravne organe in tudi strokovnjake za pospeševanje kmetijstva. Imamo tudi hranilno-kreditno službo, katera daje precej kreditov kmetom — kooperantom za pospeševanje kmetijstva.

Težave pa nastopajo pri prodaji lesa. Mi smo namreč na takšnem območju, kjer so nekateri predeli gozdov močno zaprti. Nima smisla, da bi kmet v takih primerih sekal, ker je spravilo tako težko in drago, da bi kmetu takorekoč nič ne ostalo.

Res je, da smo kmetje, skupaj z družbenim sektorjem gozdarstva, sami gradili gozdne ceste, vendar je teh še premalo. Nihče drug ne sodeluje pri gradnji teh cest, čeprav jih uporabljajo tudi za turizem, za šport in še za kaj. Včasih gre celo tako daleč, da če kmet pelje po tej cesti, nemalokrat turist trobi s svojim avtom, češ, zakaj se mu hitro ne umakne!

Mislím, da bo treba cene lesa nekako uskladiti. Če pogledamo področje GG Bled, je na tem gozdno-gospodarskem območju najboljša kakovost lesa, s cenami pa smo bili lani šele na 9. mestu v Sloveniji.

Pogovor je pripravil
novinar RTV Ljubljana
STEFAN KUJAR

Sem skoraj narodni heroj

»Če penzionist umre, imajo na socialni veselico.«

»Če avto počegla penzionista, dobi šofer nagrado.«

»V špitalu so ga prehladili, pa je pljučnico dobil in umrl.«

»Dohtarji so ga zašuštrali; bil je pač penzionist.«

Tako pravi malo za špas, malo zares ljudski glas. In ljudski glas je močan glas. Če zgoraj napisano mnemje drži, ti ne kaže drugega, kot da nad pravičnostjo scagaš, če pa ni res, pa z ljudsko pravičnostjo nekaj ni v redu. Je bil tam enkrat neki sestanek. Na tem sestanku pa so bili še taki, ki so terjali odgovore od tistih, ki so takorekoč odgovorni za blagor kropskega ljudstva in še za penzioniste zraven. Pa se je nekdo obregnil tudi ob zdravniško službo in se pištočil, da vse ni prav. No, če bi bil Kuhar, ki je bil tudi zraven, kuhar, bi mu dal s kuhaličico po glavi. Ker pa Kuhar ni bil noben kuhar, ampak dohtar in še zdravnik po vrhu, je lepo zatajčal, da se po danih možnostih muajjo, kar se le da, za učinkovitejšo zdravljenje. Vedeti je pa treba še to, da je navsezadnje tudi zdravnik samo človek in ne živina ali pa mašina. Sicer pa to vsak sam ve.

Sem se zadnjo bart tudi jaz dal skozi Zvezo borcev vpisati za zdravniško vizito I, zakaj pa ne? Saj sem bil tudi jaz, kakor za malega vsi Kroparji, da o Kamničanih sploh ne govorimo, če že ne čisto zaresen narodni heroj, pa vsaj udeleženec NOB izpred 9. 9. 1943.

Pravzaprav se nimam čez dohtarje kaj pritoževati. Če prvi nima vseh naprav, da bi ti temeljito pregledal obisti, te pošlje k drugemu na Jesenice, ta te pošlje pa na Golnik. Vsi pa delajo s teboj kot z otrokom ali pa ne vem s kako zaslužnim državljanom. Pa sem čisto navaden dninar ali tazadni tarbehar, kot so mi že ob zibelki prerokovale rojenice. Da bom pa še penzionist ratal, na to pa si rojenice še pomisliti niso upale. Res je, da sem,

kot rečeno, skoraj narodni heroj, ampak tega nimam na nosu zapisanega.

»No, zakaj pa potem tako silo delaš, če si z zdravniško nego zadovoljen,« bi me lahko kdo pobaral, ko sem hotel še klimatsko zdravljenje, kot se temu nobel reče. To pa za penzioniste najbrž ni dostopno. Kaj pa, če le ni nekaj res od tistega, kar pravi ljudski glas — božji glas? Pa poskusimo! Zdaj, ko v zdravstvenih bukvicah stoji črno na belem tisto o herojstvu, bo pa najbrž šlo. Pa je dohtar pisal in pisal, bukvic pa še povohal ni. Narahlo sem ga opomnil, da bi morda kot udeleženec NOB imel pravico do počeni morja, če že kot penzionist ne. Dohtar je nekaj zagodel, češ, kdo ti je pa to natvezil. Na svoje herojstvo imaš samo pravico do zastonj zdravlil na recept, nič drugega. O klimatskem zdravljenju pa bo komisija odločila kot za vse druge socialne zavarovance.

»No, pa smo tam,« sem si mislil. Na komisiji so pa samo štempelj pritisnili v bukvice. Tistega odrešilnega platelca pa tudi pogledali niso. Ampak glej čudo! Nobene take besede: »č« in »ako«, ali celo »ne«, niso rekli, ampak samo kam in kje bi bilo zanj najbolj primerno. No, pa se zaletil!

Ob tej legendi sem se spomnil na prve čase po osvoboditvi. Takrat je bilo še vse na begušajne oziroma na nakaznice — po domače rečeno. In sicer cunj, jestovna, cigarete, celo pijska je bila na trifo. Klimatsko zdravljenje, ali lepše povedano, letovišče pa je imel takrat čez sindikat, se pravi, Bogačev Jernej. »Pa da mi ne boš take nagleštal, kakor ona dva,« je pristavil. »No, pa ti si še navajen na letovišče, saj si bil štiri leta po arestitih in koncentracijskih taboriščih.« Razen mene so takrat dobili tak begušajn še trije. Prvi za v Mojstrano, a je že v Radolci izstopil z vlaka in se nazaj peljal v Otoče s taprvim vlakom, poj pa peš domov.

Drugi je bil navičan nekam doli v Srbijo, tudi ta je prisecal v nekaj dneh domov. Samo tretji je vzdržal od začetka do konca. Zjutraj je odšel od doma, zvečer je bil že nazaj. Pa zakaj? Nakazano mu je bilo klimatsko zdravljenje na — Posavcu.

Je že tako! Kropar se najbolje počuti med svojimi. Plamenov Pacug je kakor nalašč zanj, tudi za penzioniste, čeprav še bolj nazadnje, ko ni tako vroče. Boljši kup je pa le.

Drugače so za malega vsi penzionisti člani DU. Da ne bo kdo mislil, da so člani delavske univerze, ali pa še celo — bognasvari — člani davčne uprave — no, temu povem, da so le člani Društva upokojencev. Duša tega društva je bila njega dni šomaster in štacnár. Je kar nalašč za to ustvarjen. Razen tega pa ima še debelo kožo, da od članov vse šinfanje prenese; tako na primer, da je premalo premoga skomandiral, ali da je bil predrag, ali pa, da je zanič. Poleg tega mora znati še prav dobro računati, kadar pelje svoje člane z avtobusom na izlet.

Zdi se pa, da včasih nekaj le ne štima.

Kropski kovač

Plamen na primer slavi 75-letnico in povabi svoje upokojence na malico. Do tu je vse prav in v redu. DU pa za novo leto povabi na malico penzioniste stare 80 in več let. Če je bilo komu le malo manj kot 80 let ali pa da ni bil izprašan penzionist, ni sme! zraven. »Ja, kaj bodo pa drugi rekli,« so dejali. In spet: Plamen slavi 80-letnico in spet povabi penzioniste na malico. Takrat pa DU: »Jok, nič več malice za teh dvanajst aposteljnov. Saj so tako ali tako skoro vsi Plamenovci. Ali bodo dvakrat jedli? Naj kdo reče, da nismo penzionisti v rajtengah, ali celo, da nam gre na otročje! Tudi mi mislimo naprej in ne samo nazaj, kako je bilo včasih. Mi mislimo še celo na to, kako bo po smrti. Zato pa plačujemo posmrtnino, da bomo imeli ja bolj nobel pogreb.«

Ze precej čez 70 let je imel Stangeljnov Janez. »Saj vi pa imate pravico do penzion«, sem mu rekel, ko sem si поблиže ogledal njegove poselske bukvice. Pomislite, kakšen odgovor mi je dal: »Ja, penzion naj tisti lenuhi vlečejo, ki nič ne znajo, ali pa ki nič nočejo delati. Jaz bom pa cimpral, dokler me ne bodo odnesli.«

Se tamladi ne zastopijo vseh novih besedi, ki se dan za dnem bogve kje sturjajo, čeprav se delajo, kakor da jih zastopijo. Kako naj bi jih zastopili šele mi tastari. Take in podobne preteženje so imeli že naši stari. Učitelj Kovšca — do takrat so mu rekli šomoštar — kar je bilo taboljših, se pravi nemčurjev, so ga klicali za halerja. Tok, učitelj Kovšca je pobaral pubča, kaj je njegov oče po poklicu. »Naš voča so cimprman,« se je odrezal fantič. »Kaj pa delajo?« »Cimprajo.«

»Tako«. Zdaj pa zamerčaj, buča! Od danes naprej se ne reče več cimprman, ampak tesar, in tudi cimprali ne bojo več, ampak tesali.«

Po šoli je fantič ves navdušen prituli domov: »Živijo! Naš voča so pa cesar, cimprali pa tudi ne bodo več; bojo le česali.« No, pa so bili oče še kar naprej cimprman pa cimprali so tudi tja do konca svojega izvljenja. Saj veste, človek ne more kar tako skočiti iz kože in se lotiti druge obrti, ali anverka, kot so rekli včasih.

JUSTIN AZMAN

Pogovarjamo se o organiziranju splošne ljudske obrambe v Lipniški dolini in ves čas se, skozi vsako besedo, skozi sleherno dejstvo, potrjuje resnica, ki je bila med našimi pogovori že tolikokrat izrečena: gre za geografsko in hkrati demografsko skupnost, za celoto, ki diha tako, kakor diha en sam njen kraj, in kraj diha kot skupnost. Govoriti o uspehih ene krajevne skupnosti, pomeni govoriti o dosežkih vse doline; govoriti o problemih doline, je isto, kakor govoriti o težavah ene izmed njenih krajevnih skupnosti. V pripravah na splošno ljudsko obrambo je to še posebej očitno. Gre za priprave na izredne razmere, na čase morebitne nove najtežje preizkušnje enotnosti in solidarnosti, za priprave na okoliščine, ko bo življenje, kakršno mirno teče zdaj, v hipu zastalo in bodo nenadoma vsi v dolini odvisni predvsem drug od drugega.

Zaradi vsega tega ljudje tukaj niso ravnodušni do problemov sosedov. Ta sosed namreč ni samo sosed, je sohojevnik, borec za isto stvar, če bo njemu spodletelo, bo to neuspeh za vse. Lipniška dolina — lepa priložnost vse naše družbene skupnosti, vse naše socialistične domovine.

Kar smo izvedeli od predstavnikov raznih struktur ljudske obrambe, ki so sodelovali v pogovoru, ni značilno samo zanje, niso samo njihovi dosežki in njihovi problemi. To so dosežki vseh nas, problemi vseh nas. Vsi se pripravljamo na splošno ljudsko obrambo vojno na podlagi istih zakonov in predpisov, po istih organizacijskih načrtih in enako zagnano. Vsem nam je ta naša dežela enako ljuba, ta naša svoboda enako dragocena. A četudi nam bodo stvari, ki so se jih lotili v Lipniški dolini, tako domače, kakor da pišemo o pripravah na kateremkoli koncu domovine, so vendar vredne zapisa in branja, kakor je vredno tega vse, kar nas danes obdaja, kar se dogaja okrog nas. Vsakdo ima vendarle tudi kanček svojih težav, čisto svojih, značilnih za svoj kraj, in prav je, da zremo, kako se jih je lotil.

Kamna gorica? Kropa? Podnart? Lancovo? Srednja Dobrava?

LIPNIŠKA DOLINA SE PRIPRAVLJA NA SPLOŠNO LJUDSKO OBRAMBO

KOVAČI IN NJIHOVA MOČ

V sistemu samoupravnega delegatskega sistema se majhne krajevne skupnosti srečujejo s celo vrsto težav. Tudi na primer krajevna skupnost Kamna gorica — ali katerakoli druga v Lipniški dolini. Samo 600 prebivalcev ima, ki so večinoma delavci in odhajajo na delo v Kropo in vse do Jesenice. Potem pa so tu te in one delegacije, ki jih mora imeti krajevna skupnost, ti in oni odbori, komisije; šiti so v več izmenah, enkrat jih je doma nekaj, potem nekaj drugih. Na vsakogar kar kmalu pride po več dolžnosti. Pri organiziranju splošne ljudske obrambe prihaja povrh še do tega, da so možne razporeditvi tudi na druge dolžnosti v rezervnem sestavu JLA. Zato je ljudi za delo v odborih za SLO in komisijah, za delo v civilni zaščiti in drugje resnično težko najti. Ne, ker ne bi hoteli. Ker so preobremenjeni z različnimi dolžnostmi.

V dolini žive kovinarji, ki so že od nekdaj znani kot jedro revolucionarnih proletarskih idej. To so ljudje, ki so že med drugo svetovno vojno, enake pa bi tudi v morebitni novi vojni predstavljali trden moralni in idejni temelj za obstoj naših regularnih vojaških enot na njihovem območju, hkrati pa bi s svojim kovinarskim tehničnim znanjem in tudi z zmogljivostmi Jelplasta, Plamena in drugih organizacij združenega dela lahko tem enotam zagotovili tudi tehnično pomoč.

Seveda je res, da Lipniška dolina danes v SLO ne bi imela več popolnoma enake vloge, kakor jo je imela pred petindesetimi leti. Med narodnoosvobodilnim bojem je bilo tu vendarle še več kmetov, ki so lahko partizanskim enotam tudi materialno pomagali s hrano. Danes jih je le še hudo malo, kmetije umirajo. Tudi tukaj je nadvse aktualno vprašanje, kako jih znova oživiti in s tem zagotoviti spet vsaj nekaj tiste lastne materialne oskrbovalne baze, ki bi lahko bila v veliko pomoč. Vendar pa vse le ni samo v tem. Ne gre samo za to, kaj bi dolina lahko dala enotam takega, kar je zrastle v njej. Pomembnejše je, da dolino ohranijo kot center, v katerega se bo stekal material s širšega področja Gorenjske, namenjen za naše enote vse tja do Primorske. V tem smislu se danes pripravljajo vse krajevne skupnosti, vzor pa jim je vloga Kroke v narodnoosvobodilnem boju.

In navzlic vrstam težav je vse to danes organizacijsko pripravljeno, ljudje na svojih mestih, stroj je pripravljen, da steče. Kako so take stvari pripravljene, je že precej znano, kljub temu pa je vredno vsaj v najbolj grobih obrisih povedati, s čim se lahko pohvalijo krajevne skupnosti v Lipniški dolini.

Kakor povsod, vodijo po statutih krajevnih skupnosti vse obrambne priprave odbori za ljudsko obrambo. Statutarno so vse stvari na svojem mestu, organizirane v skladu s predpisi in členi zakonov. Poleg odborov za ljudsko obrambo delujejo štabi za civilno zaščito in štabi za teritorialno obrambo. Za obrambne načrte so že pripravili oceno svojih krajevnih skupnosti; natanko so popisali vse potencialne, ljudi, imetje, proizvodne zmogljivosti, živino, infrastrukturo, obdelane in neobdelane površine v Lancovem, Podnartu in Srednji

Dobravi, kjer so kmetijske površine. Popisali so vse zaloge. Ugotovili so, kakšna nevarnost bi v vojni predvsem grozila.

Na podlagi teh ugotovitev pripravljeni načrti se medsebojno seveda razlikujejo. Kropa se ne bo mogla preživljati s svojimi pridelki, ker jih nima; to je že ena od silnic, ki je pomagala oblikovati načrt. In še marsikaj drugega, mogoče celo še pomembnejšega. Velik pomen ima v njenem načrtu tovarna Plamen...

Povsod so popisali prebivalstvo in pripravili načrte za racionirano preskrbo. Organizirali so vojne brigade za obdelovanje kmetijskih površin... popisali traktorje in zadržali ljudi za odvoz pridelkov...

Sole so dobile svoje vojne lokacije... določeni ljudje natanko vedo, kako morajo v vojni zaščititi kulturne spomenike, zlasti spomenike NOB, ki bi bili agresorju zanesljivo velik kamen spotike... Organizirano je socialno delo, skrb za stare in onemogele, za matere z otroki... Vzpostavljena je mreža informativno-propagandne dejavnosti, zbiranje informacij za občino...

V vseh teh strukturah, ki se neposredno najintenzivneje pripravljajo na splošno ljudsko obrambo vojno, so si težave kar

so člani protipožarne zaščite pri CZ sestavi del prostovoljnega gasilskega društva in da so s Plamenom najtesneje povezani — dejstvo še vedno ostaja: brizgalna je ena sama, Kropa pa dovolj velika, da bi v vojni utegnili izbruhniti več požarov na različnih koncih, ali pa bi ta edina kot nalašč odpovedala.

Z ljudmi za ekipo protipožarne varnosti so imeli veliko sreče v Srednji Dobravi. Gasilstvo je tu tako zelo razvito, da so v ekipo pri civilni zaščiti lahko vzeli samo že kvalificirane gasilce. Tudi za v prihodnje se jim ni bati težav; pomladka imajo toliko, da požari v tej krajevni skupnosti resnično ne bodo mogli prizadejati kake večje škode. Vsekakor pa bi pri štabu civilne zaščite v tej krajevni skupnosti nujno potrebovali seminar, na katerem bi seznanili z njihovim delom člane ekipe za red in zavarovanje.

V Lipniški dolini to kajpak še ni vse. Odbore za ljudsko obrambo imajo tudi vse krajevne konference SZDL in v organizacijah združenega dela. V Plamenu dobro vedo, da je najpomembnejša uspešna proizvodnja, kajti le ta lahko zagotavlja, da bodo mogli tudi obrambne priprave ures-

zlasti ko gre za telesno pripravljenost in spretnost, ogromno pomaga. Kljub temu pa bi morali več storiti za usmerjanje mladih v razne specializirane organizacije, kjer si bodo lahko nabirali znanje, ki je neposredno potrebno v vodenju splošne ljudske obrambne vojne na vseh področjih. Socialistična zveza, sindikati, ZRVS in ZZB NOV, ZK, še sploh pa zveza socialistične mladine bodo tu nujno morali kaj ukreniti. Rezultati zagotovo ne bodo manjkali — kakor niso, ko so se v radovljiški občini načrtno lotili obrambne vzgoje na drugih področjih in so lahko svoje enote teritorialne obrambe kmalu popolnili tudi z mladinci in mladinkami prostovoljci.

V krajevnih skupnostih Lipniške doline je že zaživel, kar je marsikaj razmeroma še popolna novost — to so štabi teritorialne obrambe v KS, ki so operativno-strokovni organi odborov za ljudsko obrambo in tem odborom tudi odgovarjajo. Ti štabi po vojaški plati organizirajo celotne priprave v krajevnih skupnostih, organizirajo oborožene strukture oboroženega boja, pripravljajo mobilizacijo in načrte za uporabo enot teritorialne obrambe v svoji krajevni skupnosti... Tu gre za organizacijo oboroženega boja in hkrati za varnostno vzgojo vseh, tudi drugih prebivalcev, ne le oboroženih.

Tako se kovači, kovinarji v Lipniški dolini pripravljajo na neoboroženi odpor in na oboroženi boj. Marsikaj je v tem članku ostalo neizrečenega, nepovedanega, vendar ne zamolčanega. Navzlic temu pa je očitno, da so ljudje v tistem koncu radovljiške občine zastavili vse sile, da bodo ohranili tisto, po čemer slovijo iz časa narodnoosvobodilnega boja. Da je res tako, dokazujejo že ljudje, s katerimi smo se pogovarjali: delavci. Prišli so v modrih delovnih oblekah, s počrnlimi rokavi, razornih obrazov in s preprostimi besedami na ustih. Govorili so po domače, nihče jim ni dejal, kaj naj povedo, da bo prav. In je bilo prav; povedali so vse, kar je bilo treba, veliko več, kot gre lahko na te strani. Predvsem pa nismo mogli zapisati tistega najpomembnejšega, kar je skozil preproste in okorne besede prihajalo iz njihovih src.

MIROSLAV ULČAR

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA

podobne Ljudje, ki jih primanjkuje, denar, ki ga je premalo za dokaj drago opremo, le volje, navdušenja in ljubezni je na pretek in ti trije najpomembnejši elementi moči našega ljudstva premagujejo vse drugo. Vse to je značilno tudi za civilno zaščito v Lipniški dolini.

Ljudje prihajajo v leta, nekaj časa delujejo v civilni zaščiti, potem neizbežno odhajajo. Mlajše je težko dobiti, ker imajo dolžnosti v drugih strukturah obrambe, četudi civilna zaščita ne deluje samo v vojni, ampak še posebej v miru, ki ga bomo — upajmo — uživali še dolgo. Štabi za civilno zaščito v krajevnih skupnostih Lipniške doline imajo predvsem ekipe za požarno varnost, za prvo pomoč, za socialno delo in za red in zavarovanje. Člani prihajajo in odhajajo, se menjajo, vendar čeprav je videti, da težav te vrste ni nikoli konec, vse le ni tako hudo: dekleta se poročijo in po rojstvu otroka zapuste civilno zaščito, toda znanje o prvi pomoči, ki so si ga nabrale, ostane; kadar bi bilo treba, bi lahko takoj pomagale in okrepile enote.

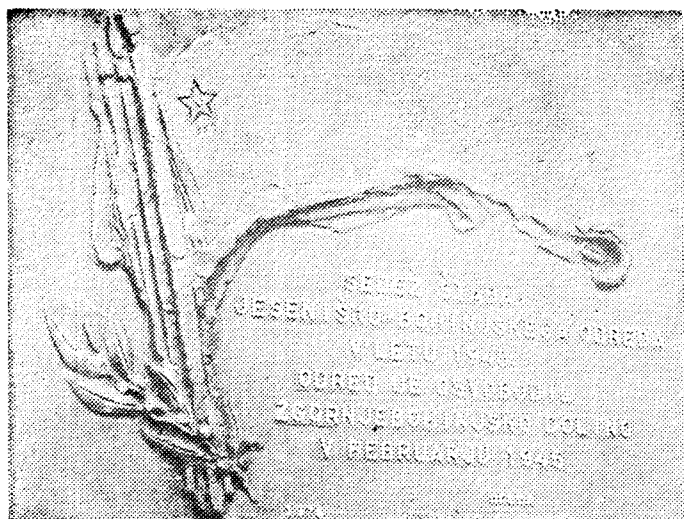
Pri požarni varnosti si marsikdo želi še kako motorno brizgalko, čeprav jih ekipe že imajo vsaj po eno. Zele si jih več, kajti potem bi bila njihova pomoč še uspešnejša. Pomagati pa bodo morali mogoče že jutri, že noči. Kajpak niso osamljeni. V Kropi so še gasilci v Plamenu, imajo pa tudi prostovoljno gasilsko društvo. Brizgalna je ena sama. Je to res dovolj? Res da

ničiti uspešno. Pomembna se jim zdi tesna povezanost družbenopolitičnih organizacij in njihovo nenehno sodelovanje. Veliko vlogo ima aktiv rezervnih vojaških starešin, vsem skupaj pa uspeva, da v Plamenu, v njegovem kolektivu, ustvarjajo ozaščje, v katerem so obrambne priprave zavestna skrb slehernega delavca. Neposredno obrambo grade na mlajših kadrih, ki so jim starejši koristni in uspešni svetovalci. Tako so mladi tudi steber tovarniške teritorialne enote.

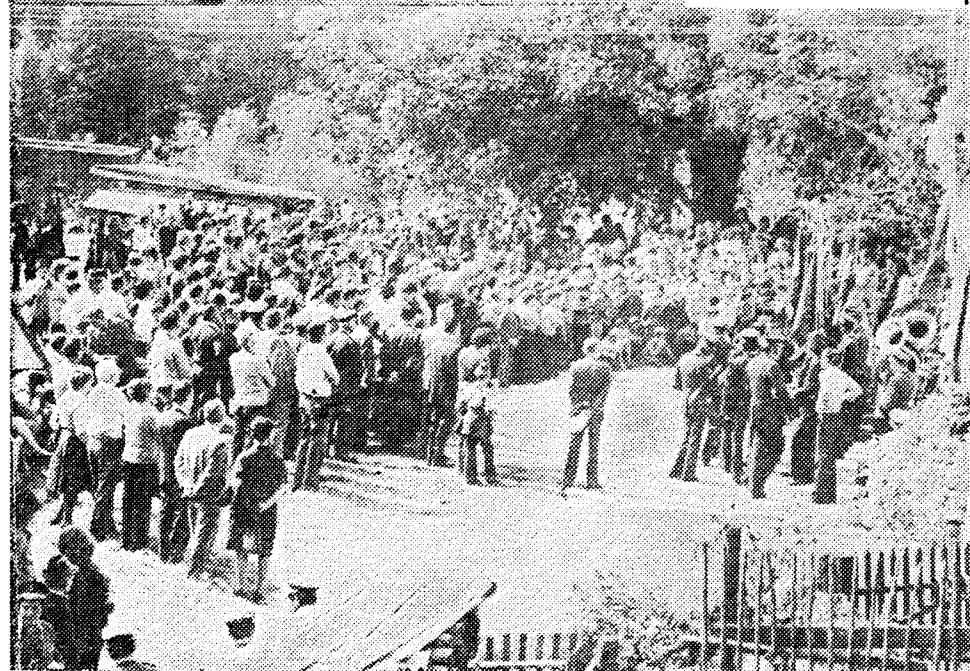
Mladina. Zaveda se, da je Lipniška dolina predstraža pomembnih baz, Jelovice, hribovja proti Selški dolini, proti Poljanski dolini. Vedo, da jo je treba gospodarsko okrepiti, da bo lahko obrambno močna. Zato so temeljne organizacije združenega dela najtesneje povezane s krajevnimi skupnostmi. Probleme skušajo rešiti s skupnimi močmi. Tako bo Plamen pomagal reševati problem z gasilskim domom; novi, ki ga bodo zgradili, pa bo rabil vsem, ne samo Plamenu.

Rezervni vojaški starešine, komunisti, delavci, kmetovalci. Na vsakem koraku, v sleherni dejavnosti na področju splošne ljudske obrambe mladina. Aktivna je kot le malokje, pa vendar bi bila lahko še bolj. Strelstvo je precej slabo razvito, prav tako tabornišstvo. Planincev je precej, radioamaterjev ni. Zato pa so v Lipniški dolini dejavni na športnih igriščih in to jim,

V pogovoru o obrambnih pripravah v Lipniški dolini so sodelovali: Janez Udri, predsednik odbora za ljudsko obrambo KS Kamna Gorica; Janez Stale, vodja civilne zaščite v KS Kropa; Franc Ješe, vodja civilne zaščite v KS Srednja Dobrava; Marko Berce, član odbora za ljudsko obrambo v tovarni Plamen; France Progar, predsednik krajevne konference SZDL Kropa; Milan Bogataj, član odbora za ljudsko obrambo v tovarni Plamen; Slavko Staroverski, komandant občinskega štaba teritorialne obrambe v Radovljici; Janko Rozman, načelnik oddelka za ljudsko obrambo pri skupščini občine Radovljica.

Udeleženci proslave ob odkritju spominske plošče Jeseniško-bohinjskega odreda na Gradu v Stari Fužini.
Foto: B. BLENKUŠ

BOHINJ

ODKRITA SPOMINSKA PLOŠČA VEZISTOM

V soboto 25. septembra letos so na Vogarju odkrili spominsko ploščo vezistom, dve uri kasneje pa na Gradu v Stari Fužini ploščo jeseniško-bohinjskega odreda.

Na slovesnosti v Stari Fužini je imel osrednji govor Jože Bohinjc, sekretar občinske konference ZKS Radovljica. Spregovoril je tudi polkovnik Ivan Leban, ki je opisal borbene pot odreda od ustanovitve do umika iz Koroške, 22. 5. 1945.

Na obeh prireditvah so pripravili pester kulturni program. Na Vogarju je nastopil tamburaški zbor iz Bohinjske Bistrice, v Stari Fužini pa godba iz Gorij, mladinski pevski zbor dr. Janeza Mencingerja iz Bohinjske Bistrice in mladi recitatorji iz podružnične šole v Srednji vasi.

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

● **SMARJE PRI KOPRU** — Dne 2. X. 1943 so bile na tem področju hude borbe med okupatorji in enotami narodnoosvobodilne vojske.

● **ŠKOFIJE** — Dne 2. 10. 1943 je odšlo več prebivalcev tega kraja v NOV.

● **POLZELA** — Dne 2. X. 1942 je bilo ustreljenih v Mariboru 27 talcev iz tega kraja.

● **KOČEVJE** — Dne 3. X. 1943 je bil v Kočevju zbor odposlancev slovenskega naroda, ki so izvolili SNOO (Slovenski narodnoosvobodilni odbor).

● **KORENA** — Dne 3. X. 1943 je bil v tem kraju ustanovljen odbor OF.

● **VELKA** — Dne 4. X. 1944 je napadel Lackov odred policijo in Wehrmannschaft, ki je bila v šolski stavbi. Nemci so pobegnili. Zaplenjeno je bilo orožje, municija in obleka.

● **REČICA** — Dne 6. X. 1943 je Slandrova brigada uničila nemško postojanko v tem kraju.

● **LENART V SLOV. GORICAH** — Dne 6. X. 1943 je bil ustanovljen odbor OF za področje Lenart v Slov. goricah.

Tovariš Ivan Leban je ob tej priložnosti razvil prapor Jeseniško-bohinjskega odreda, ki deluje na šoli v Srednji vasi. Pokrovitelj ob razvitju prapora je bila Gozdno kmetijska zadruga Srednja vas.

S tega srečanja, ki se ga je udeležilo več kot tisoč borcev, občanov in gostov, so poslali pozdravno pismo predsedniku Titu in mu zaželeli čimprejšnje okrevanje.

Avstrijski ambasadi pa so preko generalnega konzulata v Ljubljani poslali protestno pismo z zahtevo po čimprejšnji uresničitvi 7. člena državne pogodbe.

BRANKO BLENKUŠ

TITOVO UŽICE

PETINTRIDESET LET PRVE PARTIZANSKE REPUBLIKE

V Titovih Užicah, mestu v zahodni Srbiji, so 24. septembra nad vse svečano praznovali 35-letnico osvoboditve. Ob letošnjem praznovanju so zaigrali tudi himno, posvečeno Titovim Užicam in osvoboditvi. Letos je tudi 30-letnica odkar so Užice dobile ime Titovo Užice.

Himna, katere besedilo je napisal Branko Karakaš, pravi med drugim: »Tukaj je iz krvi zagorel ogenj, tukaj je Titu zapregel prvi partizan. Titovo Užice, dvigaj se v višine, ti si simbol svobode, ponosno nosi svoje ime...«

Znano je, da so bile Užice osvobodene že 24. septembra 1941 leta, v času največjih zmag Hitlerjevih armad na sovjetskih bojiščih ter so zato bile ponos partizanov, pojem svobode in upanja sredi zaslužjene Evrope. Užice so bile svobodne 67 dni in to je bil čas »Užiške republike«. O tej svobodni republiki je bil posnet tudi celovečerni film, ki smo si ga lahko ogledali tudi pri nas.

V Titovih Užicah je bil tudi vrhovni štab. Tu je bila ob koncu oktobra leta 1941, na pobudo Edvarda Kardelja in Ivana Mačka, osnovana tudi prva slovenska partizanska četa, ki je imela 25 borcev in bork. Njen komandant je bil Albin Pibernik, ki je pozneje, kot večina teh borcev, padel v bojih s sovražnikom. V tej četi sta se bojevala tudi Milenko Šober in Pavle Žavcer.

V Užicah je bila tudi prva tovarna za izdelavo partizanskega orožja, ki je bila v celoti pod zemljo. Dandanes se mesto hitro širi in dobiva moderne arhitektonske oblike. Samo v letih 1961—1971 so v njem zgradili 5.700 stanovanj. Mesto ima skupaj z bližnjo okolico 67.555 prebivalcev. V njem dela in ustvarja lepši jutrišnji dan blizu 25000 ljudi. Užice so mesto dijakov in študentov.

F. H.

PULJ

15-LETNICA MORNARIŠKEGA ŠOLSKEGA CENTRA V PULJU

Na DAN JUGOSLOVANSKE MORNARICE je bila v Pulju velika proslava ob 15-letnici obstoja mornariškega šolskega centra. Slovesnost je bila na dvorišču kasarne narodnega heroja Rojca. Zbralo se je mnogo gostov in vsi pripadniki puljskega mornariškega garnizona. Navzoče je pozdravil komandant garnizona admiral Miodrag Radosavljevič in jim čestital k prazniku.

K obema praznikoma so čestitali zbranim tudi predstavniki krajevnih družbeno-političnih organizacij, v imenu občinske skupščine pa predsednik Josip Količ.

Iskreno tople besede je spregovoril narodni heroj — bivši komandant — admiral v pokoju, Dinko Šurkalo. Orisal je zgodovino nastajanja šolskega centra, ki je zelo pestra. Omenil je težave in pogoje pod kakršnimi so začeli vzgajati nove kadre. Vse mlajše je pozval, da naj se zavedajo, kako je pomembno usposabljanje in kako je danes mnogo lažje, ker imajo na voljo vse potrebne pripomočke za kar najbolj nazorno usposabljanje. Tudi naša delovna organizacija TOMOS je poslala v Pulj svoje predstavnike.

Tovariš Metod Jazbec je sporočil vsem zbranim iskrene pozdrave in čestitke članov naše delovne organizacije in zaželel, da bi tudi v prihodnje vzdrževali stike kot smo jih doslej. Komandantu MŠC kapetanu fregate Ljubomiru Paukoviču je izročil naše darilo — izvenkrmni motor Tomos — 4 v prerezu, katerega bodo s pridom uporabljali pro pouku kot učilo.

Nad vse pristrčno presenečenje so pripravili našim mornarjem najmanjši in najmlajši iz otroških vrtcev v Pulju. Več kot sto jih je prišlo na dvorišče v spremstvu svojih vzgojiteljic. Vsak je imel v roki cvetico in ko je bilo konec prvega dela proslave, so stekli k mornarjem in jim podarili vsak svojo rožico. Mornarji so jih bili zelo veseli. Zahvalili so se jim tako, da so jih dvigali v naročja in poljubljali.

Na ta dan so prejeli mornarji in častniki tudi priznanja in odlikovanja za svoje vestno in požrtvovalno delo.

BOGOMIL LILIJA

HRASTNIK

PO POTEH HEROJSKIH PROLETARSKIH BRIGAD

Občinski odbor ZZZB NOV Hrastnik je pripravil v dneh od 16. do 19. septembra štiridnevni pohod po poteh herojskih proletarskih brigad. Dvainpetdeset udeležencev izleta, ki jih je vodil Vasa Starovič (udeleženec bitke na Sutjeski), je obiskalo Jajce, Gornji in Spodnji Vakuf, Prozor, Most na Neretvi, legendarno Sutjesko, Kozaro in Jasenovac.

S potovanja smo poslali tudi protestno resolucijo konzularnemu predstavništvu Avstrije. Na Sutjeski, Kozari in v Jasenovcu pa smo priredili žalne svečanosti in položili vence.

Za nepozabne vtise s potovanja, na katerem smo spoznali herojsko borbo narodov Bosne in Hercegovine, na katerem smo si ogledali vrsto muzejev in v našo zgodovino trdno zapisanih krajev, se moramo še enkrat zahvaliti našemu spremljevalcu tovarišu Vasji.

UDELEŽENCI POHODA

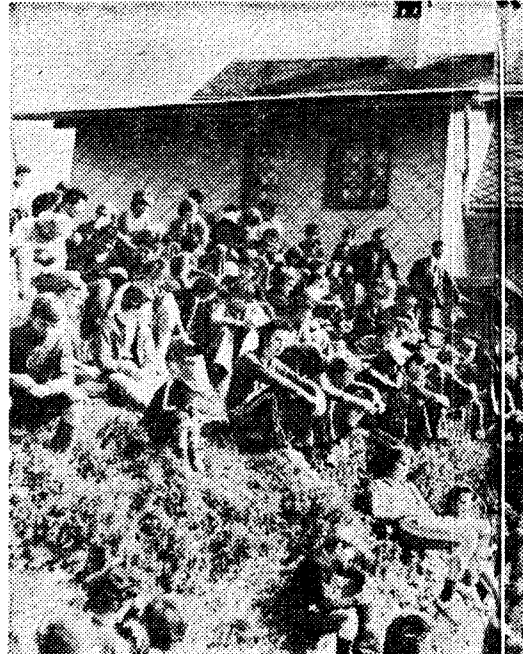
15. nadaljevanje

Dne 16. decembra 1943 je imela bolnišnica Snežnik že 80 pacientov na postojankah Babno polje (27 ranjenec in 6 bolnikov), Ute (7 ra-

njenec in 19 bolnikov) ter Podgora (17 ranjenec in 4 bolnike); osebja je bilo tedaj že 41.

Zdi se mi, da je sredi decembra 1943 prišel na Snežnik znani graditelj partizan-

skih bolnišnic inž. Jože Valentinič-Tine, šef tehnične sekcije sanitetnega oddelka lev glavnega štaba; dal je novoga zagona gradnji postojank Primorskega, s katerim smo tej

V nedeljo, 26. septembra so na Lubni petsto planincev, med katerimi so bili tudi Bole in sorodniki pokojnega Borisa Ziheta, temu politiku, revolucionarju in vnetemu plan Borisu Zihertu.

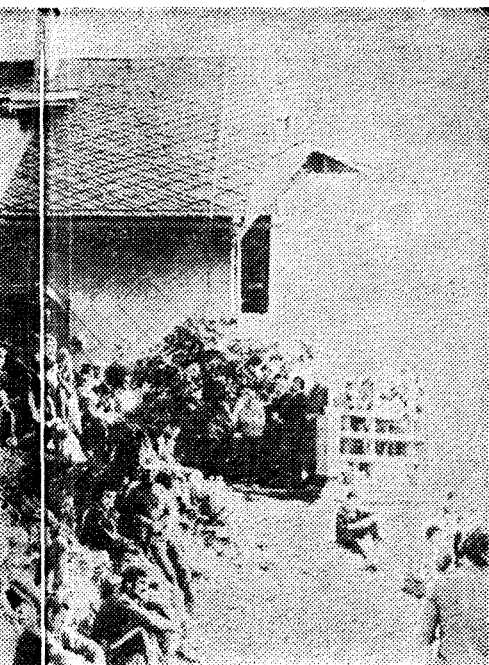
DOPISNIKI NAM POROČAJE

Ob progi med Drešino vasjo in Levcem je postala spominsko obeležje. Na tem mestu je prešel St. pohodu, o čemer je govoril udeleženec pohoda odkritju obeležja je govoril predsednik združenja sek. Pomnik je odkril Ivan Zalaznik iz Celjskega programu, ki so ga pripravili učenci osnovne šole pismo avstrijskemu konzulatu.

Iz snežniških gozdov

Piše: JOŽE OBLAK - SIME

bniki nad Skofjo Loko v prisotnosti kakih
tudi Sergej Kraigher, Lidija Sentjurc, Tone
herla, odkrili spominsko ploščo, posvečeno
u planincu. Odslej se bo koča imenovala po

ROCAJO

e postavil aktiv borcev železničarjev Slovenije
ešel štajerski bataljon na znanem brežiškem
ohoda Ivan Zupanc-Ludvik. Na slovnosti ob
uženja borcev Petrovčce, tovariš Zoran Razbor-
Celjskega železniškega vozlišča. Po kulturnem
vne šole in pevski zbor, so poslali protestno
Tekst in foto: T. TAVČAR

ponovno vzpostavili dobre
zveze, veliko paketov za ra-
ranjence. Poslale so jih pošt-
valne žene s Pivke. Brki-
rov, iz Čičarije in nekaj ce-
b) iz Trsta. Okoli novega le-
ta 1944 je preko vojne bol-
nišnice Snežnik potovala na
Primorsko ekipa sanitetnega
odseka glavnega štaba. Eki-
ja, ki so jo sestavljali dr.
Ilogdan Brečelj, dr. Marijan
Alčin in zobotehnik Avgust
Župet, nam je dala veliko
koristnih napotkov in nas
seznanila z nekaterimi novi-
cami.

Opis gradnje, razvoja in
življenja vojne bolnišnice
Snežnik sem opisal le na
kratko v prepičanju, da bo-
le o tem podrobneje pisali
a številni zdravniki, politkomi-
sari, bolničarji, ekonomski
člani osebja in ne nazadnje
s tanjenci, ki so se zdravili v
o tje.

29. februarja 1944 je vojna
bolnišnica Snežnik dobila no-
vo upravo: upravnik je po-
stala ena prvih slovenskih
partizanskih zdravnic dr. Bo-
žena Ravnihar-dr. Nataša, ki
je prišla z bogatimi izkuš-
njami iz Centralne vojne bol-
nišnice na Rogu; politkomi-
sar pa je postal Janez Ne-
dog. Za vojno bolnišnico
Snežnik se je začela nova in
višja faza dela.

Z dr. Janezom Kanonijem
sva odšla v sanitetni oddel-
lek glavnega štaba. Dr. Janez
Kanoni je bil nato poslan za
pomočnika upravnika sloven-
sko-hrvaške partizanske voj-
ne bolnišnice in sanitetne
šole (SHVVP in SS) na
Žumberak. Mene pa so po-
slali v 4. operativno zono na
Štajersko, kamor je po iz-
redno hudih bojih že prispe-
la 14. divizija, z nalogo, da
tam začne organizirati grad-

njo vojnih bolnišnic, seveda
ob upoštevanju tamkajšnjih
pogojev.

Za konec pa še tole:

Dve leti in dva meseca
sem v partizanih v vseh mo-
gočih okoliščinah skrbel za
ranjence. Bil sem z njimi v
podzemnem bunkerju, pod
nadstreški in v barakah kot
bolničar, upravnik in polit-
komisar, predvsem pa kot
organizator številnih parti-
zanskih vojnih bolnišnic na
raznih koncih Slovenije.
Človek bi menil, da sem pr-
vo od treh odlikovanj dobil
za to delo, pa jih nisem.
Prvo odlikovanje sem prejel
za dobro delo kot politkomi-
sar armadne bolnišnice za
vojne ujetnike! Pa brez za-
mere, prosim!

KONEC

KRŠKO

ŠOLA, ENA NAJLEPŠIH IN NAJMODERNEJŠIH

Minulo soboto so v Leskovcu, nedaleč
od Krškega, slavnostno odpli novo šolo,
eno najlepših in najmodernejših v Slove-
niji. Slavnosti so se udeležili številni druž-
benopolitični in prosvetni delavci.

Pred novo osnovno šolo, ki ima kar šest
tisoč kvadratnih metrov površine, 16 učilnic
in osem kabinetov pa tudi telovadnico in
vrsto drugih funkcionalnih prostorov, so od-
krili spomenik narodni heroini tega kraja
MILKI KERIN. Po njej bo tudi šola no-
sila ime.

Udeležence slavlja je pozdravil narodni
heroj Jože Borštnar, ki je spregovoril o
junakinji Milki Kerin in odkril njen spo-
menik.

Slavnostni trak pred osnovno šolo je
prerezala mati Milke Kerin.

S slavnosti so poslali pozdravno pismo
tovarišu Titu in protestno pismo avstrijske-
mu konzulatu. V njem so zahtevali dosled-
no izpolnjevanje z avstrijsko državno po-
godbo določenih pravic naših manjšin.

FOTO IN TEKST: V. BLAŽIČ

FRAM

NOVA PRIDOBITEV ZA KRAJEVNI PRAZNIK

V soboto so imeli v Framu sklepno slav-
je ob njihovem krajevnem prazniku. Tova-
riš Anton Vrhovšek-Oskar, predsednik KS,
je na slavnosti seji poročal o udeležbi
njihovih prebivalcev v NOB, o zločinah
nemškega okupatorja in o današnjem ohr-
njanju in razvijanju tradicij naše revoluci-
je. Spregovoril je tudi o gospodarskem na-
predku kraja z naselki, ki je rezultat skup-
nega sodelovanja.

Na slavnosti seji, ki so jo povezali s
prisrčnim programom, so podelili priznanja
Jožetu Marčiču iz Planice, Stefanu Marčiču
in Albinu Hojniku iz Koprivnika ter zdru-
ženju borcev v Framu.

Tega dne so izročili svojemu namenu
več kot pet kilometrov dolgo cesto, ki bo
povezovala Fram s Koprivnikom in Plani-
co in pri kateri so na osnovi referenduma
sodelovali tudi občani. Ob tem pa velja
omeniti še pomoč skupščine občine Mari-

bor, kreditne banke Maribor, zavarovalnice,
Gozdno gospodarstvo Maribor in še neka-
tere delovne organizacije.

Sobotnemu slavlju, ki je pravzaprav tra-
jal v obliki raznovrstnih športnih tekmo-
vanj, so zaključili na še nedokončanem do-
mu borcev na Planici.

DRAGO MIKLAVEC

POKLJUKA

SPOMINSKO SLAVJE V MEJI DOLINI NA POKLJUKI

V nedeljo, 19. septembra letos je bilo
v Meji dolini na Pokljuki spominsko slav-
je. Tu je pred 35. leti obležal smrtno zadet
od nemške policije predvojni komunist in
revolucionar Andrej Prešeren iz Podhoma
pri Gorjah.

Ze pred drugo svetovno vojno je bil trn
v peti takratnim oblastem, ki so ga pre-
ganjale in pošiljale v politična taborišča.

V juniju 1941 ga je nameraval gestapo
aretirati pri svojem delu v železarni Jese-
nice. O tem je bil pravočasno obveščen;
pobegnil je in se pridružil prvim partiza-
nom na Poljanah nad Jesenicami. Po napa-
du partizanov na Obranci so se le-ti umak-
nili v Mejo dolino na Pokljuko. Med njimi
je bil tudi Andrej. Izdaja je botrovala 19.
septembra napadu, katerega žrtev je bil
tudi Andrej Prešeren.

Na slovnosti v Meji dolini je govoril
o njegovi življenjski poti Janez Mandeljč
iz Sp. Gorij. Tragične dogodke pred pet-
intridesetimi leti pa je opisal Andrejev
soborec Janez Kocjancič-Božo iz Gorij. Po
kulturnem programu, v katerem je sode-
lovala osnovna šola Gorje, jeseniški oktet
in godba na pihala »Veriga« iz Lesc, se je
razvil med udeleženci slovnosti tovariški
pomenek.

JOZE AMBROŽIČ

MARIBOR

POZDRAVLJAMO KORISTNO NOVOST

V zadnjih številkah TV-15 smo opazili
nekatero uredniške spremembe, ki so brez
dvoma razveselile dopisnike po Sloveniji.
Razporeditev posameznih sestankov, ki so
postali prijetno krajši, je uspešno spreme-
njena. Časnik postaja pestrejši in tudi na
oko privlačnejši.

Gre pravzaprav za spremembe, ki jih
je uredništvo TV-15 napovedovalo že v
začetku letošnjega leta na srečanjih s svo-
jimi sodelavci v raznih območjih Slovenije.
Vsega naenkrat seveda ni mogoče izpol-
niti. Če že govorimo o zadovoljstvu dopis-
nikov, naj poudarim, da smo navdušeni
nad srednjima stranema, ki jih je ured-
ništvo po novem namenilo dopisnikom. Ta-
ko bo verjetno vse manj koristnih a ne-
objavljenih prispevkov. Včasih se je doga-
jalo, da posamezniki ali organizacije do-
pisnikom niso verjeli, da so o njih sploh
kaj napisali in poslali na uredništvo za
objavo. Dopisniki pa smo vendar razu-
meli, da je bilo temu krivo največkrat
pomanjkanje prostora.

Več prostora za dopisnike pomeni tudi
njihovo večjo obveznost. Dopisniška mre-
ža le še ni povsem urejena kot bi bilo
treba. Se vedno so kraji, iz katerih se po-
samezniki le redko oglašajo. Borčevska or-
ganizacija, ZRVS in VI bi morali v sleher-
nem kraju zagotoviti pošiljanje poročil in
zanimivih sestankov v naš časnik. Nena-
vsezadnje bomo tako vsi skupaj povečevali
možnost za zvečanje števila naročnikov.

DRAGO MIKLAVEC

IZ NASIH KRAJEV

LITJA — V nedeljo, 19. septem-
bra je pripravil občinski odbor ZZB
NOV Litija v sodelovanju z združe-
njem borcev Velika Stanga odkritje
spominske plošče žrtvam fašističnega
nasilja v Reka gozdu pri Illovarju
(domače — pri Krmuc). Tam je oku-
pator pobil celo družino: mamo, hče-
ri, dva otroke, požgal je gospodarsko
poslopje in žrtve zmetal v ogenj.

Illovarjeva družina je delala za
NOB. Pri njej so dobivali naši borci
koristne podatke o gibanju obmejnih
straž, da so lahko varno prešli nem-
ško-italijansko mejo. V neposredni

bližini le-te se je nahajala Krmuce-
va domačija. Ta prehod so uporab-
ljale naše partizanske enote, kurirji
in posebna četa 4. operativne cone,
katere komandir je bil Anton Godec-
Tomaž.

KAREL LOVSE

☆

DUPEK — V tem kraju, ki je
znan posebno po flosarjih, so 19. in
20. septembra letos praznovali kra-
jevni praznik. Ti dnevi jih spominja-
jo na leto 1944, ko so tukajšnji pre-
bivalci množično odšli med partiza-
ne. Prenekateri med njimi se niso ni-
koli več vrnili.

Na proslavo je prispela tudi dele-
gacija KS iz Vrbe pri Kraljevu, s ka-
tero že nekaj let uspešno sodelujejo.
F. H.

☆

VRANSKO

Minulo nedeljo so bile v krajev-
ni skupnosti Vransko sklepne slo-
vnosti ob krajevnem prazniku. Po
slovnosti seji v domu družbenopoli-

tičnih organizacij so pred osnovno
šolo odkrili spomenik Ivanu Farč-
niku-Buču.

TONE TAVČAR

Zgleden primer zvestobe do našega časnika

Čeprav v hudi stiski so se stoodstotno odzvali plačilu naročnine

Potres. To besedo izgovarjamo
skoraj vsak dan že od 6. maja letos.
Porušen Breginj, Podbela, Srpenca,
skratka vsa Tolminska je občutila
stihijo narave. Koliko človeških tra-
gedij, uničenih domov, imetja. Težko
si je zamisliti vso stisko prizadetih,
če to sam ne doživim. Toda Tolmenci
so kleni ljudje. S pomočjo vse naše
skupnosti si celijo rane, ki pa bodo
še dolgo vidne.

Breginj je porušen do tal, kar ni
storila zemeljska ujma, bodo storile
človeške roke.

Na Tolminskem, pa tudi v Bregi-

nju, imamo zveste bralce našega čas-
nika. Kako negotovi smo bili takrat,
ko smo na upravi časnika pripravljali
plačilne naloge za naročnino za dru-
go letošnje polletje. Vedeli smo da
jim je vsak dinar prepotraben za
obnovo domov, da ga bodo morali
dvakrat obrniti, pa bo ostal le dinar.
Toda naročniki iz Posočja so ostali
zvesti našemu časniku. Stoodstotno
so plačali naročnino. Mar ni to zgle-
den primer zvestobe do edinega bor-
čevskega časnika v Sloveniji?

JOZE BLATNIK

»Ostanite, kakršne ste bile!«

Silvira Tomasini, z ilegalnim imenom Slovenka, je bila z ukazom Predsedstva FLRJ dne 27. novembra 1953, št. 139/53, odlikovana z redom narodnega heroja.

Njeni nekdanji predvojni sodelavci so vedeli, da je bila njena politična aktivnost že tedaj velika. Toda podrobnosti o njeni vlogi v daljnji Kosovski Mitrovici so bile kljub nekaterim objavljenim člankom malo znane.

Ko so njeni prijatelji in znanci med vojno slišali, da ne bodo nikoli več srečali zdrave, razumne in dobrosrčne Silvire, ki je tako živo razpravljala o vseh političnih, socialnih in kulturnih vprašanjih, jih je močno prizadelo.

In po vojni so njeni sodelavci in sodelavke v Mariboru in v Ljubljani močno pogrešali Partiji vseskozi predano, do jedra pošteno politično delavko.

Kdor jo je dobro poznal, je razumel, da se ni mogla niti v najhujših razmerah izneveriti idealom, ki jih je bila tako vsrkala vase, da so jo vso preželi. In razumel je, da je svoje nazore branila do zadnjega diha.

Rodila se je 2. decembra 1913 v Trstu kot drugi otrok Lošinjanke Ivanke, rojene Bradičič in stražnika Virgila Tomasinija. Po prvi svetovni vojni se je Tomasini preselil v Jugoslavijo. Zatekel se je v Maribor, kjer so ga predčasno upokojili. Za družino so se začela leta hude stiske, saj je bilo od očetove majhne pokojnine nemogoče živeti. Pri hiši je troje otrok, leta 1919 se je rodil še sin.

Toda žilava in močna mati se je s dvojeno močjo zagrizla v delo. Najprej je doma šivala srajce, pri čemer so ji morali otroci pomagati. Pozneje se je lotila vrtnarjenja.

Tako je Silvira preživljala prva leta mladosti blizu stare zvonarne in Urbanekove vrtinarije. Kmalu je začela telovaditi pri Sokolu, pozneje je bila tudi odlična plavalca, ki se ni ustrašila dravskih vrtincev. In že v skorajda otroške igre so se začela vpletati svetovnonazorska vprašanja — najprej v obliki trenj med liberalnimi Sokoli in klerikalnimi Orli. Silvira je znala že tedaj ostro zastopati svoje stališče. Strastno si je želela, da bi postala učiteljica. Ker pa ni imela dovolj posluha je bila na sprejemnem izpitu zavržena. Vpisala se je v gimnazijo.

Učila se je dobro, pravzaprav je hlastala po knjigah in skušala najti v njih odgovor na mnoga vprašanja, ki so jo začela zgodaj mučiti. Bila je sicer resna in molčeča, vendar so jo imeli radi, zaradi njenega tovarštva.

Silvira je iskala stikov z mladimi ljudmi, ki bi ji utegnili pojasniti zapletena vprašanja življenja in družbe. Zivo se je zanimala za zgodovino delavskega gibanja. Tako je Silvira zgodaj prerasla meje meščanskega liberalizma. S prijateljico Romano Serak pa tudi z učiteljico Branko Jurco, s katero sta se poznali še iz otroških let, je razpravljala o borbi delavskega razreda. Z Branko sta bili pozneje, ko so se Tomasinijevi preselili na Pobreško cesto št. 34 celo sosedje...

Leta 1933 je maturirala. Po maturi se je odločila za študij v Ljubljani, kjer je na univerzi takoj našla stik s študenti levičarji in kmalu tudi s člani Partije. Vpisala se je v Akademski klub Triglav, pozneje v Mladi Triglav in Slovenski klub. V Ljubljani je naglo dozorela v komunistko. Svoje mlade tovarišice je vodila na razne delavske prireditve, kot recimo na prvomajsko proslavo na Rožnik.

Jeseni leta 1934 je pomagala prijateljici Branki, da je prišla v Ljubljano študirat. Silvira ji je posredovala tudi partijsko delo — v ilegalni tehniki. Branka je odslej v nekem študentovskem stanovanju na ša pirograf razmnoževala ilegalni material in ga raznašala po Ljubljani in izven nje.

Razvoj političnega življenja in Partije je terjgal od Silvire vedno več.

Imela je zaupne zveze med mariborskimi in ljubljanskimi komunisti in tako je prav ona skupno s Pavlom Zavcerjem preskrbela partijsko zvezo Pinu Tomažiču, tržaškemu študentu-marksistu, ki se je tega leta vpisal na ekonomsko fakulteto zagrebške univerze, a je nekaj časa študiral tudi v Ljubljani. Želel se je nastaniti v Mariboru in priti tu v stik s tovarniškimi delavci.

Poleti 1935. leta se je Silvira udeležila veličastnega shoda Svobod v Celju...

Marsikaj bi veljalo zapisati o Silvirinem sodelovanju s Hertom Haas pa s Romano

Pred odkritjem doprsnega kipa Silvire Tomasini-Slovenke, ki bo 9. oktobra v Vidmu ob Ščavnici

Serak in s Tonetom Čufarjem, ki sta se vzbujala in si bila zvesta do smrti.

Potem ko je Silvira leta 1938 diplomirala, se je s Tonetom pripeljala v Maribor. Silvirina mati ga je vzbujala kot sina. Za mariborske komuniste, posebno pa za pobreške, je vedno veliko pomenilo, da je prihajala Silvira iz Ljubljane domov na počitnice. Njen vpliv se je poznal v krožku delavskih žena in pri Vzajemnosti, kjer je pomagala z nasveti.

Ob vsakem obisku v Mariboru se je sestajala z Romano Serak, ki je dozorela v agilno komunistko.

Po dolgem čakanju na zaposlitev je dobila Silvira oktobra leta 1944 v roke deklet o namestitvi. Njeno službeno mesto je bilo v Kosovski Mitrovici. Ločiti se je morala od Toneta, trdno prepričana, da le začasno.

Silvira se je takoj po prihodu vživela v življenje na svojem delovnem mestu. Že je dobila številne partijske naloge.

V začetku marca leta 1941 so zaprli aktiv SKOJ in med njimi nekaj skojevcev. Silvira je postala sekretarka celice KP v

rajonu onstran Ibra. V njenem stanovanju je začela delati ilegalna tehnika.

Dogodki so se hitro vrstili. Kapitulacija stare Jugoslavije je povzročila v narodnostno mešanem kraju veliko zmedo. Najprej je kazalo, da je bilo predvojno žilavo delo komunistov zaman.

Za Silviro so nastopili težki časi. V tem času so začeli Nemci zbirati v Mitrovici v velikem taborišču vojne ujetnike, vojake in oficirje. Tako se je zgodilo, da sta se v ambulantni taborišča srečala Silvira in vojni ujetnik, bivši španski borec, Ivan Kreft. Poznala sta se še iz študentskih let. Ivanu Kreftu je povedala, da so jo mobilizirali kot tolmača pri komandi taborišča. Zavedala pa se je, da mora kot komunistka, takoj začeti z akcijami. Organizirano so se lotili osvobajanja vojnih ujetnikov — politično delavnih tovarišev.

Skupina z Ivanom Kreftom je zapustila taborišče na podlagi zdravniških spričeval, ki so jih napisali zavedni taboriščni zdravniki.

Neutrudna, pogumna in spretna Silvira je sama zbirala obleko in jo metala čez ograjo. V tistih mesecih je ušlo na stotine ujetnikov.

Leta 1942 so v Mitrovici ustanovili gestapovsko postojanko. Množično so začeli zapirati sodelavce NOB, vendar gibanja ni so mogli udušiti.

V teh burnih dneh si je Silvira zaželela bolj kot kdaj poprej, da bi se vrnila v Slovenijo ali pa stopila tu med borce — partizane. Vendar to ni bilo lahko. Četniki so bili v dolini Ibra v premoči in zveze z ostalimi odredi so bile prekinjene. Poleg tega je dobila nalogo, naj zaenkrat ostane v Mitrovici.

S Tonetom Čufarjem si je stalno dopisovala — seve na drugi naslov. Sporočil ji je, da ji skuša dobiti dovolilnico za vrnitev v Slovenijo. Zelo se je razveselila.

V tem času, spomladi leta 1942, so Nemci kljub nasprotovanju Šiptarjev poklicali v Mitrovico četo Nedičeve srbske državne straže, da bi mogli čim več svojih ljudi poslati na rusko fronto. Med nedičevci je bil tudi devetnajstletni fant, doma iz Prižrena. Tu je našel med skojevci dva bivša sošolca. Povedal jima je, da le nerad nosi nedičevsko uniformo, da je bil namreč partizan, ujeli so ga in rajši se jim je priključil, kot da bi bil ustreljen, bo pa o prvi priložnosti spet pristopil k partizanom.

Mladi fantje so mu verjeli. Zaupali so mu, kako teče ilegalno delo in predstavili so mu nekaj tovarišev in tovarišic.

Dne 29. aprila 1942 so imeli v tiskarni pripravljene prvomajske letake. Ko je neki skojevec nosil polno vrečo teh letakov iz tiskarne, so ga prijeli. Nato še nekega drugega tiskarskega delavca. In kljub temu je bila prvega maja Mitrovica preplavaljena z letaki.

Nemci so besneli. Od doslej aretiranih niso dobili podatkov. Ponoči 19. maja pa so le začeli z množičnimi aretacijami vsevpred. Zdaj so v družbi gestapovcev prepadeni skojevci spoznali svojega navideznega somišljenika nedičevca. Seveda je pro-

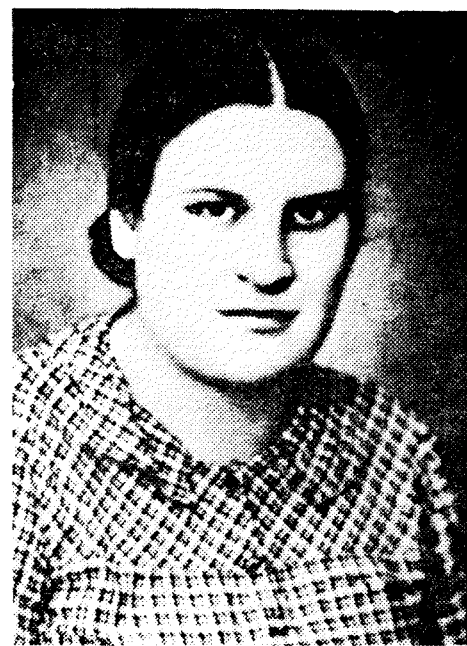
hudo ranjen, da so me imeli Nemci za mrtvega. Preobračali so me in mi potegnili iz žepa celo listino. Ko se je stemnilo sem se prebudil iz nezvesti. Splazil sem se kakšnih sto metrov naprej. Nemci so me pozneje iskali, a me niso našli.

Po štirih dneh sta me našli dve tovarišici, ki pa sta tudi mislili, da sem mrtev. Na pol v nezvesti sem slišal takšne besede in napel vse moči. Dvignil sem zdravo roko in ju tako opozoril, da sem še živ.

Tovarišici sta poskrbeli, da so prišli partizani in me odpeljali v bolnišnico. V moje rane so se že zagrizli črvi. Teh so me v bolnišnici rešili tako, da so rjubo namočili v žganju in me vanje zavili. To so nekajkrat ponovili...

Kako sem dobil povezavo s partizani? Kot rečeno, takrat sem bil v Gospiču. Večkrat sem iz vojašnice odnesel več cigaret in nabojev za puške. Nosil sem jih zaupnim domačinom, da so jih odnesli naprej k partizanom.

Večkrat smo hodili v neko gostilno, kjer je stregla zelo lepa natakara. Ker sem jo dobro poznal in že tudi vedel za njeno sodelovanje s partizani, sem ji nek večer zaupal, da bi šel tudi sam rad k njim. Najprej mi ni zaupala, neki večer pa je rekla:

Silvira Tomasini

vokator pokazal gestapovcem tudi revolver, ki si ga je zaželel, češ da pojde te dni k partizanom. To noč so aretirali tri najst oseb, med njimi tudi Silviro.

Naslednje dni tega leta je bilo aretiranih še več oseb, junija in julija pa tudi mnogi člani in skojevci iz Trepc.

S Silviro so gestapovci poskusili najprej zlepa, pozneje so iskali najbolj nečloveške načine, da bi jo zlomili. Ves zapor in vse mesto je govorilo o njej, o njenem junstvu.

Sestra Nerina je Silviro v zaporu večkrat obiskala. Nekega dne je opazila, da je Silvira oblekla vse, kar je imela. »Danes me bodo spet pretepali,« ji je pošnila Silvira. Mučenja so se nadaljevala. Nekega dne so odvedli v zapor tudi Nerino.

Bilo je 13. avgusta 1942. Kazalo je, da jo bodo odpeljali v Beograd, ko pa je na peronu dvignila pest in vzkliknila Partiji, borbi in svobodi, so jo gestapovci ločili od drugih. Spet so jo odpeljali nazaj v zapor. Dan pred tem so ubili Toneta Čufarja. Silviro pa so gestapovci nečloveško mučili. »Ostanite, kakršne ste bile doslej! Vztrajajte!« je šepetala sojetnicam. Tisto noč so jo ustrelili.

Pripis:

O Silviri so vsa leta borbe govorili v Mitrovici in v bližnjih krajih z ljubeznijo in občudovanjem. Glas o njenem junškem vedenju se je širil po južnih krajih in prodrl tudi v Slovenijo.

V hvaležnost so Mitrovčani nadeli gimnaziji, na kateri je poučevala, njeno ime. Plošči ob vhodnih vratih, ena v srbskem, druga v šiptarskem jeziku, pričata o tem.

Takoj po vojni so igrali v Mitrovici poljudno igrico, ki v njej nastopa kot junakinja Silvira.

Tudi mladega skladatelja učitelja glasbe na gimnaziji v Kosovski Mitrovici je navdihnila legenda o njenem življenju in smrti in sestavil je kompozicijo, posvečeno njej.

Prav Mitrovčani in ljudstvo Kosova in Metohije so v prvi vrsti dosegli, da je bila proglašena za narodnega heroja.

PODATKE SMO POVZELI PO BROŠURI »SILVIRA TOMASINI«, AVTORICE MILICE OSTROVSKE.

Kaj bi blažilo bolečine?

V tistih dneh po potresu 6. maja letos, ko je socialno-zdravstvena komisija pregledovala najnujnejše primere prebivalcev, ki so bili potrebni takojšnje pomoči, so prišli tudi do Ivana Testena, ki živi v Gradnikovi ulici 26, v Tolminu. Ležal je na postelji, v zelo skromnem stanovanju, možakar štirinšestdesetih let.

Tovariš Testen je devetdesetodstotni invalid iz NOB. Partizanom se je pridružil marca v letu 1943 in sicer v Delnicah. Tam je bil kot italijanski vojak. S seboj med partizane je prinesel popolno vojaško opremo in orožje. Se pred razpadom fašistične Italije ga je vojaško sodišče v Vidmu obsodilo (v odsotnosti) na smrt zaradi dezertiranja. Dva njegova brata so po tistem Italijani poslali v internacijo.

Se pred razpadom Italije je bil nad Grikvenico v več hudih borbah z Italijani. Dvakrat je bil ranjen v nogo. Ko sta se rani zacelili, je šel spet na položaje.

Tretjič je bil ranjen v Beli krajini v boju z Nemci. V levi komolec ga je zadela dumdumka, ki mu je zdrobila laket. Odnesli so ga v neko bolnišnico na Gor-

jance. Tam se je zdravil vso zimo v letu 1943-44. Po tistem, ko je delno ozdravel, so ga poslali na komando Novega mesta.

Rana pa se nikakor ni hotela zaceliti. »Aprila 1945 so me z letalom odpeljali v Bari. V zadnjih dneh istega meseca sem se vrnil v Belo krajino. In že sem se znašel pred nemškimi cevmi. Bil sem tako

hudo ranjen, da so me imeli Nemci za mrtvega. Preobračali so me in mi potegnili iz žepa celo listino. Ko se je stemnilo sem se prebudil iz nezvesti. Splazil sem se kakšnih sto metrov naprej. Nemci so me pozneje iskali, a me niso našli.

Po štirih dneh sta me našli dve tovarišici, ki pa sta tudi mislili, da sem mrtev. Na pol v nezvesti sem slišal takšne besede in napel vse moči. Dvignil sem zdravo roko in ju tako opozoril, da sem še živ.

Tovarišici sta poskrbeli, da so prišli partizani in me odpeljali v bolnišnico. V moje rane so se že zagrizli črvi. Teh so me v bolnišnici rešili tako, da so rjubo namočili v žganju in me vanje zavili. To so nekajkrat ponovili...

Kako sem dobil povezavo s partizani? Kot rečeno, takrat sem bil v Gospiču. Večkrat sem iz vojašnice odnesel več cigaret in nabojev za puške. Nosil sem jih zaupnim domačinom, da so jih odnesli naprej k partizanom.

Večkrat smo hodili v neko gostilno, kjer je stregla zelo lepa natakara. Ker sem jo dobro poznal in že tudi vedel za njeno sodelovanje s partizani, sem ji nek večer zaupal, da bi šel tudi sam rad k njim. Najprej mi ni zaupala, neki večer pa je rekla:

»No, če bi ti tako rad, da sam izgubiš glavo, pa se oglasi pri tistem kovaču, ki si mu že večkrat pomagal vrteti 'feldsmitho' (železno ognjišče na vetrnico)!«

Tako sem se povezal s partizani. Z menoj sta dezertirala tudi dva Spacapana iz Renč pri Gorici, eden iz Ilirske Bistrice in eden iz Kojškega v Goriških Brdih. Dodelili so me v 13. liško mitralješko četo.

Spominjam se, da nas je komendant nekega hrvaškega bataljona pozdravil pred postrojenjo partizanske enote z besedami: »Malo je takih mater, ki bi rodile take junake!«

Tako je pripovedoval Ivan Testen, ki se je po osvoboditvi vrnil v Tolmin, kjer pa je ostal le malo časa. Živel in delal je v Celju in šestnajst let na Reki, dokler se ni vrnil ponovno v svoj Tolmin. Posledice rane v komolecu pa so vse hujše. Po osvoboditvi je prestal že dvanajst operacij in sam pravi, da je vsega skupaj že naveličan. Pa vendar je ob slovesu rekel: »Daj, vprašaj pri zdravnikih, ki jih poznaš, če so kje kakšna zdravila, ki bi mi olajšala bolečine!«

OGAREV

Vsi borci v delavnici partizanskih ukan

Nemci odvažajo padle policiste

Okupacija, oziroma priložnosti, v katerih so se znašli naši borci za svobodo, partizanov, aktivistov in drugih naprednih Slovencev niso spodbujale le k temu, da so živo razmišljali o izvirnih rešitvah tehnične narave (o čemer smo pisali v prejšnji številki), pač pa tudi o vseh novih prijemih pri bojevanju.

Ko so slovenski fantje odšli v gozdove, večina med njimi ni imela nikakršne vojaške predizobrazbe, zato so se morali pravzaprav naučiti vsega v neposrednih spopadih s sovražnikom. Sicer pa vojaška izobrazba, razen morda v rokovanju z orožjem in pri poznavanju sovražnikovih postopkov, za sam način partizanskega bojevanja ni bila posebno pomembna.

»Partizansko bojevanje ni bilo opisano v nobenem učbeniku, skratka, to je bil boj brez doktrine,« pravi slovenski publicist in književnik Mile Pavlin, in pristavlja, da so partizani zlasti v prvih letih v taktičnem pogledu »pogrnili« vrsto rešitev, ki jih sicer konvencionalna vojaška znanost ni učila. Sem so spadale predvsem zaseda, sabotaža, diverzija in pa nočni napad na postojanko.

KRALJEVA VOJSKA NI POZNALA ZASEDE

»Zanimivo je, da bivša jugoslovanska vojska zasede sploh ni obravnavala, niti kot aktivne vojaške operacije niti ni poskušala najti za zasedo ustreznega odgovora,« pravi Mile Pavlin. Ker se v stari jugoslovanski vojski niso kaj dosti ukvarjali niti s sabotažo in diverzijo, se zdi, da je bila potemtakem ta vojska tudi povsem neodporna proti peti koloni. No, Mile Pavlin pa meni, da sta staro jugoslovansko vojsko še bolj kot peta kolona privedla do zloma predvsem korupcija in birokracija.

»V partizanih pa korupcije ni bilo, ker tudi ni bilo birokracije.« Še več, v začetku je partizanska vojska delovala tudi izredno demokratično, celo pri poveljevanju, pravi Mile Pavlin.

ČETNE KONFERENCE — INKUBATOR IDEJ

Gre predvsem za tako imenovane četne konference, katerih spontana uvedba, je pravzaprav sama po sebi že inovacija. Po Pavlinovem mnenju so namreč fantje, ki so prišli v partizane, vedeli o bojevanju tako malo, da sploh ni bilo avtoritete, ki bi lahko rekla: tako in tako bomo storili. Zato so partizani iskali najboljšo možnost tako, da so o določenem problemu, recimo akciji, razmišljali vsi, od komandirjev enot pa do zadnjega borca. In prav zato, ker je bil vsak partizanski postopek posebnost in ker ni bilo nikakršnih klišejev, po katerih bi se lahko ravnali, so pri iskanju rešitve upoštevali vsako idejo, ne glede na to, ali je prišla »od zgoraj« ali »od spodaj«.

Institucija tako imenovanih četnih konferenc ali »kritičnih ur«, kot so jih tudi imenovali, je bila torej v tem času nujno potrebna in je dajala tudi najboljše rezultate.

»Prav ta način iskanja, dokler ni bilo ustaljene oblike, dela revolucijo zmagovito,« pravi Pavlin.

Sicer pa takrat, v prvih letih partizanstva, glavni štab sploh ni mogel neposred-

no poveljevati. Vzemimo na primer, da je bil glavni štab na Rogu, neka četa pa na Štajerskem. Konkretno povelje bi potovalo dolgo in bi lahko prej škodovalo kot koristilo. V tistih časih je glavni štab poveljeval bolj z nasveti in manj »s komando«.

V začetku so imeli borci tudi pravico kritizirati komandanta in komisarja; skratka, partizanska enota je delovala kot nekakšno samoupravno jedro, ki na videz s svojimi demokratičnimi postopki ni imela z vojsko dosti skupnega, zato pa je imela izredne vojaške uspehe.

KLAUSEWITZ POKLEKNE V DRAŽGOŠAH

Omenimo naj samo dražgoško bitko. Prav v tem spopadu sta trčila skupaj dva svetova. Na eni strani je nemški poveljnik vodil prusko mašinerijo po vseh pravih starega Klausewitz, na drugi strani pa so bili partizani, ki so se bojevali proti vsem pravilom vojaške logike. Nemci, računajoč na premoč napadalcev, še posebej pa na svoje splošno razširjeno mnenje, da so partizani banditska tolpa, so napadali frontalno in verjetno bi se vsaka redna vojaška enota zaradi premoči vdala, ali vsaj umaknila — partizani pa ne. Šele ko so imeli Nemci velike izgube, je njihov komandant napadel izza hrbta, od Radovljice. Toda tudi takrat ni dosegel popolne zmage. Partizanski odpor je sicer prenehal, toda Cankarjev bataljon se je organizirano umaknil.

Taktika, da so se partizani reševali vsak zase ali v manjših skupinah ter se pred tem dogovorili, kje in kdaj se bodo spet strnili v enoto, je bila uporabljena večkrat. No, sovražnikova poročila so po vsaki takšni bitki govorila kot o zmagi, češ da so razbili to ali ono partizansko enoto. Morda so poveljniki hoteli to prikazati kot uspeh, toda če je to bil uspeh, je bil jalov. Dva, tri dni pozneje se je namreč partizanska enota skoraj neokrnjena spet sestala na dogovorjenem kraju.

PONAVLJANJE ENE IN ISTE UKANE SE MAŠČUJE

Seveda pa nenehno ponavljanje istih taktičnih zamisli ni najbolj priporočljivo. Tako se je to hudo maščevalo dolomitske mu odredu, ko je v letu 1942 večkrat izkoristil nesporazum med nemškimi in italijanskimi četami. V Dolomitih je namreč potekala nemško-italijanska demarkacijska črta. Italijani so dolomitski odred večkrat napadali, ga skušali obkoliti, toda partizani so se umaknili čez mejo v »rajha«, ker na nemški strani ni bilo ofenzive. Naši fantje so hitro potuhtali, da se italijanski in nemški poveljniki v Dolomitih sploh ne smeta pogovarjati drugače, kot na relaciji Rim—Berlin. In tako so jim te italijansko-nemške diplomatske poteze večkrat pomagale odnesti zdravo kožo. Toda v začetku l. 1943, ko so Nemci že čutili, da so njihovi vojaki zavezniki upehani, so se Nemci bolj zanimali, kaj se dogaja »onstran meje«. To se je dolomitskemu odredu maščevalo. Marca 1943 so se spet hoteli umakniti čez mejo in takrat je prišlo do tragedije v Belški grapi.

Izvirnost partizanskega načina bojevanja se je začela manjšati z uvajanjem discipline, kakršno naj bi imela redna vojska. Tudi to je imelo svoje vzroke. Ko so se partizanske enote večale, so čete in bataljoni izgubljali vedno več samostojnosti. Poleg tega pa se je tudi že pojavilo razlikovanje med starimi, izkušenimi in novimi neizkušenimi borci.

Četna konferenca kot institucija se je sicer ohranila, toda borci niso več smeli kritizirati komandirjev, razen v primerih,

ko ti niso izpolnjevali povelj ali kadar je šlo za hujše kršitve.

Seveda pa bi takšna široka demokratična ost v večjih enotah postala navsezadnje tudi škodljiva, vendar je res, da v redni armadi mislijo samo generali, v splošnem ljudskem odporu pa vsak borec.

REDNI VOJSKI NI TREBA V TRANŠEJE

Prehajanje iz začetnih oblik partizanskega bojevanja v redno vojsko je imelo tudi sicer nekaj bolečih posledic. Predvsem je prišlo do istovetenja pojmov o redni vojski in frontalnem bojevanju. Nekajkrat se je zgodilo, da so v tem času prav domobranci in okupatorji deloma prevzeli partizanski način bojevanja, se v kolonah ponoči prebili skozi partizanske položaje, podobno razporejene kot pri frontalnem bojevanju in jim udarili v hrbet ali še rajše štabe, pratež, ali vodstvo političnih organizacij.

Po več bolečih udarcih je partizanska vojska našla zdravilo, ko je nadomestila pozicijsko bojevanje z manevrskim.

Leta 1944 pa je partizansko bojevanje zašlo v novo zagato. Enote so postale velike, toda v njih so se nesorazmerno povečali štabi in pratež. Navadno se je zgodilo, da je bataljon štel le okoli sto ljudi, od tega pa jih je bila tretjina v štabu ali v pratežu.

»Te enote so bile zaradi tega vedno manj gibljive in tako jih je Boris Kidrič imenoval celo »medvedje neokretne«, pripoveduje Mile Pavlin.

ANDRAZ
Se nadaljuje

ZAPISI IZ NASE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

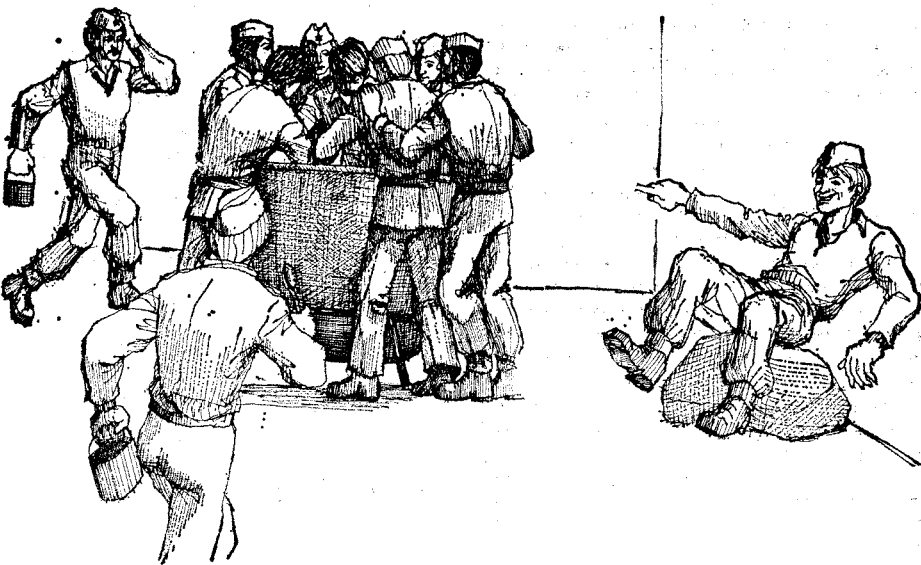
Zgodba o zastrupljeni hrani

Prvoborec Mirko Frankič-Tilen je bil intendant 1. bataljona Cankarjeve brigade, intendant Cankarjeve brigade, intendant 15. divizije, nato 7. korpusa, pri intendantu glavnega štaba in po vojni intendant

pri komandi mesta Trst.

Prisluhnimo njegovim spominom iz dobe, ko je bil intendant 1. bataljona Cankarjeve brigade:

»V noči od 2. na 3. januar 1943 je Can-

karjeva brigada napadla belogardistično postojanko Primskovo na Dolenjskem. Tja je nekoč vodila romarska pot. Okrog cerkve je bil zid, v bližini trgovina in nekaj hiš. Belogardistična postojanka je bila izredno dobro utrjena z visokim zidom in z miniranim prostorom okrog postojanke. Ponoči smo zamen napadali izdajalsko gnezdo. Naslednjega dne smo spreminili taktiko. Z zasedami smo obkolili postojanko. Belogardiste je sprememba tako zmedla, da so naslednjo noč skrivaj pobegnili proti Selam pri sv. Pavlu, kjer je bila dobro utrjena italijanska posadka. Med begom so jih naši napadli in jim zaplenili voz opreme ter pisarniški arhiv. Z belogardisti so bežali tudi nekateri vaščani in župnik.

Približno 200 metrov pod postojanko je bila hiša, v kateri so imeli belogardisti klavnico. Klavnica je bila minirana in takrat sta bila ranjena brigadni zdravnik dr. Franc Novak-Luka in bolničarka Mica.

V zapuščenem postojanki smo dobili dva kotla kuhane hrane. Zdravnik je prepovedal uživanje hrane, ker je sumil, da so jo belogardisti pred umikom zastrupili.

V tretjem bataljonu Cankarjeve brigade je bil borec, doma iz Bele krajine, visok dva metra, močan kot gora, večkrat lačen kot sit. Fant je nosil podstavek za mitraljez.

Medtem ko so borci poslušali zdravnikov nasvet in se umaknili iz kuhinje, se je Belokranjec splazil h kotlu in jedel, jedel...

»Za vraga, kaj pa delaš tukaj?«, sem togotno zakričal. »Umri boš, saj vendar veš, da je hrana zastrupljena. Ali res mi-

liš, da so nam belčki skuhali večerjo in jo šele potem popihali?«

Zri je vame kot čudo z onega sveta in se mi smejal v brk ter mi kazal snežno bele zobe.

»Veš kaj,« je odgovoril hladnokrvno kot bi lizal sladoled, »zdaj bom pojedel še dve porciji.«

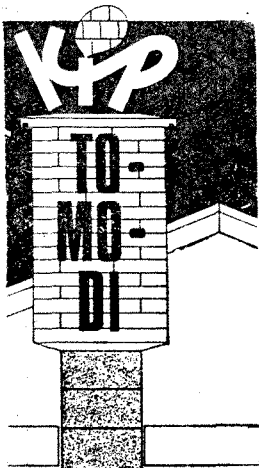
Za mojim hrbtom se je že gnetla skupina borcev, ki je pritekla, ko je zaslišala moj togotni glas.

Belokranjec je še naprej držal porcijo v roki in s povzdignjenim glasom ironično nadaljeval: »Dobro me glejte, kaj bo z menoj. Če bom umrl, je hrana zastrupljena. Zame bo zadovoljstvo že to, da bom vsaj sit umrl. Povejte, koliko borcev je imelo srečo, da so šli siti na oni svet?«, se je norčeval in slastno požiral hrano iz kotla.

Lačni smo zijali vanj. »Le kdo ti bo skopal tako veliko jamo, da te bomo lahko stlačili vanjo,« mu je nekdo vrnil milo za drago.

Zri smo v njegov obraz in čakali, kdaj bo začel spreminjati barvo. Kmalu ga bodo načeli želodčni krči, smo si mislili in še vedno strmeli v vojaško postavo, ki je še naprej vrtela žlico. Zdaj se nam je zdelo, da že postaja zelen v obraz, zdaj spet, da ga obliva rdečica od silnih krčev, ki naj bi jih skušal prikriti pred nami. Sčasoma smo le spoznali, da hrana ni zastrupljena. Planili smo na kotle in jih temeljito očistili, Belokranjec pa se nam je tako glasno smejal, ko nas je gledal, kako se drenjamo, da se je soba tresla kot ob potresu. Vsaj meni se je tako zdelo.

JOŽE VIDIC

Uporablja se za peči in kotle
od 4.000 do 100.000 Kcal/h

Informacije in strokovni nasveti:

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE

61000 LJUBLJANA, Opekarska 13
Tel.: 22-113, 20-641
Telex: 31 420 YU KIP

TOPLI

MONTAŽNI DIMNIK

Z GIBLJIVO

KISLOODPORNO

OGNJESTALNO

ŠAMOTNO CEVJO

Borci, invalidi, rezervni vojaški starešine! Pri
gradnji svojega doma se posvetujte s strokov-
njaki Montažno industrijskega podjetja

SLIKOPLAST

obratno podjetje
KOPER, Ulica 15. maja 10 b

NUDI: POLAGANJE PODOV

- TAPISOM
- PARKETI

- LINOLEJ
- VINAZ

Polaganje tapet — izdelava svetlobnih stropov, napisov in reklam — črkoslikarska,
pleskarska in slikarska dela.

PEKARNA IN SLAŠČIČARNA RUŠE

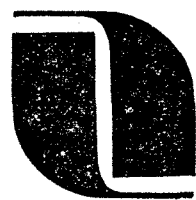
Peče vsak dan
svež kruh in pecivo

tolo

tovarna lahke obutve

63230 šentjur pri celju
poštni predal 4 - telefon 740-20 740-18
birzjav: tolo šentjur - žiro račun: 507-1-1272

izdeluje vse vrste lahke obutve

NOVOLES
POJEM KVALITETE

MESARIJA IN KLAVNICA RUŠE

nudi cenjenim potrošnikom
meso in mesne izdelke

TEKOČI RAČUN: SDK — EKSPOZITURA ŠMARJE PRI JELŠAH ST. 50733-501-18012
TELEFONSKA ŠTEVILKA: ROGAŠKA SLATINA 810-079 — POŠTNI PREDAL ST. 17

*Rogaška
Slatina*

izdeluje kvalitetno stavbeno
in sobno pohištvo

POSLOVNO ZDRUŽENJE PROIZVAJALCEV TEKSTILA IN KONFEKCIJE

PRODAJNI SERVIS

modna hiša
LJUBLJANA

Pred nakupom jesenske in zimske garderobe ne pozabite obiskati MODNE
HISE v Ljubljani, ki je za ta čas pripravila bogat asortiment otroške, moške
in damske konfekcije.

Modni kroji, visoka kvaliteta materialov in dostopne cene, ki jamčijo dober
nakup.

MODNA HISA vas pričačuje

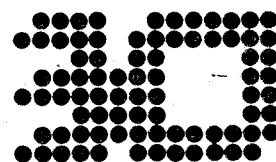
DOBRA stara elektronika
se posavlja — njeno vlogo je prevzel

BOLJŠI transistor

ZAKAJ!

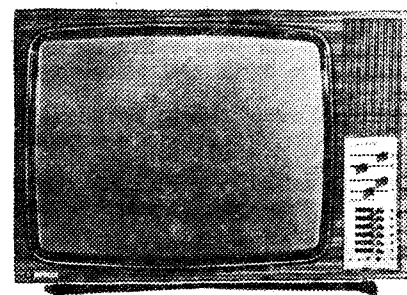
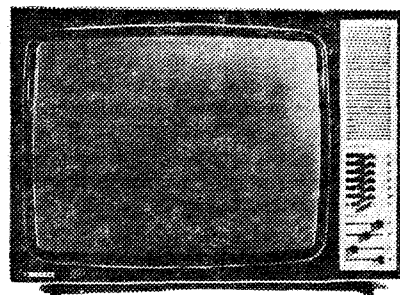
ker je mnogo manjši in lažji
ker ima takorekoč neskončno življenjsko dobo
ker je odporen proti udarcem in tresljajem
ker troši izredno malo električne energije

in ker ima še vrsto lastnosti,
ki jih zahteva sodobna elektronika

VSI TELEVIZORJI PANORAMA SO V CELOTI
TRANZISTORIZIRANI!

Tudi najnovejša: PANORAMA ALFA
in PANORAMA BETA

zaslon 61 cm — VHF in UHF kanali od 2 do 68 — avtomatska sinhro-
nizacija in stabilizacija slike — neobčutljiv za nihanje napetosti od
175 do 245 V — predhodno lahko nastavimo 6 programov — trikrat
manjša poraba toka kot pri televizorjih z elektronkami — velikost
69 X 51 X 40 cm — teža 24,5 kg

Izreden garancijski rok 18 mesecev!

vaš znak

naš znak

predmet

trgovsko podjetje

Istra-benz

koper, vojkovo nabr. 10

telefoni:
centrala 22-681
direktor 21-373
komerc. sektor,
22-468
finančni sektor
splošni sektor
prodaja 21-830
skladišče 23-861
transport
plini 21-212
21-577

telegrami:
istrabenz Koper
telex:
IBENZ 34-189

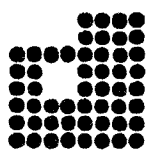
zalaga trg z nafto in naftnimi derivati na debelo in
drobno

SLOVENIJALES

LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA

lesonit
ILIRSKA BISTRICA

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

Tiska časopise, revije, knjige, publika-
cije, razglednice, prospekte in reklam-
ne tiskovine.*

Izdeluje enobarvne in večbarvne kli-
šeje v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani
obrat za večbarvni tisk, lakirnica in
plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik
»DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NASI
RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP,
revijo JANA, ZABAVNIK

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA
CESTA NA VRHOVCE
TELEFONI: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-893, CENTRALA 23-06, KOMERCIJALA 20-965
OBRAČUNI: VIČ 22-839, BUDUČ 20-986, OPEKA 22-942, IN PROJEKTI 51-894
TEKOČI RAČUN. PRI MB V LJUBLJANI ŠT. 501-1430/3 POŠTNI PREDAL 14-1

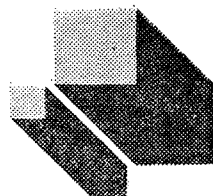
61000 LJUBLJANA, CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

vse vrste opečnih izdelkov za nosilne, predelne stene in strope ter ostali gradbeni
material — apno, cement, betonsko železo, dimne tuljave, Schiedel dimnike, beton-
ske strešnike itd.

Iz nove Tovarne keramičnih ploščic v Račjem selu pa kvalitetne sinter glazirane in
neglazirane keramične ploščice.

Informacije na tel. 61-965, 61-802, 58-546.

**GORIŠKE
OPEKARNE**

p. o. Bukovica 1
65292 Renče

KERAMIX

tovarna talnih ploščic
65293 VOLČJA DRAGA

telefon: (065) 72-611, 72-622

dir.: (065) 72-644

telex: 34383 — YU GOROP

Kdo smo?

Smo ena največjih opekarn v državi in smo v tem letu pričeli s proiz-
vodnjo talnih keramičnih ploščic v novi tovarni KERAMIX.

Kje smo?

Naša nova tovarna KERAMIX je locirana v Volčji dragi blizu Nove
Gorice.

Kaj izdelujemo?

Izdelujemo talne glazirane in neglazirane ploščice po postopku en-
kratnega žganja. To so sinter ploščice s skupnim imenom MONOSINT.

Zakaj sinter ploščice?

Ker je tehnologija povsem nova. Ker je izdelek visokokvaliteten. Ker
so zahteve po tako kvalitetnih izdelkih vedno večje in da lahko nudi-
mo potrošniku zraven stenskih, stropnih, strešnih, fasadnih ter vseh
drugih kvalitetnih opečnih izdelkov še visokokvalitetna tla.

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 061-791 200 telex 31167

**SALON POHIŠTVA BREST
CERKNICA**

tel.: 061 791-200

**PRODAJALNA BREST
MARIBOR,
KNEZA KOCLJA 6**

tel.: 062 21-495

**KUHINJE, DNEVNE SOBE,
SPALNICE, SAMSKE SOBE,
STOLI, SEDEŽNE
GARNITURE,
KOPALNIŠKI PROGRAM**

UGODNI KREDITNI POGOJI:

- KREDIT DO 30.000.- DIN
- POLOG 10%
- ZA DEVIZE 5% POPUST,
- DOSTAVA POHIŠTVA NA DOM
BREZPLAČNA NE GLEDE
NA ODDALJENOST KRAJA

SUROVINA

Maribor, Pobreška c. 20 —
uvoz-izvoz — telefon 24-771,
telex 33-194

odkupi

po najvišjih dnevnih cenah vse vrste industrijskih odpadkov:
železo, litino, pločevino, vse vrste kovin, papir, gumo, steklo in ostale odpadke iz
proizvodnje in široke potrošnje;

prodaja

po konkurenčnih cenah razne uporabne odpadke, kvalitetno čistilno volno, polirne
in brusne plošče ter tapetniško vato.
Obiščite nas in prepričali se boste!

TAM TOVARNA AVTOMOBILOV IN MOTORJEV MARIBOR n. sol. o.
tozd avtoobnova maribor b. o.

sedež: Maribor, Tržaška cesta 40
telefon:
h. c. 33-361
direktor 31-461
komerciala 31-462

generalna, srednja in tekoča popravila vseh vrst avtomobilov in priklonnikov ter
stabilnih in agregatnih motorjev

servis: TAM in Magirus-Deutz

TRGOAVTO

trgovina, servis, zastopstvo tujih firm o. sol. o. — Koper, JLA 25

Prodaja rezervnih delov za osebna in tovorna vozila.
Servisiranje vozil

Veliko izbiri stavbenega pohištva, parketa, salonita, opeke, bitumenskih izdelkov,
teraco plošč, cementa, keramičnih ploščic, peči za centralno kurjavo in drugega
gradbenega materiala ter premoga in strešne konstrukcije po naročilu vam nudi

dom-smreka

GRADBENI MATERIAL — KURIVO — LES — POSTNI PREDAL — TELEFON M. C. 26-581 — ZIRO RACUN 51800-501-10041

TRGOVSKO IN PROIZVODNO
PODJETJE MARIBOR, p. o.
Maribor, Valvazorjeva ul. 12 a

n. sol. o.

MARIBOR,
IZTOKOVA ULICA 30

Telefon centrala 23-361
Poštna št. 62101 Maribor 1

**vzdržuje,
gradi,
rekonstrui-
ra ceste
in ostale
prometne
površine**

INDUSTRIJA GOSTINSKE OPREME

LJUBLJANA — JUGOSLAVIJA

PODJETJE ZA PROJEKTIRANJE, IZDELAVO IN MONTAŽO OPREME ZA VSE VRSTE KUHINJ, SAMOPOSTREŽNIH
RESTAVRACIJ IN GOSTINSKIH OBRATOV

uprava: Trnovski pristan 8, telefon: h. c. 20-869, 21-747, direktor: 22-778, komerciala:
24-415, servis: interno 05, telegram: IGO Ljubljana, tekoči račun: KB 501-1-502-3

**kombinirani — toplotni — hlajeni —
nevtralni elementi — gostinski hlajeni
pulti. Plinski — butanski — električni
kuhinjski elementi — gradbeno
ključavničarstvo — usluge**

**Ob 25-letnici podjetja iskreno
čestitamo vsem delovnim ljudem,
članom kolektiva in poslovnim
prijateljem.**

Noben napor za obrambo domovine ni prevelik

V zadnjih dveh letih po sprejemu Ustave smo priča korenitim spremembam na področju teritorialne obrambe. Tudi novi »Zakon o ljudski obrambi v SR Sloveniji«, ki ga je republiška skupščina sprejela včeraj, bo prinesel marsikaj novega tudi v enote teritorialne obrambe. »Teritorialna obramba je sestavni del ljudske obrambe v republiki in oboroženih sil SFRJ ter je najširša oblika pripravljanja in organiziranja delovnih ljudi in občanov za oborožen odpor. Načrtovanje v teritorialni obrambi zagotavlja enotnost oboroženih sil in učinkovito pripravljanje in usposabljanje teritorialne obrambe za izvajanje oboroženega boja. Teritorialna obramba je sestavljena iz štabov, enot in zavodov, ki jih ustanavljajo republika in občine ter mestne oziroma regionalne skupnosti. Lahko pa jih ustanavljajo tudi krajevne skupnosti temeljne in druge organizacije združenega dela ...

Čeprav zakon še ni sprejet, v naši republiki že ustanavljajo Centre za vzgojo teritorialnih enot. In desetina predstavnikov sedme sile (lahko bi nas bilo več) se nas je odzvala povabilu Glavnega štaba SR Slovenije za SLO na obisk vzgojnega centra teritorialne obrambe na Kočevskem.

Tabor na eni izmed jas sredi kočevskih gozdov, ki je zaživel letos prvič, je nadvse vzorno urejen. Njegovi prvi »prebivalci«, katerim je veljal obisk, so bili pripadniki enote teritorialne obrambe iz Novega mesta; bili so na sedemdnemurnem urjenju. V tabor smo prišli, ko je bila enota že »na delu«; izpolnjevala je šolske bojne naloge precej zunaj tabora, zato smo do kosila prebili v predavalnici pod platneno streho v pogovoru s starešinami enote ter z Antonom Kraševcem in generalmajorjem Brankom Jerkičem iz GS SRS za SLO.

Usposabljanje enot teritorialne obrambe SR Slovenije za oboroženi boj v splošni ljudski obrambni vojni predstavlja pomemben sestavni del priprav naše družbe na obrambo. Razvejana teritorialna obramba pa že zaradi množičnosti terja posebne učnovzgojne centre. Po sedanjem srednje-ročnem načrtu, ki so ga začeli izvajati v enotah teritorialne obrambe, bo vsaka enota v petih letih preživela od sedem do deset dni na takšnem poligonu oziroma učnovzgojnem centru. Ker takšno vojaško strokovno urjenje in vzgoja, ki sta še kako pomembna in potrebna, ni poceni (ureditev centra, nadomestila OD), je program dela s takšnimi enotami dokaj napet. Teritorialci praktično opravijo v sedmih oziroma desetih dneh domala vse tiste vaje, ki jih redni vojniki opravljajo nekaj mesecev.

MLADINCI — PROSTOVOLJCI SO VNESLI SVEŽINO

Resda je kočevska občina podarila zemljišče za ureditev tega tabora, pa uredi-

tev plačenega naselja, z umivalnicami, sanitarijami, lastnim vodovodom in elektriko, streliščem in še z marsičem, kar sodi zraven, ni bilo poceni. Zato se bo treba prizadevati, da bo tudi ta vzgojni center teritorialne obrambe smotrno izkoriščen. Zato ni slučaj, da so si center ogledali ter se seznanili z delom v njem tudi člani svetov za ljudsko obrambo, delegati družbenopolitičnih organizacij in skupnosti dolejskih občin ter drugi. Morda bi bilo prav, da bi v poletnih mesecih taki učni centri postali nekajdnevno domovanje študentov pa tudi mladinskih pohodnih enot, ki bi tu, in ne več samo v vojašnicah, praktično osvajali vojaško abecedo.

»Ne boste verjeli, toda že prvi dan smo postali tovariški, enoten in trden vojaški kolektiv«, je začel pripoved eden izmed starešin tabora. »Tu smo se zbrali ljudje raznih poklicev in starosti, pa tudi spolov. Prej v dolini in v mestu se nismo tako poznali, niti ne prekaljeni vojščaki med seboj, kaj šele z mladinci prostovoljci. Vojaški način življenja in pa seveda zavestna skrb za čim popolnejšo usposobitev za obrambo domovine sta nas neverjetno zblížala. In glede mladih? Moram reči, da so mladinke in mladinci prostovoljci, za katere je vojaško življenje v taboru popolnoma novo doživetje, vnesli v enoto precej svežine. Samo primer: ko gremo na vadišče ali se vračamo z njega, da ne omenjam tabornih ognjev, prepevajo partizanske pesmi in pesem vsi povzamemo! Res prizadevnost in vzornost pri izpolnjevanju dokaj napornih nalog nam je v veliko zadovoljstvo, hkrati pa nas obnašanje mladincev prostovoljcev navdaja tudi s ponosom, saj imamo po stremeljenjih

in idealih prav takšno mladino, kot je bila v času najtežje narodove preizkušnje v zgodovini doslej — med NOB!« je povedal med drugim eden vodilnih tovarišev enote teritorialne obrambe.

VERZI IN FILM STA »KRIVCA«

Po pogovorih v štabu, ogledu tabora in izdatnem kosilu, smo novinarji in fotoreporterji imeli »na razpolago teritorialce« za pogovore, kasneje pa odšli z njimi tudi na vadišče. Na obrazih teritorialcev ni bilo izrazov malodušja, češ saj gre le za »izpolnjevanje dolžnosti«, ki jih nalaga življenje v taboru. Iz iskrenih besed sogovornikov so prevevali čut za odgovornost, resnost in spoznanje, da je izvajanje nalog zadanega učnega programa odvisno od vsakega posameznika. To je potrdila tudi Anka Tomšič, ena izmed sedmih mladink prostovoljk v tej enoti, dijakinja medicinske šole v Novem mestu, ki si je kot bolničarka skupno z drugimi vrstnicami in vrstniki ter starejšimi tovariši pridobila v razmeroma kratkem času mnogo znanja in izkušenj.

»Veste, zanima me poezija, pišem pesmi in recitiram. To je moje veliko veselje, in naša šola sodeluje z eno od novomeških vojaških pošt. Tako sem začela »od zunaj« spoznavati vojaško življenje in ko sem v domu JLA videla film Pogumna dekleta o mariborskih teritorialkah, sem si zaželela spoznati vojaško življenje tudi »od znotraj«, še več — vključiti se vanj. Takoj sem se odločila za prostovoljni vstop v enoto teritorialne obrambe. In vesela, ponosna sem, da sem bila izbrana za to urjenje, v tem taboru, kjer je izvrstno tovarštvo. Tu smo mladinke povsem enakopravne in ni primerov protekcije, da bi prej prišle na vrsto pri kotlu. Potrpežljivo čakamo, da pridemo na vrsto. V kulturnih programih ob tabornih ognjih pa z verzi in pesmijo »izsilimo« prednost. Zelim si, da bi še dolgo ostala v tej enoti, da bi se nam pridružilo še več mladink prostovoljk, saj so med NOB tudi mladinke in žene pripevale nemajhen delež.«

HOČEM POSTATI MITRALJEZEC

Čeprav je tabor sredi kočevskih gozdov, teritorialci niso odrezani od sveta. Redno dobivajo časopise, tako da se seznanjajo z dogodki doma in v svetu, v platneni dvorani je televizor, radijska poročila posreduje teritorialcem prek številnih zvočnikov radijska postaja »Rog-76«, kakor se imenuje tudi interno glasilo, v katerem so tudi imena dnevno pohvaljenih vojakov, glasilo s pestro in bogato vsebino, za notranje obveščanje pa imajo tudi več stenčarov. Najbolj brana rubrika je nedvomno seznam tisti dan pohvaljenih vojakov. Tudi 23-letni Branko Gliha, elektrotehnik, mladinec prostovoljec, je bil med njimi, vendar je v pogovoru skromno zamolčal pohvalo. »Ob vključitvi v enoto sem bil dolžen za puško, vendar je bila moja davna želja, da bi postal mitraljezec. Veste, kadrovski rok bi moral že odslužiti, pa ga zaradi bolezni verjetno ne bom, zato sem bil sprejet kot mladinec prostovoljec, saj je obramba domovine dolžnost vseh nas. No, poslušal sem prijatelje, ki so se vrnili iz JLA, kako naporno je biti puškomitraljezec. In ko sem dobil poziv za to vajo, nisem mogel potešiti želje, da bi puško zamenjal za puškomitraljez. Vse je že kazalo, da ga ne bom dobil, toda ko sem pri vseh tovariših v štabu vztrajno prosil in celo zahteval, sem danes po zašlugi tovariša Janka Gregoriča le puškomitraljezec. Povedati moram, da po treh

dneh ne občutim posebnih naporov, čeprav sem z njim že veliko pretekel in preplazil in spoznal njegovo tehniko; z zavezanimi očmi ga res še ne razstavim, vendar sem prepričan, da bi odpravil na položaju s svojim novim prijateljem vse zastoje, ki bi nastali v morebitnem spopadu. Veste, zavedam se Titovih besed, ko je dejal, da naj delamo tako, kot da bo večno mir, vendar se pripravljamo, kot da bo jutri vojna. Resda je naš delavnik v taboru oziroma učni načrt precej napet, toda za obrambo domovine ni noben napor prevelik. Vsi naporji so ob večernih tabornih ognjih pozabljeni.«

Tudi ta dan je bil sklenjen s pesmijo in verzi revolucije ob tabornem ognju, ki ga je prižgal narodni heroj Jože Boidan-Silni in obudil teritorialcem nekaj dogodkov iz dni narodnoosvobodilnega boja.

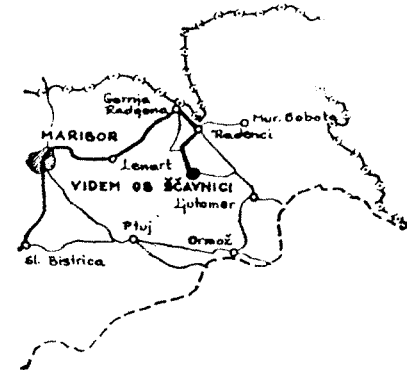
TEKST IN FOTO:
STAS

PREBERITE

POZIV

nekdanjim članom Njive, Triglava, Društva doma visokošolk, Slovenskega kluba, Brazde ter Društva kmečkih fantov in deklet, da se udeležijo odkritja spomenika Silviri Tomasini — Slovenki, ki bo 10. oktobra 1976 ob 10.30 v Vidmu ob Ščavnici.

Odhod avtobusa z znižano voznino iz Ljubljane bo javljen naknadno. Vabljeni ste tudi na osrednjo proslavo občinskega praznika Gornja Radgona v Apačah, ki bo 16. oktobra 1976.

Pripominjamo, da je najboljša cestna povezava preko Maribora, Lenarta, Gornje Radgone in Radencev, od koder je do Vidma 11 km asfaltirane ceste čez Kapelo.

PRIPRAVLJALNI ODBOR

VABILO

ZB NOV Pobegi—Čezarji prireja skupaj z družbenopolitičnimi organizacijami že tradicionalno spominsko slovesnost v spomin žrtvam nemške požigalne ofenzive, ki bo 2. oktobra ob 16. uri pred spomenikom padlim. Govoril bo Julij Beltram, nekdanji predsednik Istrskega okrožnega ljudskega odbora, v kulturnem programu pa bo sodeloval pevski zbor iz Izole, godba na pihala iz Prilivora ter učenci osnovne šole Prade.

ZB NOV POBEGI—ČEZARJI

YUGOTOURS

LJUBLJANA, Titova 36/9 nad,
telefon 322-458, 321-794

Za bralce TV 15 organiziramo potovanje v
LENINGRAD — MOSKVO od 4. do 11. novembra 1976

1.—4. dan LENINGRAD

Polet letala z ljubljanskega letališča direktno proti Leningradu ob 16. uri. V Leningradu si ogledate križarko Avrora, Piskarjevsko pokopališče, Ermitaž, stolnico sv. Izaka, Petropavlovsko trdnjavo, Nevski prospekt, carski dvorec v Puškinovem. Četrtega dne prevoz s spalnikom v Moskvo.

4.—8. dan. MOSKVA

Ogledate si Kremelj z muzeji, Rdeči trg, Leninov mavzolej, Tretjakovsko galerijo, muzej-panoramo Borodinske bitke, razstavo dosežkov narodov ZSSR (paviljon Kozmos). Možnost ogleda parade ob obletnici oktobrske revolucije. Osmega dne polet iz Moskve direktno v Ljubljano, kamor prispete ob 15.30.

CENA ZA BRALCE TV 15 SAMO 3450 din.

MOŽNOST PLACILA V 6 MESEČNIH OBROKIH
Bivanje v hotelih A kategorije s polnimi pensioni.

odrežite kupon in ga pošljite na Yugotours

Kupon TV 15

Ime in priimek

Naslov

Za potovanje prijavljam

Način plačila

gotovina

kredit

akontacijo din 1472 pošljite po poštni nakaznici na naslov Yugotoursa.

Bilo je to naše prvo srečanje. Še več. Drug za drugega skoraj nismo vedeli. Zato zapisano ne gre jemati kot celostno predstavitev dejavnosti mladit iz Lipniške doline, marveč kot skupek iskrenih in dobronamernih misli, povedanih na spoznavnem tovariškem pomenku.

Pomenku, ki nas je spravil v prijetno voljo, saj smo se počutili kot svoji med svojimi.

Hkrati pa nam je bilo hudo, da nismo z večkratnimi obiski v tem delu slovenske zemlje, lepem, a nekoliko odmaknjenem, in z zapisi o življenju mladit v tej dolini, vsaj malo prispevali k temu, da bi se nekatere dobre stvari premaknile na bolje, kar je bila tudi osrednja želja naših današnjih gostov. Po tistem vodilu iz programa ZKJ, ki pravi: Nič, kar je bilo ustvarjenega, ne sme biti za nas toliko sveto, da bi ne moglo biti preseženo in da ne bi odstopilo mesto tistemu, kar je še bolj napredno, še bolj svobodno, še bolj ljudsko!

In še naučili bi se marsikaj.

Tudi samokritičnosti, odločne in brez odstopanja. Pa z enim samim ciljem, kar so mladit iz Lipniške doline v pogovoru še posebej poudarili, da se gre naprej v tem revolucionarnem boju, ki smo mu priča danes in ki zahteva nenehno dejavno prisotnost vseh nas, še toliko bolj njih, mladit nosilcev dogajanj v naši samoupravni socialistični družbi.

Toliko o uvodnih vtisih.

In s kom smo se pogovarjali? Damjan Zbontar je sekretar OO ZKS »Plamen«, podjetja iz Kroke. Z nami sta bila tudi Boris Ljubič, predsednik ZSMS Radovljica, ki v sedemnajstih krajevnih skupnostih združuje sedeminstirideset OO ZSMS in med njimi tudi pet iz Lipniške doline, ter Drago Rozman, predstavnik OK SZDL Radovljica. Iz Lancova je prišel Franc Erman, Kropo sta zastopala Marjan Butorac in Jože Galič, da ne govorimo o Kamni gorici in njenih štirih predstavnikih, Branku Kržišniku, Milanu Perčiču, Dušanu Kozjeku in Romanu Horvatu. Manjkali so le mladit iz OO ZSMS Podnart in OO ZSMS Dobrova,

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE
REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

V OGLEDALU NAŠEGA ČASA

In vendar je vaše seme pognalo

Ondan smo se pogovarjali z mladimi iz Lipniške doline

ki so organizacije prihodnosti, kot so jih tovariško ocenili tovariši.

»Udeležbo na takšnem pogovoru smo vzeli kot obveznost,« se je glasil odgovor, ko smo se, zakaj ne bi to povedali, kar začudili tako številni odzivnosti.

Potem so si misli tako hitro podajale roko, da smo jim komaj sledili. Le kje bi začeli? Morda s tistim predlogom oziroma ognjevit željo po tradicionalnem pohodu na Vodiško planino, kjer stoji partizanski dom... na katerem bi razvijali in negovali revolucionarne tradicije, krepili socialistično zavest najmlajših iz Lipniške doline.

»Da bi ne hodili nabirat šmarnice!«

se je dobesedno razjezil Branko iz Kamne gorice, iz organizacije mladit, ki je v svojem desetletnem delovanju samo enkrat izgubila mesto najboljše v Lipniški dolini.

Šmarnice? In zdaj je pogovor zavil v smer, v kateri so si bili vsi prisotni enotnega mnenja. Mnenja, ki je potrdilo, da mladit iz Lipniške doline niso ravnodušni do tega, kar se dogaja okoli njih. Tudi sami s seboj in s svojim delom niso zadovoljni in ne z doseženimi rezultati, samokritični so, to so nekajkrat ponovili, pa so lahko kritični tudi do drugih.

Bila je to želja, da bi se v osnovni šoli v Lipniški dolini nekaj premaknilo... Da bi z roko v roki, kot

so dejali, vzgajali najmlajši rod. (Ob tem so mimogrede potožili, da v niti eni izmed krajevnih skupnosti ni doma družbenopolitičnih organizacij in da za ureditev tega perečega vprašanja tudi ni pravega posluha!).

In tu je že predlog mladit: organizacija mladinskih ur, ki naj bi jim enkrat ali dvakrat mesečno prisluhnili učence in učenci od šestega razreda naprej.

Gre za družbenopolitično usposabljanje najmlajših, ki je po besedah naših sogovornikov, nekoliko postavljeno. Gre za predajo štafetne palice, ob pravem času in v prave roke. In na koga naj bi se obrnili s to željo, če ne na šolo? V vsaki družbi in v naši še toliko bolj, je šola vzgojni in ne samo izobraževalni dejavnik, prosvetni delavec pa tisti, ki je pred družbo odgovoren ne samo za znanje in strokovno izobrazbo, marveč tudi za podobo generacije, ki mu je zaupana.

Se bi lahko pisali o mladimi iz Lipniške doline. Pripravljeni so delati, pravijo, in mislijo, da niso povsem izkoriščeni. Mislijo tudi, da se Lipniška dolina premalo zaveda, da so neolčljivi del krajevine, občinske samouprave. Sicer pa smo se srečali v predvolilnem obdobju, saj je bilo samo dan poprej ugotovljeno, da je kandidacijski postopek potekal v najlepšem redu. Da mladit iz Lipniške doline od novega vodstva mnogo pričakujejo, pa menda ni potrebno posebej poudarjati. Zato so ga tudi izvolili. Kot ne dejstva, da so v našem delegatskem sistemu mlademu človeku vedno bolj in bolj dane možnosti, da se izkaže in dokaže.

Konec koncev je vendarle od njih samih odvisno, kar so tudi poudarili v pogovoru, kako bodo to možnost izkoristili.

Domov smo se vračali mimo Srednje Dobrave, kjer smo se ustavili pred spominskim obeležjem narodnoosvobodilnega boja. »In vendar je vaše seme pognalo,« piše na njem. Ne le pognalo, tudi obrodilo je, vsaj v Lipniški dolini. Vsaj tako se nam je dozdevalo.

Danes smo prepričani, da je tako.

MILENA STRAJNAR

»Rodila sem se v Renčah, kjer so živeli delavci in bajtarji, ki so že v začetku tega stoletja prinesli v vas proletarski duh,« je začela tovarišica Dostana Dodič, roj. Mozetič. »In ta revolucionarni duh se je krepil iz leta v leto, se prenašal iz roda v rod.«

Tudi njen oče Martin Mozetič je bil naprednjak in že od leta 1941 član partije. Delal je tudi v OF. Zaradi izdaje so ga aretirali in poslali v zapore v Rim. Prav takrat, marca 1943. leta, so v Renčah aretirali tudi druge člane njegove družine, ženo Gabrijelo ter hčerki Dostano in Voljico. Ponoči so vdrli v stanovanje in prestrašena Dostana je hitro pograbila kup protifašistične literature, ki jo je imela v sobi in jo skrilala pod bluzo. Prepričana je bila, da bodo samo preiskali stanovanje, a so jih odvedli na policijsko postajo sredi vasi in jih zaprli v eno izmed celic.

Zidovi so bili debeli in vlažni. Ležišča so bila na tleh in samo nekaj slame na njih. Dostana je potegnila izza pasu literaturo in jo razdelila. Vsaka izmed jetnic je pojedla del, samo da je ne bi dobili fašisti.

Tudi prvega zasliševanja se tovarišica Dostana dobro spominja. Hoteli so vedeti, s kom so povezane. Vse tri so zanimalo sodelovanje s partizani. Zato so pripeljali na postajo neko mater s sinom, ki so ju slučajno aretirali in prisilili dečka, da je krivo pričal. Trdil je, da je videl aretiranke, kako so prenašale hrano za partizane. Verjetno so fanta iz Oljševeka zelo strahovali in ga k temu dobesedno prisilili.

Tri dni niso dobile niti zalogaja hrane niti kapljice vode.

Potem so najprej poklicali Dostano. Od nje so zahtevali, naj pove imena simpatizerjev v vasi. Ker ni črhnila niti besede, so ji nenadoma strgali bluzo in začutili je ostro bolečino. Še vsa omočena od strahu in gladu ter žeje, se sprva ni zavedala, kaj se je pravzaprav zgodilo. Ko je pogledala na levo ramo, ki jo je zaboletela, je zagledala zabodeno injekcijsko iglo. Čutila je nenadno slabost in zdelo se ji je, da pada. Pri-

TV-15 ZA MLADINO

Vsi smo trpeli

»Kaj bi vam še povedala? Želja po slovenski besedi je bila močnejša od strahu... Tako je bilo!«

vlekli so jo nazaj v celico in odpeljali sestro. Ko so sestro prinesli nazaj nezavestno, je začela mama kričati in zmerjati. Ni mogla zdržati. Njeno trpljenje je prekipelo. Dostana jo je komaj umirila.

Noč, ki je sledila, je bila še strašnejša. Iz sosednje sobe, kjer so bili zaprti moški, so prihajali obupni glasovi, ki so parali živce. Mučenec je moral preživljati strašne muke. Ni preživel noči in proti jutru so hirajoči glasovi junaka pojenjali. Zavedni Slovence iz Gračišča ni spregovoril.

Potem so jih odpeljali v Trst k jezuitom. Pognali so jih v sobo, kjer je bilo petinštirideset zapornic. Ležišča so bila drug ob drugem, da so se komaj obračale. V sobi je mrgolelo steno in uši. V celici je bila tudi »kibla«, iz katere je strašno smrdelo, zrak pa je prihajal samo iz majhne line.

Dostanino mamo so kmalu odpeljali v koncentracijsko taborišče v Frascati, Dostana in Voljica pa sta ostali v Trstu.

Tudi tu so se vrstila zasliševanja z mučenjem. Posebno hudo je bilo pričakanje na mučenje. Hujše kot udarci. Proti večeru je vedno med zapornicami zaplavala zla slutnja. To je bil strašen psihični pritisk. Tako se tovarišica Dodičeva spominja rekega

Dostana Dodič, rojena Mozetič

mučnega dogodka, ko se je v celico vrnila neka zapornica, ki so jo zasliševali. Čez noč je zblaznela. Zapornice so zvedele, da so jo slekli in nanjo spustili vojaškega psa. Ženska je bila obgrizena po vsem telesu. Zapornicam se je ob pogledu nanjo trgalo srce.

Po kapitulaciji Italije so tržaški aktivisti Dostani in Voljici Mozetič poma-

gali, da sta srečno prišli iz Trsta. Pospremili so ju do Opčin in že pri Stanjelu sta srečali prve partizane... Bili sta presrečani. Srce jima je hitreje bilo. Vse veselje in sreča pa je splahnela, ko sta prišli domov. Stopili sta v prazno, opustošeno hišo. Medtem ko sta bili zaprti, je v hiši živela neka italijanska družina, ki je iz hiše odnesla vse, kar se je dalo. Že dan po prihodu so sestram prišli povedat vaščani, da se je v vas skrivoma vrnil oče. Z besedami se tudi ne da opisati srečanja z materjo, ki se je vrnila iz taborišča.

Bilo je to oktobra 1943. leta.

In od tega dne dalje so vsi Mozetičevi organizirano delovali v narodnoosvobodilnem gibanju: mama v AFŽ, oče je postal predsednik narodnoosvobodilnega odbora v Renčah, Dostana in Voljica pa sta bili aktivni na področju kulture in prosvete. Tudi domačijo so zapustili, ker so Nemci večkrat iskali očeta in od takrat so bila njihova prebivališča številni bunkerji.

»Bili ste partizanska učiteljica?«

»Kaj bi vam še povedala? Želja po slovenski besedi je bila močnejša od strahu... Tako je bilo!« je odgovorila tovarišica Dostana. »Naj se je zgodilo kakorkoli, otroci so redno obiskovali šolo. To so bili mali junaki, ki so vsak dan gledali grozodejstvom v oči. Danes so to že odrasli izobraženi delavci naše samoupravne socialistične domovine, očetje in matere svojih družin. Njihovi otroci pa svobodno obiskujejo šolo v materinem jeziku, zahvaljujoč narodnoosvobodilnemu boju.«

Poslovil sem se. Zdi se mi, da se tovarišica Dodičeva od tistih dni ni dosti spremenila. Nadvse ima rada otroke, domovino. »Čeprav sem upokojena se še rada odzovem učiteljevanju v oddaljeni vasi Gračišče. Otroci so bili mo- je življenje.«

Zapisal sem samo nekaj spominov iz njenega življenja.

SLAVKO HREN

Bila je heroj

»Veš, mama, ko bomo zmagovito končali našo borbo, bom šla študirat. Tako rada bi študirala!«

Naša šola v Stožicah nosi ime Danile Kumar-Andreje, narodnega heroja. Za svobodo je padla pod Lubnikom nad Skofjo Loko, njeni posmrtni ostanki pa so shranjeni v grobnici prvoborcev na Stožicah... Pred kratkim smo obiskali Danilino mamo in zapisali njeno pripoved.

»Ali je bila Danila pridna učenka?«

— Zelo rada je hodila v šolo. Prvi razred je obiskovala v Kojškem, rojstnem kraju, ki je bil po prvi svetovni vojni s krivično pogodbo dodeljen fašistični Italiji. Moj mož Andrej je zelo trpel, ko je Danila odšla v osnovno šolo, ki so jo fašisti izkoriščali za vzgojo mladine v fašističnem duhu. Leta 1928 mu je uspelo priskrbeti ponarejen potni list za vso družino in tako smo prišli v Jugoslavijo.

»Vidva, moja otroka, že ne bosta Italijanka. Ne bodo vaju potujčevali fašisti!« je ves ponosen in srečen vzkliknil, ko smo se pripeljali v Jugoslavijo.

Tako je Danila prišla sredi šolskega leta v prvi razred osnovne šole na Jezici. Ni ji bilo lahko, ko se je znašla med neznanimi vrstniki, pa še narečje ji je delalo preglavice. Po uspešno opravljeni diplomji na meščanski šoli v Ljubljani je Danila želela nadaljevati študij. Povsod, kamor je vložila prošnjo za sprejem, je dobila odklonilni odgovor. Rekli so ji, da ženska ne potrebuje visoke izobrazbe. Tako so njeni upi splavali po vodi. S težkim srcem je opustila misel o nadaljnjem šolanju. Oditi je morala v uk in srečo je imela, da je dobila mesto vajenke v trgovini s papirjem in pisarniškimi potrebščinami, čeprav misel na študij ni nikoli zamrla.

»Veš, mama, ko bomo zmagovito končali našo borbo, bom šla študirat. Tako rada bi študirala!« mi je rekla konec 1943. leta, ko me je sredi vojne vihere obiskala na Primorskem, v tiskarni »Ančka 222«, ki je delovala v podzemnem bunkerju na Vogrskem pri Gorici.

»Ali je imela Danila dosti prijateljev?«

— Kjerkoli je živel in delala, je hitro našla prijatelje in prijateljice. Celo gospodinja pri Tičarju je bila do nje pozorna in jo je za njeno vestno delo večkrat posebej nagradila. Prav iskreni prijateljski stiki s sodelavci v trgovini in široko znanstvo tudi po drugih sorodnih trgovinah, ji je omogočilo v prvih dneh okupacije organizirati zelo uspešno zbiranje materiala za prve partizanske tiskarne. Tudi ko je prišla v partizanske vrste v Tomšičevo udarno

nil in reševal, če bi bilo potrebno. Tuna terenu pa sem tako sama.«

Težko je bilo njeno slovo od Tomšičeve brigade, kot da je slutila, da bo padla, ko bo na terenu opravljala pomembno in odgovorno funkcijo.

»Ali je rada brala knjige?«

— Vsak prosti čas je izkoristila za branje. Segala je tudi po knjigah, ki jih je stara Jugoslavija prepovedala, ker so pisale resnico o zatiranju delavskega razreda. Velikokrat sem jo zalotila s knjigo v postelji, ko bi morala že zadržaj spati. Nekaj let pred drugo

Danila Kumar — Andreja

svetovno vojno pa je brala tudi marksistično literaturo, ki ji jo je prinesel oče Andrej. Te knjige so ji razkrivale življenje in jo pripravljale za revolucionarno delo.

»Ali se spominjate kakšnega dogodka pred drugo svetovno vojno?«

— Ko je bila stara 17 let je že javno nastopala pred množico. Spominjam se, da je govorila na Limbarski gori nad Moravčami. Tedaj so se zbrali na delavskem izletu ljudje iz Ljubljane in okolice. Okoli tisoč jih je bilo. Danila je stopila na oder in začela uradno govoriti o krivicah, ki jih trpita delavec in kmet. Tedaj so nastopili orožniki in ji preprečili, da bi nadaljevala. Tudi na policiji se je morala zagovarjati. To je ni prestrašilo. Nadaljevala je z revolucionarnim delom. Tudi razpad stare Jugoslavije jo ni presenetil, saj je znala hitro zbrati okoli sebe zaupne ljudi, s katerimi je netila narodni upor.

»Kakšno dekle je bila Danila?«

— Bila je veselo dekle. Rada je plesala in se veselila. Tudi težave je znala prenašati z dobro voljo. Ko je imela 17 let, so jo prvič aretirali. Takrat so aretirali tudi mene. Z Danilo sva bili na sestanku sredi polja blizu vodovoda v Klečah. Na sestanku smo se pogovarjali o zbiranju pomoči za španske revolucionarje. Danila se ni ustirala, čeprav je imela obremenilni listič. Pogoltnila ga je in tako rešila življenja vsem tistim, katerih imena so bila zapisana na lističu. S svojim vedrim obnašanjem in mladostjo je preslepila policaje, pa so jo po treh dneh izpustili. Tudi v brigadi je z dobro voljo lajšala tovarišem hude ure naporov, lakote, mraza. Znala je vzpodbuditi tovariše, da so v najhujših trenutkih zapeli borbeno pesem ter tako laže previhrali viharje težav in naporov.

»Kakšen poklic si je želela?«

— Želela je postati arhitektka... Kaj si je želela študirati po vojni, pravzaprav ne vem, saj za pogovore o tem nisva imeli časa. Pisala pa mi o tem tudi ni nikoli. Vem samo to, da si je neizmerno želela študirati. To željo ji je preprečila sovražna krogla, ki ji je prebilo mlado, hrabro, ponosno in dobro srce.

»SOLAR IZ STOŽIC«
GLASILO OŠ
DANILE KUMAR-ANDREJE,
LJUBLJANA

TV-15 ZA MLADINO

Kurir Miha

»Res, veliko so žrtvovali ti naši fantje! Pomisli, kljub mukam ni izdal tovarišev!«

Oče se je naslonil na mizo in začel pripovedovati.

To je bil dogodek, ki se ga spominja iz vojnih dni. Rodil se je leta 1944, že proti koncu vojne. Oče je imel še le štirinajst let in je bil eden izmed mnogih otrok v družini na Livku na Primorskem, blizu meje z Italijo.

»Veš, čez livške Ravni je vodila kurirska pot. Kurirji so prenočevali v hiši, kjer so živeli moji sorodniki. Ker so ti potrebovali pomoč pri delu, me je oče napotil tja. Pri njih je bila samo ena moška sila, že osiveli gospodar. No, in takrat sem spoznal kurirja Miha. Vsi smo ga imeli radi, saj nas je vedno razvedril s svojim šaljivim pripovedovanjem.

Pa smo na trenutke pozabili, da je na svetu vojna.

Takrat smo se odpravili spat pozno v noč. Sredi noči so me zbudili močni udarci po vratih. S strahom v srcu sem pomislil na Miha, ki je spal na podstrešju, blizu okna. Gospodar je medtem že vstal in prišel v vežo. Na ukaz je moral odpreti in v vežo se je zrinilo nekaj Nemcev z naperjenimi puškami. Na kratko so povedali, da je hiša obkoljena in da naj izročimo kurirja, nekaj pa jih je že planilo po stopnicah. Medtem sem že prišel v vežo ter nemo opazoval besne Nemce.

S strahom v srcu sem čakal, kaj se bo zgodilo.

Nenadoma sem začul grozen krik, prodirajoč skozi noč. Paral je ušesa. Vsi smo planili na dvorišče. Tam je ležal Miha, obkoljen z Nemci, ter tiho stokal od bolečin. Ko je videl, da so prišli Nemci, se je skušal s skokom skozi okno nekako rešiti. Ker okno ni bilo posebno visoko in ker je tako nesrečno padel, si je polomil obe nogi.

KRAMLJANJE

»Lepo se vam zahvaljujem za prisrčne besede v kramljanju, saj so me navdušile in vzpodbudile k nadaljnjemu sodelovanju v tem našem priljubljenem listu.« piše tovarišica Angela Prijatelj-Seme iz Kopra.

In nadaljuje:

»Objave prispevka o pionirjih iz Nemške Loke sem bila resnično vesela in tudi fotografijo, ki ste jo objavili, ste imenitno izbrali. Ti pionirji so to res zaslužili, saj je njihova požrtvovalnost za narodnoosvobodilno stvar lahko vzgled današnji mladini. Pa ne gre samo za pionirje iz Nemške Loke, tu so še pionirji iz Potoka, Fare, Osilnice, Kuželja in sosednjih krajev. Mislim, da so še premalo znani podvigi in naravnost junaška dejanja mnogih pionirjev širrom po naši domovini in upam, da naša zgodovina ne bo pozabila ovekovečiti tudi teh naših, takrat najmlajših sodelavcev v narodnoosvobodilnem boju.«

Švabi so takoj vedeli, da ne bo mogel z njimi peš v Kobarid. Jaz in gospodar sva bila edina moška, čeprav sem bil jaz še precej mlad. Komandantovo oko se je takoj ustavilo na nama. Ukazal je, da bova midva pomagala spraviti Miha v Kobarid. Edino prevozno sredstvo v bližini je bil ročni voziček, na katerega sva čim bolj obzirno naložila Miha ter ga pokrila.

Bilo je že jutro, ko smo v čudnem sprevodu, sredi Nemcev, krenili v dolino. Ranjenec je vso pot tiho ječal in pogumno prenašal bolečine, čeprav je vedno bolj bledel. Z zadnjimi močmi smo prispeli v Kobarid, kajti pot je bila dolga in utrujajoča.

Ustavili smo se v hiši, kjer je bil štab domobrancev. Ko so jim Nemci izročili Miha, me je prevzela groza, saj sem že veliko slišal o njihovih zverinskih pokolih. Smejali so se, češ, da bo ta že pel. Izpraševanje se je začelo. Miha ni niti pisnil, samo ležal je v vozičku sredi sobe ter molčal. Domobranec je pograbil bes. V desetih minutah so ga tako oklofotali, da je imel ves zabuhel obraz. Postajalo mi je slabo, kajti mučenje se je nadaljevalo. Nisem mogel prenesti tega, še posebej, ker so bili med mučitelji ljudje, ki sem jih poznal. Gospodar je opazil to mojo stisko, pa tudi mračilo se je že in je stopil k poveljniku. Ta je ugodil najini prošnji ter nama dovolil, da odideva.

Miha je umrl. Zaradi ustrelitve, so rekli. Muke, ki jih je prestajal pred smrtjo, pa so ostale v mojem srcu. Res, veliko so žrtvovali ti naši fantje. Pomisli, kljub mukam ni izdal tovarišev. Le zapomni si, da je svoboda s krvjo priborjena!« je svojo pripoved zaključil Jože Faletič, moj oče.

ANITA FALETIČ

Danes, spoštovana tovarišica Angela, objavljamo samo eno izmed risbic pionirjev iz Nemške Loke, ki ste nam jih poslali. »Dobro so vedeli, da se je treba tudi učiti.« ste zapisali v pismu. In risbica to potrjuje, mar ne? Pa hvala za sodelovanje.

Ze dolgo je tega, kar nam je Lučka Lešnik iz Maribora v pismu nekaj povedala na uho.

»V maju sem se prav gotovo najbolj razveselila velike fotografije našega dragega predsednika Tita. Na sliko se je podpisal in v pisemski ovojnici je bilo tudi pisemce s takšno vsebino: 'Želeči ti mnogo uspeha u daljnjem šolanju i radu, srdačno te pozdravljam.' Verjemite, da sem bila presrečna! Zdaj jo čvram kakor najdražji in najlepši dragulj.«

Bi nam, draga Lučka, vendarle zaupala ob kakšni priložnosti se te je spomnil tovariš Tito? Za skromnost tu skoraj ni prostora.

Lepo pozdravljeni!

Milena

TV-15 ZA MLADINO

UNIVERZA V MOSKVI

»Ker mi niso mogli ničesar dokazati«, pripoveduje Ivan Kokalj, »so me po treh mesecih izpustili. Veliko so me povpraševali po Prežihovem Vorancu. Dejal sem, da ga vsi poznajo kot dobrega človeka.«

Ko je odslužil vojaški rok, je kljub vsemu nadaljeval z revolucionarnim delom. Aprila 1932 pa so prišli žandarji ponj. Stopili so v kuhinjo, Imre pa je z izgovorom, da se bo preoblekel, šel v sobo in pobegnil. Ilegalno je odšel v Celovec, od tu pa na Dunaj, v Berlin in nato v Moskvo.

»V Moskvi so me dali jeseni na univerzo. Zame je bil glavni predmet študij nacionalnih manjšin zahoda. Med drugimi sta predavala tudi Edvard Kardelj in Aleš Bebler. To je bila univerza vse Evrope. Vsaka država je imela svoj sektor. Leta 1921 je to šolo ustanovil Lenin, razpustil pa jo je Stalin leta 1936 ravno, ko sem končal študij. Učili smo se tudi vojaških ved, zato sem bil po končani šoli podporočnik,« pripoveduje Ivan Kokalj.

INŠTRUKTOR V ŠPANIJI

Leta 1936 je 28-letni Ivan odšel v Španijo. Tja je potoval kot avstrijski državljani, seveda s ponarejenim potnim listom čez Češko, Avstrijo, Švico in Francijo. V Španiji je bil pri vojnem ministrstvu republikanske vlade inštruktor za avtomatska orožja in artilerijo. Tam sta delala skupaj z Viktorjem Kolečo, ki je tudi dobro poznal Prežihovega Voranca.

V španski republikanski vojski je bil Ivan Kokalj tako rekoč nekakšen leteči inštruktor. Ni bilo namreč časa, da bi se vojaki preden so šli v boj, dovolj dobro izurili, zato jih je Kokalj kar na fronti učil strategije, taktike in uporabe avtomatskega orožja ter topov. Bil je v tako imenovati tehnično-inštruktorski ekipi in je razen inštruktaže popravljaj tudi komplicirano orožje.

Ko se je Španija v državljanski vojni razdelila na dva dela, je bil Ivan v arzenalu v Barceloni. Pripravljaj je granate za fronto na Ebru. Tu je dočkal tudi ukaz mednarodne komisije, ki je odpoklicala internacionalne brigade iz Španije in s tem zapečatila usodo Španije, saj so fašisti še naprej dobivali okrepitev iz Nemčije in Italije.

PODOBE NAŠIH LJUDI

Odisejada po treh kontinentih

Življenjska pot Ivana Kokalja-Imreja je tako razgibana, da bi jo prav lahko primerjali s prenekaterim avanturističnim romanom, še zlasti zaradi tega, ker je vodila v vrsto evropskih, pa tudi bolj eksotičnih, azijskih in afriških držav.

Ivan Kokalj se je rodil leta 1908 na Tolstem vrhu pri Ravnah na Koroškem. Bil je sin železarja in tudi sam naj bi šel po očetovi poti. Res, izučil se je za ključavničarja, toda že kot vajenec je stopil na revolucionarno pot. Leta 1923 je bil sprejet v SKOJ in od takrat naprej opravljaj kurirsko službo za Prežihovega Voranca. Bil je posrednik za napredno literaturo, ki je prihajala iz Avstrije in jo predajal Francetu Klopčiču, ki je z avtom prihajal iz Ljubljane.

Kljub skrbni konspiraciji so ga zlasti po aretaciji Prežihovega Voranca začeli sumiti in ko je leta 1930 šel k vojakom, so ga v Plevlju (Črna gora) aretirali. Najprej so ga postavili pred vojaško sodišče v Sarajevu, potem pa ga predali civilnemu v Ljubljano.

»AVANTURA« OB NAPADU NEMCEV

Internacionalne brigade so bile po tem nameščene v taboriščih.

»Tudi jaz sem bil v takem taborišču,« obuja spomine Ivan Kokalj, »ko pa je politkomisar internacionalnih brigad, André Martie videl položaj na bojišču, nas je pozval, da kljub temu stopimo v boj in se tako vsi načrtno in brez večjih izgub umaknemo. To se je tudi res zgodilo. Takrat sem prevzel dolžnost komandanta bataljona. S pomočnikom Ivanom Kreftom sva opravila to nalogo in skupaj z drugimi smo počasi odstopali od Barcelone proti francoski meji. Podnevi smo odbijali napade, ponoči pa smo se premikali v Francijo.«

Ko so prešli mejo, so jih internirali v taborišču Saint Cyprien. V taborišču so bili tudi naši znani revolucionarji in poznejši borci Dušan Kveder, Franc Rozman-Stane, Stane

Semič-Daki, Jože Gregorič, Kosta Nadj in drugi. Tu so jih stražili Senegalci.

»Po dveh mesecih so me poklicali v Sovjetsko zvezo. Tu sem bil do napada Nemcev. Po napadu sem se takoj javil in odpotoval na fronto. Bil sem v enoti, ki je lovila padalce,« se spominja Ivan Kokalj, »v Moskvi so me pravzaprav pograjali, da sem se podal v »avanturo«, ker sem bil, tako so rekli, z ozirom na to, da sem znal več jezikov, predviden za druge politične naloge.«

UPOR V TURČIJI SPODLETI

In res so mu zaupali drugačno, a nič lažjo nalogo. Poslali so ga v Turčijo, kot agenta, ki naj bi to nevtralnemu državo zapletel v vojno. Če bi se to uresničilo, bi namreč tu nastala druga fronta, kar bi bilo vsekakor olajšanje za Sovjetsko zvezo, še zlasti po pritisku Nemcev proti Kavkazu.

Ivan Kokalj-Imre

Tako je šel Ivan Kokalj v Istanbul, kjer je sestavil nekakšen partizanski štab iz 14 Jugoslovancev — muslimanov. Turki pa so njihovo delovanje odkrili, nato pa so jih zaprli in Kokalja izgnali v Sirijo. Toda tudi tu ni našel miru. Izgnali so ga v Palestino, kjer so ga zaprli v grad kralja Davida v Jeruzalemu.

»To je čuden grad, preprežen s številnimi podzemnimi rovi,« se spominja Kokalj, »v njem je bilo zaprtih mnogo Arabcev, pravzaprav petokolonašev, ki so čakali, kdaj bodo prišli Nemci in jih bodo »osvobodili« ter jim dali oblast.«

Ivan Kokalj se je nekako rešil tega zapora. Ko je bil na svobodi, pa ni imel pravih stikov s svojim vodstvom in zato je na svojo roko delal tako, kot je mislil, da je prav. Našel je stik s kraljevo jugoslovansko vojsko in njene pripadnike na Bližnjem vzhodu začel obveščati o pravem narodnoosvobodilnem boju v Jugoslaviji. Pravi, da je veliko od teh vojakov potem prestopilo v NOV.

Ko se je vojna bližala koncu, je skupaj s temi vojniki tudi Kokalj prišel v Bari in od tam končno po 13. letni odisejadi v rodni Guštanj, za katerega je potem kot predsednik občinske skupščine, kar je bil deset let, poskrbel, da se je preimenoval v Ravne na Koroškem. B. B.

PARTIZANSKE SLOVESNOSTI POD POKROVITELJSTVOM RK ZSMS

Snežniške bolnišnice

Dandanes se je težko živeti in še težje razumeti in verjeti, da partizanske bolnišnice v snežniških gozdovih niso bile kot jih imamo danes. Bile so to skromne barake, eno takšnih so tokrat po spominih obnovili. Nemalokrat se je zgodilo, da je bolničar držal ranjenca za noge, eden od zdravnikov pa mu je »s takšno narkozo« in z navadno žago odrezal roko ali pa noge...

Se posebno velja poudariti izredno požrtvovalnost in zavednost domačinov iz Babnega polja, Prezida in okoliških vasi, skratka ljudi iz Loške doline, ki jih okupacija ni našla nepripravljene. Čeprav je okupator zverinsko pobil domala vse moške, domačije pa požgal, ni preprečil, da ne bi ženske, mladinci in mladinke pa tudi otroci neumorno pomagali našemu boju. Vso hrano, kolikor so jo pač imeli, so v pravem pomenu besede delili z ranjenci in osebjem. Brez takšnih ljudi bi se snežniške bolnišnice težko obdržale...

Posebno zanimiva je bila nedeljska pomenitev evakuacije težkih partizanskih ranjencev in bolnikov z letališča Nadlesk z zavezniškimi letali v Bari v Italijo. Čeprav niso ta letala priletela vedno ob dogovorjenem času, dostikrat je morala kolona z ranjenci nazaj v zavetje gozdov, je bil le uspeh partizanskega boja in sanitete, da je s tega letališča odletelo na varno 611 ranjencev, invalidov in bolnikov z območja slovenskih in hrvaških partizanskih enot. Tokrat ni pristalo napovedano letalo DC-3, takšno kot med vojno, temveč helikopter našega vojnega letalstva. Tako je bila pomenitev, ki jo je komentirala tovarišica Ravnikar uspešna vaja enot civilne zaštite Loške doline.

Spomenik na Županovem lazcu SVPB-S je odkrit. Vsa dogajanja želijo preživeti povezati v knjigo, da ne bi samo gozdovi pripovedovali o trpljenju ranjencev in hkrati junaštvu, požrtvovalnosti zdravnikov in osebja in o tem, kako je tudi v snežniških gozdovih naš človek, partizan ranjenec, zdravnik, bolničar ter domačin nesebično z vsemi svojimi močmi pod milim nebom v vsakem vremenu in v neprestanem boju z okupatorjem in njegovimi plačanci, tkal in vtikal svoj delež v mozaik, ki je danes veličastna podoba zgodovinske epohe naših narodov in narodnosti.

Prav pa bi bilo, da bi v prihodnje še bolj kot v teh slavnostnih dneh obeležili ceste in poti ter da bi se obiskovalci tega pomnika lahko okrepčali v bližnji koči lovške družine Babno polje. Kajti pomnik SVPB-S na Županovem lazcu, ki ga je prevzel v varstvo občinski odbor ZZB NOV Cerknica, ne bi smel ostati preveč osamljen ter obiskani le ob jubilejih in prazničnih dneh!

FOTO IN TEKST: STAS

PISE: FRANJO VESELKO

To je povedal Cirilu po kapitulaciji Italije neki Slovenec iz Ajdovščine, ki je bil v italijanski vojski za tolmača. V vsakem primeru pa se je zdel profesorju Zgodniku številka pretirana.

Med roško ofenzivo je bil Ciril dodeljen Tomšičevi brigadi.

... Iz Starega loga smo se spretno izmikali italijanski obkolitvi skozi Rog, Stare žage, Planino nad Semičem in na Gorjance. Nedaleč od tam smo našli na belogardiste, ki so se predstavljali za partizane. Prihajali so k nam na obisk in nam pokradli rdeče rute, ki smo jih po tedanjih navadi nosili okrog vratu.

Komanda jih je že razkrinkala. Velela nam je, da si za razpoznavanje privežemo na rokave rdeče trakove in potlej streljamo na vsakega, ki bi bil brez takšnega traku. Napadli smo belogardistično taborišče. Vnel se je hud spopad, v katerega so posegli tudi Italijani. S topovi so začeli streljati s kopteljskega marofa v Novem mestu. Morali smo se umakniti.

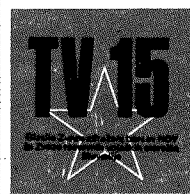
Z Gorjancev smo se spustili do Krke, jo prebrdli in se podali proti Bučki. Med potjo smo napadli nemške financarje. Takrat smo nabrali precej orožja in municije. In že, smo se morali umakniti skozi vinograde pred nemško vojsko, ki je prihitela financarjem v pomoč.

Spet smo jo mahnili v Belo krajino pa na Mokrc, kjer smo bili hudo razbiti. Tam sem bil ranjen v nogo in s tovariši sem se komaj privlekel na Vrhe. Zdi pa se, da nas je tam nekdo izdal. Prihiti so Italijani in nas napadli. Prosil sem tovariše, da so me pustili na nekem kozolcu, ker nisem imel tudi najmanjše moči za nadaljevanje poti. Na smrt izmučenega so me našli Italijani. Spomi-

njam se, da so me zaprli v neko gostilno in mi grozili, da me bodo zaprli, če ne stopim v belo gardo. Po treh dneh so me odpeljali brez zaslivanja v internacijo — v Gonars. Ej, tudi to je minilo. Musolini-ja je vzel vrag in odprla so se vrata taborišča. Na poti domov sem se ustavil na Primorskem in se boril do osvoboditve v devetem korpusu.

Tu je Ciril utihnil. Čudno, v Jurčičevo hišo sta priključila obdobje naše revolucije, našega narodnoosvobodilnega boja. Na steni je visela Jurčičeva slika. Profesorju Zgodniku se je zdelo, da se je pisatelj nagnil nad okvir in zavzeto poslušal svojega pravnuka. To so spomini, zgodbe krvi, njegove krvi. Nekoč je Jurčič tako poslušal in pisal »Spomine Napoleonovega vojaka«.

V večernem mraku so se pripeljali v megleno Ljubljano, ko je v gluho tišino zapiskala lokomotiva. Dijaki so prepevali, profesor Zgodnik pa se je vedno znova vračal v čas, o katerem mu je govoril Ciril. Nenavsezadnje je bil to tudi njegov čas, v katerem so postali njegovi dijaki, njegovi partizanski tovariši. KONEC

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva cesta 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik
SILVO TERSEK

Novinarji: NEVA MUZIC, ANDREJ SKALERIČ,
MILENA STRAJNAR, POLDE VRBOVSEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Uprava in naročniški oddelk »TV 15«: Miklošičeva cesta 28, pp 598/XI., 61000 Ljubljana; Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana, telefon 320-486

Letna naročnina 140 dinarjev, za inozemstvo 160 dinarjev, posamezna številka v prosti prodaji 3 dinarjev

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk in klišei: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35